

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ALMAN DİLİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇEVİRİBİLİM UYGULAMALARI AÇISINDAN

HEINRICH MANN'IN *PROFFESOR UNRAT* ADLI

ROMANI

HATİCE ARK YAKALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. ÖZBER CAN

KONYA 2011

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ALMAN DİLİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇEVİRİBİLİM UYGULAMALARI AÇISINDAN

HEINRICH MANN'IN *PROFFESOR UNRAT* ADLI

ROMANI

HATİCE ARK YAKALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. ÖZBER CAN

KONYA 2011

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	I
Tez Kabul Formu	II
Önsöz/ Teşekkür	III
Özet	IV
Abstract	V
Kısaltmalar ve Simgeler Sayfası.....	VI
Giriş... ..	1

BÖLÜM I

I. DİL, KÜLTÜR VE EDEBİYAT.....	3
1.1. Edebi Dil	6
1.2. Edebiyat Kavramı ve Edebiyattaki Estetik Anlayış.....	7
1.3. Üslûp.....	11
1.4. Üslûpta Anlatım ve Anlam	13
I. II. ÇEVİRİ	14
1.2.1. Çeviride Kültür - Dil Koşutluğu	16
1.2.2. Çeviri ve Edebiyat İlişkisi.....	18
1.2.3. Çeviride Eşdeğerlilik	22

BÖLÜM II

II. HEINRICH MANN VE YAZINSAL KONUMU	28
2.1. Heinrich Mann'ın Biyografisi.....	28
2.2. Heinrich Mann'ın Yazınsal Konumu ve Eserleri	29
2.2.1. Professor Unrat (1905).....	30
2.2.2. Die Kleine Stadt (1909).....	31
2.2.3. Der Untertan (1918)	32
2.2.4. Die Jugend des Königs Henri Qutre (1935).....	32
2.2.5. Empfang bei der Welt (1956)	33

BÖLÜM III

III. PROFESSOR UNRAT ROMANI ÜZERİNE ÇEVİRİ ANALİZLERİ.....	34
3.1. Sözdizimi Boyutunda Gruplarına Göre Cümle Çözümlemeleri ve Çeviri Örnekleri	36

3.1.1. Özgün Metine Bağlı Kalınarak Çevrilen Cümleler.....	36
3.1.2. Değişiklik Yapılarak Çevrilen Cümleler	37
3.1.2.1. Sözcük Eksilterek Çevrilen Cümleler.....	38
3.1.2.2. Sözcük Ekleyerek Çevrilen Cümleler	40
3.1.2.3. Özgün Metinden Sözcük Çıkarıp, Onun Yerine Başka	
Sözcük Kullanılarak Çevrilen Cümleler	42
3.1.2.4. Bağlaç Değiştirerek Çevrilen Cümleler.....	43
3.1.2.5. Özne Değiştirerek Çevrilen Cümleler	44
3.1.3. Serbest Çevrilen Cümleler	46
3.1.4. Hatalı Çevrilmiş Cümleler.....	46
3.1.5. Özgün Metinde Olmayan, Çeviride Eklenen Cümleler.....	48
3.1.6. Özgün Metinde Bulunan, Fakat Çevrilmeyen Cümleler	48
3.1.7. Cümleleri Birleştirerek Çeviri	50
3.1.8. Cümleleri Bölerek Çeviri.....	51
3.1.9. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	52
3.1.10. Sıfatları Veya Fiilimsileri Tam Cümle Gibi Çeviri	53
3.2. Sözdizimi Boyutunda Türlerine Göre Cümle Çözümlemeleri ve	
Çeviri Örnekleri	53
3.2.1. Bildiri Cümleleri	54
3.2.2. Talep Cümleleri	55
3.2.2.1. İstek Cümleleri.....	55
3.2.2.2. Emir Cümleleri	56
3.2.2.3. Soru Cümleleri.....	58
3.2.2.3.1. Karar Soruları	58
3.2.2.3.2. Tamamlayıcı Sorular.....	59
3.2.2.3.3. Genel Soru Cümleleri	60
3.2.2.3.4. Soru Zamirlerinin Bağlaç Olarak Kullanıldığı Durumlar... ..	61
3.2.3. Ünlem Cümleleri.....	62
3.2.4. Yan Cümleler	65
3.2.4.1. Zaman Cümleleri	65
3.2.4.2. Neden Cümleleri.....	67
3.2.4.3. Koşul Cümleleri.....	69
3.2.4.4. Sonuç Bildiren Cümleler	71
3.2.4.5. Zıtlık Bildiren Cümleler.....	71

3.2.4.6. Amaç Bildiren Cümleler	72
3.2.4.7. Master Cümleleri	75
3.2.4.8. Karşılaştırma Cümleleri	78
3.2.4.9. Bağlaçlı Cümleler	79
3.2.5. Edilgen Çatılı Cümleler	81
3.2.6. Gerçek Dışı Cümleler	81
3.3. Sözcük Boyutunda Anlam Çözümleri	82
3.3.1. Sözcük	83
3.3.2. Kavram	84
3.3.3. Anlam	84
3.3.4. Eşadlılık	85
3.3.5. Eşanlamlılık	86
3.3.6. Çokanlamlılık	86
3.3.7. Düz anlam	88
3.3.8. Yan anlam	90
3.3.9. Kalıp Sözlerde Anlam	93
3.3.9.1. Geleneksel Kalıp Sözler	93
3.3.9.1.1. Atasözler	94
3.3.9.1.2. Deyimler	95
3.3.9.1.3. Durumlara Özgü Kalıp Sözler	98
3.3.9.1.4. İkilemeler	100
3.3.9.1.5. Argo	101
Sonuç ve Öneriler	104
Kaynakça	106
Özgeçmiş	112

Bilimsel Etik Sayfası

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI**

Öğrencinin

Adı / Soyadı:

Hatice Ark Yakalı

Numarası:

085218011002

Ana Bilim / Bilim Dalı:

Yabancı Diller Eğitimi/ Alman Dili Eğitimi

Programı:

Tezli Yüksek Lisans
Doktora

Tezin Adı:

Çeviribilim Uygulamaları Açısından Heinrich Mann'ın
Proffesor Unrat Adlı Romanı

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı / Soyadı :

Hatice Ark Yakalı

Numarası:

085218011002

Ana Bilim / Bilim Dalı :

Yabancı Diller Eğitimi /Alman Dili Eğitimi

Programı:

Tezli Yüksek Lisans

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç.Dr. Özber Can

Tezin Adı:

Çeviribilim Uygulamaları Açısından Heinrich Mann'ın *Professor Unrat* Adlı Romanı

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Çeviribilim Uygulamaları Açısından Heinrich Mann’ın *Professor Unrat* Adlı Romanı” başlıklı bu çalışma 10 /10 / 2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Fatih Tepebaşı	Üye	
Yrd. Doç Dr. Özber Can	Danışman	
Yrd. Doç Dr. Erdinç Yücel	Üye	

ÖNSÖZ

Bölüm başkanımız Prof. Dr. Fatih Tepebaşı'ya, seminer ve ders aşamasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Selçuk Ünlü'ye, Yüksek Lisans Programı'nda görevli, Yrd. Doç. Dr. Erdiç Yücel'e ve Yrd. Doç. Dr. Hasan Yılmaz'a teşekkür ederim.

Bu çalışmam sırasında büyük bir sabırla beni dinleyip, hatalarımı büyük bir özveriyle düzelten, çalışma azmimi destekleyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Özber Can'a minnetle teşekkürlerimi sunarım.

Bana maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Mehmet Yakalı'ya sevgiyi ve sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Hatice Ark Yakalı

Eylül 2011

ÖZET

Çeviribilim Uygulamaları Açısından Heinrich Mann'ın *Professor Unrat* Adlı Romanı

Heinrich Mann'ın *Professor Unrat* adlı romanı üç farklı çevirmen tarafından Türkçe'ye aktarılmıştır. Bu çeviriler yazın çevirisi ilkeleri çerçevesinde karşılaştırmalı ve betimlemeli yöntemle incelenmek üzere araştırmamıza konu olmuştur. Heinrich Mann'ın *Professor Unrat* adlı eseri ile İlknur Özdemir'in *Profesör Unrat-Mavi Melek*, Hale Kuntay'ın *Mavi Melek* ve Seyhan Bilbaşar'ın da *Mavi Melek* adıyla Türkçe'ye yaptıkları çeviriler incelenmiş; bu eserin özgün dilden hedef dile nasıl aktarıldığı ve özgünlüğün ne ölçüde korunduğu, karşılaştırmalarla saptanmaya çalışılmıştır. Tezin birinci bölümünde edebi eserlerin temel niteliğini oluşturan dil, edebiyat, üslûp ve kültür kavramları kısaca açıklanmış ve tezin analiz aşamasına ışık tutması beklenen çevirmen, çeviri, yazın çevirisi, çeviride eşdeğerlik gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Tezin ikinci bölümünde Heinrich Mann, Heinrich Mann'ın yazınsal konumu ve teze konu olan *Professor Unrat* adlı eser ve yazarın diğer eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde Almanca'dan Türkçe'ye yapılan çevirilerde ortaya çıkan çeviri güçlükleri, hatalar ve sapmalar; sözcük, söz dizimi ve anlam boyutunda karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu karşılaştırmanın sonucunda çevirmenler tarafından yapılan eklemeler, çıkarmalar, kaydırmalar, üstü örtük ifadeler, mecazlar, deyim aktarmaları, çevrilmemiş cümleler, hatalı çevrilen cümleler, cümle yapılarının aktarımındaki benzerlikler ve farklılıklar ana başlıklardan alt başlıklara ayrılarak, örnekler seçilerek ortaya konmuştur. Böylece çevirmenlerden İlknur Özdemir'in; bazı sapmalar dışında, Heinrich Mann'ın üslûbunu, kaynak metinde kullanılan dilin özelliklerini, cümle yapılarını yansıtabildiği, Hale Kuntay'ın; üslûp ve dil konusunda daha serbest davrandığı, bu nedenle de kaynak metin ile hedef metin arasında örtüşmezliklerin doğduğu, Seyhan Bilbaşar'ın ise; eşdeğerlik ilkesinden uzak serbest bir çeviri ortaya koyduğu böylece okuru özgün esere götürmede yetersiz kaldığı saptanmıştır. Bu edebi çevirilerde benimsenmemesi gereken bir tutumdur. Çeviride eşdeğerlik önemlidir.

ABSTRACT

Translation Practices in Terms of Heinrich Mann's Novel *Professor Unrat*

Heinrich Mann's novel *Professor Unrat* was translated in Turkish by three different translators. These translations have been the subject of this investigation according to the principles of literary translation through comparative and descriptive methods to be examined. *Professor Unrat* written by Heinrich Mann was translated by İlknur Özdemir as *Profesör Unrat -Mavi Melek*, Hale Kuntay, as *Mavi Melek* and Seyhan Bilbaşar as *Mavi Melek*. Tried to be determined by comparisons how to transfer from the original language into the target language and originality of this work is how it is protected. At the first chapter of the thesis, the language of literary works, literature, and cultural concepts, style have been explained. Translator, the concept of translation, translation types, equivalence in translation have been emphasized. At the second chapter of the thesis, the information about Heinrich Mann and the understanding of literature were presented, the work of *Professor Unrat* and other works have been indicated. Then, the resulting translations in German to Turkish translation of the difficulties and errors in syntax and meaning of the original size of Turkish translations of works by comparing have been analyzed. As a result of the comparison, made by translators additions, subtractions, the shift, over the implicit expressions, metaphors, idioms transfers, untranslated sentences, incorrectly translated sentences, sentence structures, transmissions similarities and differences have been presented in the main titles were divided into sub-headings, selected examples of the works. Consequently the translation of İlknur Özdemir could reflect Heinrich Mann's style and she doesn't not change the features of the original language and sentence structures, except for some deviations and it has been noticed that there are certain discrepancies between the original text and the target text of Hale Kuntay's translation. Sie have treated free in terms of language and style. The Novel has been summareized by Seyhan Bilbaşar. She has demonsrated a free translation away from the principle of equivalence. Her translation has been insufficient for the Reader. This is not a choice to adopt for literal translations. Translation equivalence is important.

KISALTMALAR VE SİMGELER

Alm.: Almanca

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vs. : ve saire

syf.: Sayfa

Tdk.: Türk Dil Kurumu

çev: Çeviri

... : Çevrilmeyen cümleler

GİRİŞ

Giderek küreselleşen dünyada ve iletişimin hızına koşut olarak, bilim- kültür ve sanat dallarında sürdürülen bilgi alış-verişi hız kazanmıştır. Dil canlı ve dinamik yapısıyla gelişmiş; kültür ve geleneğin mükemmel göstergesiyle bilim ve sanata yön vermiştir. Fakat değişik kültürlerde meydana gelen bilim ve sanat ürünlerinin diğer toplumlar tarafından algılanması noktasında dil engeli ortaya çıkmaktadır. Bu engeli aşabilmek için çeviri etkinliklerinden yararlanılmakta; özgün eseri yazıldığı dilde okuyamayan, anlayamayan okur eserin çevirisinden faydalanabilmektedir. Çeviriler bu yönüyle diller arasında köprü kurarak engelleri ortadan kaldırır, kültür taşıyıcılığını gerçekleştirir. Ancak çeviride bu işlevler gerçekleştirilirken dillerin farklı yapısal ve anlamsal özelliklerinden dolayı çeviri eserlerde bazı aksaklıklar ve sapmalar göze çarpar.

Bu aktarımdan kaynaklanan hataların üstüne çevirmen de çevirmeye çalıştığı eser üzerinde kendi üslûbunu yaratma çabasına girdiğinde özgün eserden uzaklaşan bir yapıt ortaya çıkar. Çevirinin farklı dil ailelerinin üyeleri arasında yapılması halinde ise, farklı kültür ve dizge yapıları, sorunu bütünüyle büyütmektedir. Bu noktada, özellikle edebi çevirilerde çevirmene daha fazla sorumluluk düşmektedir. Çevirmen kaynak metni, hedef dilin sunduğu olanaklar çerçevesinde içerdiği tüm anlam boyutlarıyla aktarmaya çalışmalı, ekleme ve çıkarma yapmaktan kaçınmalı, yazarın üslubunu, eserdeki söz sanatlarını, sözcüklerin anlamlarını doğru şekilde aktarmaya özen göstermelidir.

Bu çalışmadaki amaç, çeviride meydana gelen bu aksaklıkları özgün eser ve özgün eserin çevirileriyle ilişki kurarak göstermektir. Bu betimlemeye geçilmeden önce ise edebi eserlerin çekirdeğini oluşturan dil, kültür, edebiyat, üslup kavramları üzerinde çalışıldı. Daha sonra çeviri kavramı ve çeviri etkinliklerinin gerçekleşmesinde ortaya çıkan sorunlar bu sorunların aşılması noktasında dikkat edilmesi gereken hususlar, çeviri eşdeğerlik ilişkileri açıklandı. Tezin asıl konusunu oluşturan Heinrich Mann'ın yazını ve eseri hakkında bilgi verildi ve analiz aşamasına geçiş yapıldı. Heinrich Mann'ın *Professor Unrat* eseri ve Türkçe'ye yapılan üç farklı

çevirisi söz dizimi ve sözcük boyutunda karşılaştırma yapılarak, anlam ve dizgisel sapma örnekleri ortaya çıkarıldı. Bu araştırmada amaç, bir model ya da yöntem oluşturmaktan çok özgün metnin çevrilmesiyle ortaya çıkan sorunlar betimlemeye çalışmaktır. Böylece çevirilerin özgünlüğünü kısmen de olsa korunabilmesi açısından içerik ve yapısal boyuta dikkat edilerek çeviri yapılması gerekliliği sonucuna ulaşmaktır. Bu çerçevede, özgün yapının çevirmen tarafından nasıl algılandığı ile başka bir dil ve başka bir kültürel bağlama nasıl uyarlandığı görülmeye çalışılmıştır. Böylece bilinçli hedef dil okuyucu kitlesinin oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla aslına sadık ve nitelikli çevirilerin gerekliliği çalışmamızla vurgulanmıştır. Daha doğru ve eksiksiz çeviriye ulaşmak çevirinin temel prensibi olduğundan bu incelemeyle günümüzde çok yaygın olan çeviri sorunlarına bir ölçüde ışık tutulacaktır. Çünkü yazarın çizdiği farklı dünyada yazar ve eserinin iyi algılanması, okurun özgün metin ve yazarına karşı soyutlanmaması gerekir. Aynı zamanda hedef dildeki okuyucuyu da bu bağlamda aldatmamak önemli bir gerekliliktir.

BÖLÜM I

1. DİL, KÜLTÜR VE EDEBİYAT

Dil, kültür ve edebiyat birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Dil, duygu ve düşünceleri aktarmaya yarayan önemli araç; “bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca bambaşka nitelikleri beliren kimi sırlarını bugünde çözemediğimiz büyülmüş bir varlıktır.” (Aksan, 2000: 11) Dilin günlük hayatta, eğitimde, edebiyatta, felsefede kısacası hayatımızın her alanında yeri vardır. Dili kullanma yetisi verilen insan onu hayatın her alanında etkin bir şekilde kullanmakta; kullandığı ölçüde de fazla tanıma gereksinim duymaktadır. Dil ile ilgili çok fazla tanım olduğu için bunlardan birkaç tanesiyle yetinmekte yarar vardır.

Aynı kültürü almış bir toplumda bireyler arasındaki anlaşmayı sağlamak için geliştirilmiş sesler düzenidir. Bu sesler çevredeki şeyleri, olayları ve değerleri bütün ayrıntılarıyla temsil ederler. İnsan kendi zihninde bulunan bir takım düşünceleri, başka birinin zihnine aktarmak için dili kullanır. Yani, dil insan düşüncesini ve duygusunu başka bir insana taşımak için geliştirilmiş bir araçtır. (Göknel, 1974: 40)

Dil ve düşünce arasındaki ilişki açısından değişik görüşler incelendiğinde “dil ve düşünce aynıdır, düşünce dile bağlıdır, dil düşünceye bağlıdır” (Kılıç, 2002: 25) paydalarında yoğunlaşma görülmektedir. Çünkü insanoğlunun kendisini ifade etmek için ortaya koyduğu zihinsel ve ruhsal süreç kelimelere yansır; bu kelimelerin kullanılması ve anlamlandırılmasıyla meydana gelen dil ise insanın dünyadaki yerini ve değerini belirler. “Duygu, düşünce, isteklerin bütün incelikleriyle dışa vurumu dil sayesinde gerçekleşirken,” (Aksan, 2000: 11) düşünce yetisi evrende sadece insana verilmiş, “dil düşüncenin dışa açılan penceresi” (Bayraktar, 2006: 3) olmuştur.

Demircan’a göre dil, “bir anlama ve anlatım aracı,” (Demircan, 2000: 1) iletişimin ana unsuru, Ergin’e göre ise, “insanlar arasında iletişimi sağlayan doğal toplumsal ve ulusal bir araçtır.” (Ergin, 1995: 7) Hilmi Uçan’a göre bu aracın; “bir kodu, kendi içinde bir işleyişi, iletişim özneleri tarafından bilinen şifreleri vardır. Bu

şifrelerin çözümü için de dilbilgisi, dilbilim ve göstergebilim devreye girer.” (Uçan, 2008: 15-16)

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlar. Bu karşılıklı anlaşma da kültürel değerleri meydana getirir ki burada dil, “ait olduğu kültürün özeti niteliğindedir.” (Bayraktar, 2006: 13) Çünkü bir milletin sahip olduğu dil, toplumun bakış açısını hem etkiler hem de yansıtır. Dil, toplumda meydana gelen bu etkileşimi yazınsal eserlerle belgeler. Bu anlamda dilin toplumsal, kültürel ve yazınsal özellikleri yadsınamaz. “Kültür, dili yaratan ve geliştiren en önemli etken” (Bayraktar, 2006: 3) olduğundan birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrı düşünülmemeyen olgular olarak söz edilmesi gerekir. Kültür, bir toplumun oluşturduğu ve yaşadığı maddi ve manevi birikimdir. Kültürü meydana getiren öğeler arasında edebiyat, mimari, musiki, dil, din, tarih ve tarih birliği de yer alır. Benzer şekilde “bir millete mensup olan her fert, o milletin kültürünü, dilini, dinini, zevkini, inançlarını, örf ve adetlerini beraberinde taşır. Kültür fertleri aşan, fertlere şekil, yön ve şahsiyet veren bir varlıktır. Büyük Alman filozofu Hegel, buna *objektif geist* (maddeleşmiş ruh) adını veriyor. (Kaplan, 2006: 26) Hegel’den sonra gelen düşünürler buna kültür adını veriyorlar. O halde kültürel değerler dil vasıtasıyla anılır ve aktarılır. Bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramı içinde değerlendirilir, kültürden ayrı düşünülemez. Dil ve kültür arasındaki bu sıkı bağ şöyle özetlenir:

İnsanlar topluluk biçiminde yaşamaya başladıklarında, o topluluğu oluşturan bireylerin ortak bir biçimde uymaları, paylaşımları gereken kimi kurallar, ilkeler, inançlar, ortak kullanılacak kamusal alanlar, ortak inançlar, görüşler v.d. özellikler oluşturmuşlardır. Bunlara “uzlaşım” denir. Bu uzlaşım içinde yer alan en önemli bileşen dildir. (Kılıç, 2002: 28- 29)

Bundan dolayı dil ile kültürün hem birbirlerini tamamlayan hem de birbirlerini karşılıklı etkileyen görevleri vardır. Yani kültür dile, dilde kültüre gebedir. Bir topluma özgü bütün düşünce ve sanat eserleri toplum kültürünün oluşmasında rol oynar. Kültürü diğer kuşaklara aktaran ve yansıtan en önemli unsur dildir. Dil insanları bir araya getirir, insanlar arasında ki milli bağı güçlendirir ve bu milli birlikten oluşan milli kültür, mekân ve zamanla da ilişki içine girer. Ziya Gökalp

bunu şu sözlerle açıklar: “Dil duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilde nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır.” (aktaran: Kaplan, 2006: 151)

Dil sayesinde milleti oluşturan fertler arasında ortak duygu ve düşünce akışı kurulur. Dil kültürün yapı taşı olduğu için kültürü şekillendirir. Dil, milletin ortak malıdır ve milletin uygarlık ve kültür seviyesiyle yakından ilgilidir. Dil vasıtasıyla milletlerin gelenekleri, dinleri, hayat tarzları başka kültürlerde anlamlı kılınır. Alman filozofu Heidegger, “dil insanın evidir” (aktaran: Kaplan, 2006: 143) derken Mehmet Kaplan daha geniş çerçevede bir tanım yapar. “Her millet dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet seviyesine, zevkine göre yaratır. Dil tıpkı ev gibi bir milletin duygu, düşünce hayatının barınağı, korunağıdır.” (Kaplan, 2006: 143) Berke Vardar ise dili çok boyutlu yanıyla geniş bir çerçevede ele alır. Ona göre;

Kelimelerin, cümlelerin gizemli büyüyle ortak değerler oluşur, toplum olma olgusu ise dil sayesinde gerçekleştirilir. Dünyaya içinde bulunduğu toplumun değerleriyle bakan ve dünya görüşünü, hayatı algılayış biçimini bu şekilde oluşturan insan, diline de bunları yansıtacaktır. Gerçekten de bir toplumun benimsediği her anlatım biçimi ilkece toplumsal bir alışkıya ya da aynı anlama gelen toplumsal bir uzlaşımaya dayanır. (Vardar, 1982: 74)

Dil olmadan insanların birlikte yaşaması, anlaşabilmesi, millet olabilmesi imkânsızdır. Rahmeti Arat, “dil, insan topluluklarını müşterek fikir faaliyetleri içinde birleştirerek, onları bir millet haline getirir.” (aktaran: Bakiler, 2004: 95) derken benzer bir tanıma Akarsu’ da rastlamak mümkün. “Toplumun edebiyatı, sanatı, tekniği ile birlikte bütün kültürü, düşünceleri, kavrayış biçimi, töre ve gelenekleri dille bir bağlılık içindedir, dilden ayrılmazlar.” (Akarsu, 1998: 88) Görüldüğü gibi dil, içinden çıktığı kültürle kaynaşır; o kültürün ayrılmaz bir parçası haline gelir. İnsanlara millet olma gücünü veren dil, sanatın da temel malzemesidir. “İnsanı öteki yaratıklardan ayıran, insan yapan niteliklerin biri de onun sanat yönüdür.” (Aksan, 2000: 12) İnsandaki bu sanatsal özellik çeşitli eserlerle topluma yansır. Eserler de edebi, mimari, felsefi açıdan disipline bir ilgi içine girerler. Bu bağlamda biz dilin edebi yanını ele almaya çalışacağız.

1.1. Edebi Dil

“Dilin olmadığı yerde insandan, insanın olmadığı yerde ise felsefe ve edebiyattan bahsedilemez.” (Tepebaşılı, 2005: 21) Dilin en önemli işlevlerinden biri yazınsal yönüdür. Bu işlev dilin “kendi içinde oluşturduğu anlam bütünlüğü ve tutarlılığını” (Kılıç, 2002: 40) belirlemekte; edebi eserler sayesinde yazarın okuyucuya iletmek istediği mesaj açık ya da dolaylı şekilde açığa çıkmaktadır.

İletinin türü, iletilme biçimi, kullanılan dilsel birimler, seçilen sözcükler, sözlü iletişimde göndericinin ses tonu, odaklaması, yüzündeki ifade, anlamı yani dilin işlevini belirler. Yazılı metinlerde, yine seçilen dilsel biçimler, sözcüklerin aktarım biçimi, sezdirim kavramlarının sıklığı dilin işlevselliğini belirler. (Kılıç, 2002: 40)

Edebi dil, gerek biçim gerekse içerik yönünden üreticisinin düzenlemesine bağlıdır. Edebi eseri üreten yazar dili özgürce kullanabildiği için sözcüklerin çok anlamlılığından rahatça faydalanır. Eserin yaratıcılık boyutu ve yazar arasındaki ilişkiyi G. Peters şöyle özetler:

Yazar hayalinde arzular ve bu bunların gerçekleşmesini kurar ve bu hayalleri edebi araçlarla öylesine işler ki okuyucu da burada kendi arzularını bulur ve tatmin olur, hem de utanmayacağı bir tarzda. Yazar gerçekliği, küçültülmüş bir model biçiminde kopyalar ve gerçekliği bize fark ettirir. Başka (daha iyi) bir dünya icat eder. Davranış provası yapar ve bizim bununla daha iyi davranmamızı sağlar. Yazar dille oynar ve bu oyundan tat alır, (...) o bilinçli olarak rüya görür, çok katlı anlam taşıyan eserini, aynı bilinçsiz rüya sürecinin rüyayı oluşturması gibi biçimler. Potansiyel okuyucuyla içinden konuşur. (aktaran: Tepebaşılı, 2005: 126)

Dilsel bir ürün olan edebi eserler her ögesiyle kendine özgüdür. Çünkü bir edebi eserde “dilin yazınsal işlevi, dilin kullanımı, dilin kullanıldığı bağlam; tarihsel, bireysel, toplumsal, ekonomik, insansal nedenlerle” (Kılıç, 2002: 70) oluşur. Böylece edebi dilin tek anlamla sınırlandırılmayacağı için eserin de özgünleşeceği söylenebilir. Çünkü, “Bir yazınsal yapıt ne yalnızca bildiridir, ne yalnızca anlamdır, ne yalnızca dildir, ne yalnızca içeriktir, ne yalnızca biçimdir, ne yalnızca iletişim aracıdır; bunlardan yalnızca birine indirgenemez. Yazınsal yapıt, bu özelliklerden tümünü kendinde barındıran bir dilsel yapıdır.” (İnce, 1993: 86)

Edebi dilde ki anlamlılık, çeşitli edebi sanatlara başvurularak gerçekleştirilir. Okur verilen mesajı çıkarımla, sezgiyle yakalar. Edebi dil bu ve buna benzer yönleriyle konuşma dilinden ayrılır; edebi ifadelerle gelişir. Duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyayı, tavır ve davranışları, sözlü veya yazılı olarak anlatır. Kelimeler ve ifadeler sanata bürünür, bu sanatsal ifade de “edebi dil” kavramını oluşturur. Özetlenecek olursa;

Kelimelerle ifade, meramı, günlük hayatımızı yaşarken ihtiyaç boyutunda anlatır; edebî ifadede ise, kelimelerle ifadeyi kullanmakla beraber estetik tercih basamağına ulaşma ve edebiyat sanatının kendine mahsus ilkelerine uyma durumu söz konusudur. Kelimelerle ifadeyi kullanmak, günlük hayatımız için vazgeçilmeyecek bir ihtiyaçtır. Konuşurken ve yazarken kullandığımız kelimeler bu ihtiyacı karşılar. Edebî ifade ise, estetik tercihleri kapsar. (Önal, 2008: 25)

Edebi dil aslında edebiyatın dilidir. Edebi eserlerde kullanılan sanatlı ifadeler, kelimeler arasında oluşan anlam zenginliği, edebiyatın bakış açısını ve estetik anlayışları etkiler. Gerçek anlam, yan anlam, mecazlı anlam, terim anlam, eş anlam, yakın anlam yazarın ustalığıyla yeni kapılar aralar; edebi dilin kullanım sınırlarını genişletir. İsmail Çetişli, edebî dilin özelliklerini şöyle sıralar:

- 1.Edebî dilin kaynağı, milletin ortak dil hazinesidir.
- 2.Edebî dil, günlük hayatta kullanılan dil değildir;
- 3.Edebî dil, ilmî hayatta kullanılan dil değildir;
- 4.Edebî dil, ortak yazı dilini esas alır;
- 5.Edebî dil, işlenmiştir;
- 6.Edebî dil, zengindir;
- 7.Edebî dil, ferdîdir;
- 8.Edebî dil, “söz” dür;
- 9.Edebî dil, ortak/ tabii dile göre sapmadır;
- 10.Edebî dil, muğlâk ve kapalıdır;
- 11.Edebî dilin varlık amacı güzelliştir;
- 12.Edebî dil, bire bir tercüme edilemez. (aktaran: Önal, 2008: 31)

1.2. Edebiyat Kavramı ve Edebiyattaki Estetik Anlayış

Edebiyat Türkçeye Arapça’da ki *edeb* kökünden geçmiştir. Batı dillerinde, edebiyatın karşılığı olarak *literatür* terimi kullanılmakta; bu da ‘Latince’ de güzel yazı demek olan *littaratur* kelimesinden gelmektedir. O halde edebiyat, “düşünce, duygu ve hayallerin söz ve yazı halinde güzel etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır.”

(Kabaklı, 2008: 24) Edebiyat dilin söz ve yazın yönünü oluşturur. Edebiyatı dilden bağımsız düşünülmediği için dilin işlenerek okura sunulmuş halidir. Öyle ki edebiyatın yansıma alanı olan roman, destan, masal, hikaye gibi anlatıma dayalı türler, anlatım aracı olan dilden farklı düzeylerde ve farklı beklentilerle yararlanır. Yine de bu türlere estetik tadı veren kuşkusuz edebi dildir. Daha geniş bir deyişle, edebiyat dile dayanır. “Bir şiirde, hikâyede, romanda, tiyatrodada bize heyecan veren o derin ulvi hisler, kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler, varlıklarını ve tesirlerini kelimelere borçludur. Musikide ses, resimde boya, mimaride taş ne ise edebiyatta da kelime odur.” (Kaplan, 2006: 172)

Edebiyat ürünlerinin tümü dilin zenginliğinin ustaca kullanılmasıyla esere dönüşür. Hilmi Uçan ise dil ve edebiyat ilişkisini şöyle açıklar: “Edebiyat bir sanat dalıdır ve malzemesi ‘dil’ dir. Diğer sanat dallarından farkı kullandığı malzemenin soyut oluşudur. Mimari taş, tuğla, kireci; resim, boyayı, tuvali, fırçayı kullanırken, edebiyat, dili kullanarak bir ürün ortaya koyar.” (Uçan, 2006: 223) O halde edebiyat bir dil sanatı; sanat ise, “bir duygunun, bir tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık; bir şey yapmada gösterilen ustalık; bir meslekte uyulması gereken kuralların tümüdür.” (Tdk, 1977: 675)

Sanatta estetik bir anlayış vardır ve bu estetik haz şekilsel değildir. “Sanat dallarının bir ucunda yalnızca bir yararın sağlanmasına yönelik ürünler, öteki ucunda yalnızca estetik haz ya da güzellik uyandırmaya yarayan ürünler” (Bozkurt, 1992: 21) bulunur. Edebiyat, sanat sanat için mi, sanat toplum için mi tartışmaları arasında pek çok görüş ayrılıklarına rağmen okura tüm derinlikleriyle açılan bir penceredir. Bu pencereden edebiyat- okur ilişkisi süzülür; bu ilişki ise şöyle özetlenir:

Edebiyat okurunu hayatla karşılaştırır. Bu hayat insanın içinde yaşadığı, rutinleştirdiği bir insan hayatı değildir. Bu edebiyatın biriktirdiklerinden (evren, dünya, doğa, toplum, insan...) süzdüğü, süzülen bir hayattır. Hayalin içinde gerçek, gerçeğin içinde hayal olan edebi bir vizyondur. İçinde büyük fırtınaların estiği, güçlü altüst oluşların var olduğu, ufku çok geniş (neredeyse ufuksuz) bir edebi hayat projeksiyonudur bu. (Barışta, 2010: 34)

Edebiyat insan ruhuna dokunan, dilsel güzellikle olgunlaşan bir sanat dalıdır; “kişinin karşılaştığı ruhsal, toplumsal sorunlar sanat aracılığı ile çözülebilir. Sanat ve edebiyat kişiyi, yaşamın dar kalıplarının dışına çıkararak yeni bir ufuk kazandırabilir. İnsanlar arasında iletişimi kolaylaştırabilir.” (Uçan, 2008: 19) Benzer ve daha geniş bir tanımla; “Edebiyat, derinleştirme, işleme, geliştirme, düzen verme, iyice belirtme demektir. Duygular, düşünceler ve hayaller, kendilerine en uygun ifade şekillerini edebi eserlerde bulurlar. Edebiyat bu manada en derin, en yüksek, en ince ve en kuvvetli ifade şeklidir.” (Kaplan, 2006: 175) Bu anlamlı ve tesirli ifade şekli estetik algı ile gerçekleşir. Böylece edebiyat, güzeli ve çirkini aynı güzellikle anlatma gücüne ulaşır. Şöyle ki:

Edebiyat, güzel sanatların bir koludur. Edebiyat, çıplak hakikat ve hayallerin süslü elbisesidir. Edebiyat, tabii ve beşeri olayları anlatırken beyinlerde hayranlık uyandırmaktır. Edebiyat, bir ressamın çizgilerle renkler arasında ilgi kurarak bir tablo yansıtması gibi gerçekle hayali yer ve zamana göre birleştirme sanatıdır. Edebiyat, hayatın gizli sayfalarını görmek, mikroskobik bir işçilikle onları tetkik ve tahlil edebilmektir. Edebiyat, bütün ilimlerin neticesi ve özüdür. Bunun içindir ki edebiyat, ilim ve felsefenin ilerlemesinden sonra parlaklığını göstermiş ve medeniyet âleminde hâkimiyeti temin etmiştir. Edebiyat, güzelliğin olduğu kadar çirkinliğin de ifadesidir. Hiçbir ilim ve sanat bu derece tesire sahip değildir. Edebiyat, ilkbaharda açan çiçekli ağaçlara benzer. Esen fırtınalardan her ne kadar çiçeklerini dökerse de yine düştüğü yerleri süslemekten geri kalmaz. (Güzel, 2006: 85- 86)

Güzel ifadesi, edebiyatta estetikle örtüşür. “Estetikse duyum, duygular, algı, duygu ile algılama anlamlarını taşır. Bu anlam genişliğine rağmen Kant, Hegel gibi birçok düşünür, estetiğin kapsamını genişletip güzelden başka; “yüce, zarif, hoş, alımlı, trajik ve çirkin gibi kavramları da estetiğin içine alıp onu güzel sanatları inceleyen bir felsefe disiplini haline getirmişlerdir. (Günkan v.d, 2010: 119) Bu açıdan sanat, duygu ve düşüncenin maddi bir malzemedan, sestem veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekliyle estetikle birleşir.

Her dilin kendine özgü atasözleri, deyimleri, nükteleri, dil yapıları vardır. Bunların kullanımı ve bunlara yüklenen anlam kültürlere göre farklılık gösterir. Kültür, coğrafya, inanç yapısı, tarih gibi değerler edebiyatla birleşerek çok sayıda

okuru eğlendirir, düşündürür, öğretir. Bu zenginlikle edebiyat toplumsal sıkıntılara çare olmayı, duyguları açığa çıkarmayı amaçlar. Bu çok yönlülük şöyle açıklanır:

Zaman olur edebiyat bir mutluluk arayışı, bir hasret, bir umut arayışı olur, zaman olur güdümlü bir edebiyat anlayışı çıkar; çünkü insanların sorunları, sıkıntıları, davaları, sıkıntılardan kurtuluş önerileri vardır; zaman olur ruhbilim devreye girer. Yazarlar bireysel iç deneyimlerini, kendi iç dünyalarında ki fırtınaları, istedikleri şekilde anlatmaya başlarlar. (Uçan, 2008: 19- 20)

Edebiyat, sanat gibi estetikle iç içedir. Geniş anlamda şöyle özetlenir:

Edebiyat, şair ve yazarın muhayyilesi, zihni, ruhu, gönü; kısacası tüm benliğinde gizli “ibda” kudretiyle var ettiği bir sanat dalıdır... Sanat eseri, sanatkarın hayat ve tabiat karşısında edindiği soyut duygu, düşünce, hayal ve intibaların, herhangi bir vasıta / malzeme ile somuta taşıyıp estetik bir objeye dönüştürmesiyle hayat bulur. Sanatın varlığında mutlak manada ihtiyaç duyulacak malzeme; dildir, taştır, mermerdir, ahşaptır, sestir, renktir. Herkes bilir ki, edebiyatın yegâne malzemesi “dil” dir. Başka bir ifadeyle edebiyat bir dil sanatıdır. Şair ve yazarlar duygu, düşünce, hayal ve intibalarını, ibda kudretinin örsünde dille estetik objeye dönüştürürler. Belki onları ölümsüzleştirmek, belki sırf güzel kılmak belki de onunla muhatabını hayret ve hayranlık içinde bırakmak için. (aktaran: Önal, 2008: 125)

Hegel, sanatsal sürecin estetik boyutunu, “sanat güzelliği, düşünceden doğmuş ve yeniden doğmuş güzelliştir ve nasıl ki düşünce ve düşünce ürünleri tabiattan ve onun görüntülerinden üstünse sanat güzelliği de tabiat güzelliğinden üstündür.” (aktaran: Tepebaşı, 2005: 126) Edebiyat kuramlarında bahsi geçen estetik, “ilgi alanının doğadan sanata kaymasıyla, bir yapıtın yazınsallığını belirleyen kuraldan çok bu yapıtta ahenk, ses, duygu, düşünce, özgünlük, çok anlamlılık ” (Uçan, 2008: 23) şeklinde değerlendirilir.

Edebiyat bir anlatı alanıdır. “Anlatı dünyası yapay bir dünyadır. Bu dünya gerçek dünyaya öykünme ile kurulur. Yazar belirli yaşa kadar edindiği bilgi ve deneyimleri, sanatın ilke ve kurallarını dikkate alarak anlatı dünyasına aktarır.” (Tekin, 2001: 177) Bu aktarımla yazınsal eserin okura verdiği yüzeysel bilgi yığını değildir. Çünkü, “her metin, her yazınsal ürün bir başka insan demektir. Dünyayı bir başka şekilde anlamlandırma, dışarıya açılan bir pencere, bir ufuk demektir. Estetik

değere sahip yazınsal ürünle karşı karşıya getirilen okuyucu, derin bir sezgi yeteneği, bir ufuk, geniş bir bakış açısı yakalayabilir.” (Uçan, 2008: 67) Ayrıca, edebi eserler okuma, anlama, yorumlama bağlamında okurda algı, estetik ve haz yaratır. Burada biçim, anlatıda uygunluk ve içeriğe verilen yön, yazarın uygun göreceği üsluba bağlıdır. Edebi eserler üslûbla şekillenir, metinleşir.

1.3. Üslûp:

Üslûp basit bir tanımla tarz demektir. İnsanın kendisiyle, “sanatçının anlatım özelliğinin ve kendi kişiliğinin” (Ünlü, 1991: 60) esere yansımaları şeklinde ilişkilendirilir. Dilin sanatçı elinde, ince bir zevk ve güzellikle şekillenir, “yazıcının duygu, düşünce ve heyecanlarına verebildiği en güzel söz biçimi ” (Kabaklı, 2008: 156) olarak açığa çıkar.

Üslûp genel ve özel nitelikler gösterdiği için Üslûp bu niteliklere göre ve dilin kurallarına göre incelenir. “Duygular, heyecanlar, korkular, sevinçler ve üzüntüler dilin anlatım işlevini yüklenirken” (Vardar, 1982: 46) özel nitelikler onlara biçim verir. Diğer bir deyişle; “Üslûp düşüncelere verilen nizam ve harekettir. Fikirler birbirine iyice bağlanırsa üslûp, sağlam, kıvrak ve düzgün olur. Fikirleri gevşek bırakır da yalnız kelimeleri birbirine bağlarsak bu kelimeler ne kadar zarif seçilmiş olursa olsun, üslûp dağınık ve savruk olur.” (Kabaklı, 2008: 157)

Üslûp, gereksiz, aşırıya kaçan süsleme değil, “yazıyı iyi yazmanın şartı, aynı zamanda iyi düşünmek, iyi hissetmek ve iyi ifade etmenin zenginliği ” (aktaran: Kabaklı, 2008: 158) sayılır. Sanatta estetik tat, anlatı eserinde açıklık, doğallık, duruluk, akıcılık, uyumluluk verdiği için, bu uyumda dili kullanma “tecrübeyle ilgili bir şeyi sembollerle aktarma ve sembolik araç vasıtasıyla tecrübeyi paylaşma” (London, 1995: 21) üslûp bağlamında önemli rol oynar. Yazar anlatmak istediği ile ilgili şeylere duygu ve düşüncelerini katarak bir tarz ortaya koyar ki böylece sözcüklerin yapı ve anlamları özgünlük kazanır. Özetlenecek olursa;

Dilin sembolik sistemiyle temsil işlemine, insan düşüncesinin önemli bir niteliği yansır. İnsan, soyutlama ve kavramlaştırma yapar. Bunun için insan düşüncesi, aynı şeyi farklı bakış

açılardan farklı sözcüklerle adlandırabilir. Önemli olan o şeyin ne olduğundan ayrı olarak, düşüncenin onu ne açıdan ele aldığıdır. İşte bir şeye belli bir açıdan bakma ve o bakış açısının dışında kalanı düşüncenin dışında tutma, aynı şeyin farklı adlandırılmasına neden olur. (Özakpınar, 2002: 130- 131)

Yazar, sözcüklerle ustaca oynayarak, beceri ve ustalığını eserine yansıtır. Dolayısıyla “üslûp, sanatkârın, edebiyat vadisinde kendine özgü, kendisini temsil eden imzası” (Tekin, 2001: 166) sayılır. Şerif Aktaş ise üslûbun anlatımda yüklendiği misyonu önemli görür. Ona göre, “Üslup anlatımın kazandığı biçimdir. Bir metin; dil, imla, noktalama, cümle, konu, zaman, vaka, mekan...vs. gibi bir dizi birimden oluşur. Bunlar bir bakıma metnin ham malzemeleridir. Bu malzemelerin, ele alınıp işlenmesi, nihayet işlevsel bir mahiyet kazanması üslûpla mümkün olabilir. Bu bağlamda üslûbu, içeriğin kazandığı form olarak görebiliriz.” (aktaran: Tekin, 2001: 166)

Edebiyat mesajı doğrudan vermez. Dil, kişisel yapıya ve maksada göre kullanılır, böylece edebiyat “imaja ve simgesel dönüşüme maruz kalır.” (Tekin, 2001: 166) Yazarın ustalığıyla dil, imgelerle dolar ve estetik yapıyı oluşturur. Bu açıdan “estetik bir metni yalnızca zihinsel bir sorun gibi yorumlamak tamamen yanlış anlamadır. Estetik metnin iletisi, bilimsel alana dayanmaz, yazarın hayat deneyimine, yani sezgisel düşüncenin imge ve simgeleri içinde sunduğu işlenilmiş, yansıtılan hayat deneyimine dayanır.” (Zimmermann, 2001: 127) Bu hayat deneyimlerinin, kurmacayla birleşmesi, sanatçının üslûbuna da yansır. Mehmet Tekin bu yansımayı şöyle özetler:

Aslında anlatmak “stilize” etmek demektir. Gündelik hayatımızda bir olay veya olguyu anlatırken, onu değiştirerek, bir anlamda “stilize” ederek karşı tarafa (muhatabımıza) aktarır, anlatırız. Bu eylemi gerçekleştirirken, mizaç ve felsefemizin, hatta hayata bakış tarzımızın müsaadesi nispetinde anlatılan şeyi değiştirir, süsleriz. Basit anlamıyla üslûp budur. Edebi üslûp ise farklı bir düzeyde gelişir: Edebi üslûp en geniş anlamıyla, yazarın “istediği intibai (izlenimi) elde etmek için dile verdiği ifade kabiliyetidir.” Bu kabiliyeti dile kazandıran güçte dilin “Öz Karakterleri” dir. Ses, söz, anlam ve yapıdır. Üslûp, bunların hepsini içinde barındıran ve dili sanat düzeyine yükselten bir oluşumdur. (Tekin, 2001: 173)

Dil üslûpla hareketlilik kazanır. Bu hareketlilikle duyguları hisseder, hissettirir. İnsanı insan yapan güzellik, acı, sevinç gibi duyguları kuru bir bilgi olarak aktarmaz. Bu duyguların gönülde yer edebilmesi, yazarın ortaya koyduğu anlatım tarzı ve içtenliğiyle ilgilidir. Bu sayede eser, kitleleri etkiler ve sanatsal alanda yerini alır.

1.4. Üslûpta Anlatım ve Anlam

İnsan fikirlerini, düşüncelerini söz ya da yazı üzerine kurar. Onları düzenler, uygun sözcükler seçer ve uygun bir sıraya koyar. Sözlü anlatımda olduğu gibi yazılı anlatımda da ifadelerin yalın, anlaşılır, açık ve anlam açısından mantığa aykırı olmaması gerekir. Anlatım sağlanırken gereksiz sözcük kullanmamaya, etkin anlatımı sağlamak için ise uygun sözcüklerin seçimine ihtiyaç vardır. Bu anlatım sorunlarını aşmak için dilin kurallarına iyi hâkim olunmalıdır. Anlatılmak istenen duruma ya da olaya uygun sözcüklerin seçilmesi, imlâ ve noktalamalar yerli yerinde olması gerekir. Heidegger, “bu adlar varlığı söze döker ve ortaya çıkarır. Adlandırmak söylemektir, aydınlığın tasarımıdır. Dil var olanı açıklığa taşır, dildeki adlandırmalar var olanı buradan alarak varlığa atar” (aktaran: Tepebaşı, 2005: 22) derken, anlam örgülerinin anlatıma biçime sığdırıldığını belirtir. Çünkü biçim, “eserin okuyucu üzerinde derli toplu bir izlenim bırakmasını sağlar. Böyle bir donanıma sahip olmayan eserle, sağlıklı bir iletişimin kurulması mümkün olmaz.” (Tekin, 2001: 185) ve eserlerde aktarılmak istenen düşüncelerin dilsel simgelerden, okurun anlayacağı anlam bütünlüğüne ulaşması beklenir.

İnsan, içeriği belirlenmemiş bir manevi dünya ile doğmaz; öyle bir dünya kurmanın imkânı ile doğar... Dili yapan birim, sözcük değil cümledir. Psikolojik açıdan önemli olan, bir şeye ne ad verildiği değil, şeyler arasında nasıl bir ilişki kurulduğudur. Sözcükler şeyleri, cümleler ilişkileri temsil eder. Sözcük sembolik bir öğedir; önemli olan o öğelerle meydana getirilen ve düşüncenin kurduğu ilişkiyi temsil eden eserle dil yapısıdır. Bunun içindir ki her sözcüğün anlamı bir ölçüde belirsizdir ve sözcük tam anlamını, içine girdiği cümlenin temsil ettiği ilişkiye göre alır. (Özakpınar, 2002: 132)

Eserde yer alan anlam bütünlüğü ve cümleler arasındaki anlamsal ilişki, iletiyi netleştirir. Buna bağlı olarak, dildeki öğelerin tek tek incelenmesi yerine, anlam ilişkileri içinde incelenmesi önerilir. Zira “dildeki öğeler tıpkı mozaik bir

yüzeyde olduğu gibi, birbirini sınırlandıran parçacıklardan oluşur. Bu alan içinde her kavramın değeri kapladığı yerle belli olur.” (Aksan, 2000: 161) Çeviri, üslûp ve anlam bağlamında sözcükler, söylenmek istendikleri bağlama taşınırlar. Hans Dieter Zimmermann’ın ifadesiyle;

Bu işlev, karmaşık tasarımları iç dile dökmeyi buradan da dış yazı diline çevirmeye hatta okuyucuya, metindeki iç süreci kendi iç süreci diye yaşatmaya çabalar. Yazardan beklediği görevler, söylenmemiş, söylenemeyecek olan gizli duygular ve tasarımları, yine iç dilde imgelerle belirlenmiş düşünceleri ayrıntılı tanımlamak ve yazı diline dökmektir. Yazı dili öyle yoğun ve özgün olmalı ki hem çeviri ile “çevrilmiş” olan korunsun hem de metnin yöneldiği okuyucu çevrilmiş olanı anlayabilsin. (Zimmermann, 2001: 40)

Sözcüklerle gerçekleşen bu anlam ve anlatım zenginliği dilin canlı olduğunun ve esere de derinlik ve anlam kazandırdığının kanıtıdır. O halde, “sözcükler, yalnız içinde yer aldıkları cümle bağlamında değil, o cümlenin temsil ettiği düşünceyi doğuran bilgi yapısı bağlamında da anlam kazanır.” (Özakpınar, 2002: 133) Bir şeyin nasıl adlandırılması gerektiği, “kısmen kişinin onu ne için kullanmaya niyetli olduğuna ve ona karşı benimsediği belli bir bakış açısına bağlıdır.” (London, 1995: 58) Bu açıdan dil düşünceyi iyi temsil etmeli ve okura anlaşılır şekilde aktarmalıdır. Aktarırsa edebiyatta kurmaca veya gerçeklikle onların iç içeliğiyle bütünleşen, metinleşen eserlerle kimi zaman çeviri yoluyla sağlanır.

1.2. ÇEVİRİ

Dillerin canlı bir yapısı ve aralarında tarih boyunca süregelen bir ilişkisi vardır. Farklı sebeplerle ortaya çıkan bu ilişkiler daha çok ticari ve sosya- kültürel alanlarda yaşanmaktadır. Kültürel bağlamda kurulan ilişkilerin, yaygın olarak çeviri yoluyla gerçekleştiği görülür. Çeviri, “aktarma, tercüme, eser çevirisi, iletişim biçimi” (Stolze, 2005: 14) gibi kavramlarla ifade edilir. Eser çevirisi edebi açıdan büyük önem teşkil eder. Yabancı bir dilden eser çevirisi yapmak sanatsal bir uğraştır. Bundan olayı çevirmenler, edebiyatçılar gibi estetik çabanın peşinden giderler. Böylece çeviri yoluyla toplumun beğeni biçimini ve kültür düzeyini yeniden oluştururlar. Çeviri eş zamanlı bir iletişim kurma olanağı sağladığı gibi yabancı dil

bilmeyen okurun elinden tutarak ona bilgi aktarımı da sunmaktadır. “Çeviri eserde amaç, hedef dilin ağırlığını ana dile yüklemek olsa, bu iş kağıt üstünde kuramlar savaşından öteye gitmeyecektir. Çeviri, kendi başına varlık kazanmış, iki dünyayı yansıtabilme çabasıyla güçlüğün tepe noktasında iki ilk gibidir.” (Can, 1998: 99) Bu anlamda ilk çeviriler çağlar boyunca toplumdan topluma süregelmiş, farklı zamanlarda, farklı dillerin doğması ile daha da önemli hale gelmiştir. O halde çeviri, “insanların iletişimde dili kullanmasıyla başlar. Dilin, insanlığın ve uygarlıkların gelişiminde göz ardı edilemeyecek bir öneme sahip olan çeviri, kültürel ve dilsel etkileşimin ve oluşumun temel aracıdır.” (Aksoy, 2002: 9) Çeviri, cümle yapılarıyla, anlama, yakınlaşma çabasıyla, özgün eğilimlerle yapılabilir. Edebi türler arasında da özgün eğilimlerden kaynaklanan ayrışmalar dikkat çeker. Şiirler akıcı, arı ve duygu yoğunluklu bir algı ve aktarım gerektirirken, düz metinler anlatıcıları, akıcılığı, üslûbu zamanı, mekânı, olay örgüsü ve karakterleri gerçeklik ve kurmaca ile buluştururlar. Bu noktada çeviri, bir dildeki bir metnin başka bir dile aktarılması işlemini ve bu süreç sonucunda elde edilen ürün anlamına gelir. Humboldt ise, “bütün çevirileri imkansız bir problemi çözme denemesi” (aktaran: Stolze, 2005: 25) olarak nitelendirir. Tanımlar bağlamında çeviri, amaca ve türe göre şekillense de ortak paydanın kayıpsız ve sapmasız bir aktarım olduğuna kuşku yoktur. Armağan Ethemoğlu dil-çeviri ilişkisini şöyle özetler:

Dil demek bir bakıma insan demek... İnsansız dil, bir takım işaret yığınlarından başka nedir ki? İnsan konuşabilen tek varlık ve dil insanın aynası, insanın hayat davasında ki vekili gibi bir şey... Öyleyse çeviri de, kelime, cümle veya metinlerin bir başka dile çevrilmesi, daha doğrusu iki dilde ki sözcüklerin birbirine aktarılması gibi bir zanaat değil... Tam tersine insanın insana çevrilmesi demek. Çünkü kelimeler duygu ve düşünce kategorilerinin ambalajı veya insanın sarıldığı bir tür kundak... Ambalajı dikkatle açacaksınız, içindekini dikkatlice çıkarıp, başka bir dilin ambalajında yeniden paketleyeceksiniz... (aktaran: Yücel, 2004: 7)

Ethemoğlu'nun da bahsettiği gibi sadece bir aktarma değil, bir dilin edebi özelliklerini ve güzelliklerini de başka dile aktarma görevini yüklenen çarpıcı yeni bir yapıdır. Franz Rosenszweig, bu birlikteliği efendi- uşak ilişkisiyle şöyle açıklar;

Çeviri yapmak iki efendiye hizmet etmek demektir, biri kendi yapıtı içindeki yabancısıdır bu efendilerin, diğeryise yapıtı kendine

mal etme arzusunadaki okur. Biri yabancı yazar, ötekiyse çevirmenle aynı dil dünyasında yaşayan okur. Bu çelişki aslında hem bir sadakat arzusunun hem de bir ihanet kuşkusunu içinde taşır... (Riceour, 2008: 10)

Ali Baykan aktarımı, sözcüklerin çeviri anında üstlendikleri anlamı, sakıncayı ve çevirmeni köşeye sıkıştırmasını daha açık ve genişçe özetler;

Bazen sözcükler karşımıza çıkar ve bize direnirler. Sır vermek istemiyormuşçasına kapanırlar içlerine, açılmazlar, çözülmezler biz buraya aitiz, karşı tarafa geçemeyiz. Geçersek biz, biz olmaktan çıkarız, dediklerini duyar gibi oluruz. Bu nazik isyana kulak vermediğimiz, bu yakarışı ve uyarıyı dikkate almadığımız takdirde, yuvasından çıkardığımız ve kendi öz kimliklerinden mahrum ettiğimiz bu isteksiz sözcüklere, hedef dilde yeni bir kimlik ve yeni bir barınak bulamayız çoğu kez. Bu durumda, kimliksiz bir çeviri çıkar ortaya ki bunun diğer bir adı da sözcük katliamıdır. (aktaran: Baykan, 1996: 15)

O halde çeviri, bir amatörlük değil, bir ustalık işidir. Çevirmen bu işlevi gerçekleştirirken hem kaynak dile hem de erek dile çok iyi hakim olmalıdır. “Çeviri benzer bir elektrik gücüne sahip olmalıdır. Bu elektrik yükünün, insanlar tarafından algılanması, zamandan zamana, toplumdaki topluma veya kişiden kişiye değişebilir. Ama yazınsal yapının değişmeyen bir sanatsal elektrik yükü ve karşıtlık planı vardır.” (Ethemoglu, 1990: 136) Bu enerjinin çeviriyede yansıtılması gerekir. Bu önemli noktalara rağmen çoğu çeviri yazara ve özgün esere fazlaca yaklaşmamaktadır. Schleiermacher’in, “okuru yazara, yazarı okura götürme” (Riceour, 2008: 10) ile tanımladığı çeviri yüzlerce tanım ve farklı bakış açılarına rağmen ortak paydada asla sadakatla çok az buluşur. Asla sadakatsa çeviri eserin sahip olduğu kültürü, eserin yazarını, yazın anlayışını çok iyi bilmeden geçmektedir. Bu çerçevede kültür – dil koşutluğu yakından tanınmalıdır.

1.2.1: Çeviride Kültür - Dil Koşutluğu

Çevirinin en önemli görevlerinden biri toplumlar arası köprü kurmasıdır. Çağın bu önemli iletişim köprüsü farklı kültürleri tanımada ve anlamada önemli rol oynamaktadır. Küreselleşen bir dünyada kendi kovuğuna çekilip farklı kültürlerle kapıları kapatma gibi bir düşünce söz konusu olamayacağına göre, kültür alışverişi kaçınılmazdır. Kültürü oluşturan temel olgulardan birinin dil olmasıdır ki dil- çeviri ve dilin kültürel gelişimdeki yerini Bedrettin Cömert şöyle açıklar:

Diller arasında gerçekleşen bir etkinlik olarak çeviri, bir yandan, tarih boyunca insanlığın ortaya koyduğu tüm değerleri art zamanlı düzeyde günümüze taşıırken, öte yandan da eşzamanlı düzeyde ulusal kültürler arasındaki alışverişi sağlar. Böylece, hem çağdaş bir kültür bileşimini, hem de üretilen yeni değerlerin dayanışmasını, birbirlerinden etkilenmelerini kolaylaştırır. (Cömert, 1978: 26)

Eğitimin, kültür, bilgi ve becerilerin gelişmesinde, çağın düşüncesini yakalamada, diğer toplumları tanımada çevirinin zorunluluğu ortadadır. Çevirinin kültür aktarımına katkısında ise toplumların kendilerine özgü değerlerinin etkisi olabilir. Öyle ki “onların kendilerine özgü alışkanlıkları, gelenek görenekleri, değer yargıları, sınıflandırmaları vb. özellikleri bazı durumlarda birbiriyle örtüşürken, bazı durumlarda da belirgin farklılıklar gösterir. Böylece kültür, çevirmenin göz önüne alması gereken bir değişkenlik unsuru içerir.” (Aksoy, 2002: 88) Bu çerçevede kaynak dilden hedef dile yapılan çeviride, sadece kaynak dilin dil bilgisi yapılarını bilmek çeviri için yeterli değildir. Ayrıca kaynak dile ait kültürü tanıma aktarımda başarı sağlar. Çünkü dil ve kültür birbirinden ayrılan kavramlar değil, birbirini bütünleyen olgulardır.

Çeviri, iki dil arasında uzlaşma görevini üstlense de dillerin düzenleri arasında ayrılıklar ve karşıtlıklar vardır. Bu farklılıklar kimi zaman anlam ve dizge çatışmalarına neden olduğu için çevirmenin işi zorlaşır. Özcan Başkan’a göre bu zorlaştırma, “toplumların yaşama düzenleri ve dünyayı algılayış biçimleri ayrı ayrı olduğundan, bunları yansıtan sözcüklerin anlamlar düzeni de başka” (Başkan, 1978: 28) olduğu için çeviriyi olanaksızla yakınlaştırmaktadır. Bu bakımdan çeviri yapabilmek için diller arası ortaklıklar, düşüncede birliktelikler önemlidir. Yapılarıyla diller her ne kadar yüzeyde bambaşka görünüyorsa da temelde insan düşüncesinin ürünüdür. Diğer bir deyişle; “her dilde anlatılan şeyler, apayrı gibi görünseler de en dipte aynı yalın kavramlara indirgenebilirler.” (Başkan, 1978: 28) Diller arasındaki bu ortaklığa rağmen çevirmen edebi eserlerde bu ortaklığı sağlayacak anlam derinliğine bu kadar kolay ulaşamayabilir. Kimi kavramlar aynı anlama gelse de anlamda eşlikten de söz edilemeyebilir. Çünkü her dilin kendine özgü bir dünya görüşü, yaşam felsefesi ve kültürel özellikleri vardır. Eserlerde sıkça

rastladığımız edebi sanatlar, kültürde yer alan atasözü ve deyimler çeviri güçlükleri oluşturur. Bunlardan bazıları diğer kültürlerde farklı kavramlarla aynı şeyi anlatabilir ya da hiç benzerlik olmayabilir. Erten'in bu konuyla ilgili söylediği gibi; "Atasözleri, deyimler ve yiyecekler de ulusal kültürlerin en duyarlı ve önemli ifade tarzlarıdır. Bunlarla ilgili terminoloji de çevirmene biraz yaratıcılık ve çok iyi yorum yapma edimi gerektirebilir..." (aktaran: Baykan, 1996: 86) Peter Newmark, edebi eserlerdeki bu kültürel unsurları, anlam ve yapı ayrıcalıklarını altı grupta toplar. Bunlar;

- 1)Çevresel unsurlar (iklim, mevsimler)
- 2)Maddesel kültür (yiyecek, giyecek, şehirler, köyler, ulaşım araçları, ev eşyaları vb.
- 3)Sosyal Kültür (iş yaşamı ve özel yaşam ile ilgili unsurlar)
- 4)Kuruluşlar, faaliyetler, süreçler, dini, siyasi, sanatsal ve idari ve kavramlar (Çocuk Esirgeme Kurumu, demokrasi, monarşi, vergi sistemi vb.)
- 5)Davranışlar ve gelenek görenekler
- 6)Deyimler ve ifade kalıplarıdır. (aktaran: Aksoy, 2002: 90)

Çevirmen bu unsurları, bir bütünlük içinde, "kaynak eserin sanatsal ve işlevsel özelliklerini olabildiğince koruyarak, çeviri yöntemine ve hedefine göre nasıl bir aktarım gerçekleştireceğini saptamalıdır." (Aksoy, 2002: 90- 91) Çünkü kültür dinamik bir yapıya sahiptir. Çeviride kültürel kavramlar, anlayışlar, birikimler, bakış açıları göz ardı edilemeyeceği için bu nitelikler içinde çeviri ve çevirmenin sınırlılıklarının olması kaçınılmazdır. Özgün eser bir edebiyat eseri ise çevirmenin işi daha da zorlaşır. Burada, anlatılan olayın gerçeklik payı, olay örgüsü, şahıslar, kullandıkları dil, zaman, mekân; sözcüklerin anlam ve kavram alanlarına, söz öbeklerine ve söz dizimlerine yüklenir. Duygu, sezgi, öngörü, uyarı ve üretilen sorunlar farklı görünseler de zorunlu olarak çevirinin malzemesidir. Edebiyatın bütün bunlara ihtiyacı olduğu gibi, çevirinin de ihtiyacı vardır. Çeviriyi edebiyatsız, edebiyatı çevirisiz görmek neredeyse imkansız olduğuna göre, ikisi arasındaki ilişkiden söz etmede de yarar vardır.

1.2.2. Çeviri ve Edebiyat İlişkisi

Bilindiği gibi çeviri bir aktarıma, edebiyatsa gerçeklik- kurmaca ilişkisine dayanır. Okur daha çok edebi tadı yakaladığı çevirmenin eserini almaya özenir.

Çünkü edebi çeviri kaynak dilden hedef dile gerçekleştirilen basit aktarım değil, tüm olanakları ve incelikleriyle dilin en zengin biçimde kullanıldığı bir alandır. Dolayısıyla edebi eserlerin çevirisi geniş bir tecrübe ve ince bir dil zevki gerektirir. Etienne Dolet bu özellikleri yakalayabilmek için beş ilkeye uyulmasını önerir:

- 1)Çevirmen, anlaşılmaz noktalara açıklık getirmekte özgür olmasına karşın, özgün yazarın kastettiği anlamı çok iyi kavramalı,
- 2)Kaynak ve hedef dili çok iyi bilmeli,
- 3)Sözcüğü sözcüğüne çevirmemeli,
- 4)Günlük dil kullanımlarına çevirisinde yer vermeli,
- 5)Doğru tonu yakalayabilecek sözcük seçimi ve düzeni belirlemelidir. (aktaran: Aksoy, 2002: 16)

Edebi yazılarda yazarın ne dediği kadar nasıl ifade ettiği de önemlidir. Bunun için iki dile yeterince hakim olmanın yanı sıra edebiyat alanında geniş bir donanım da gereklidir. Bu donanım yaratıcı bir üslûp, yorumlama, edebi bilgi, dilbilgisi, edebi sanatları anlama gibi faktörlerle elde edilebilir. Yazın çevirisinde kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliği sağlamak, estetik ölçülere dikkat etmek büyük önem taşır. Edebi eserler özgün eserler olduğu için anılan etmenleri içeren edebi donanıma sahip bir çevirmen bile çeviri esnasında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. Dillerin farklı kökenlerden gelmesi, farklı kültürlerin yansıtıcıları olması, çeviride zaten bir güçlüğe neden olur. Aksoy yazın çevirisinde karşılaşılan bütün sorunları şöyle sınıflandırır: “1. Sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunlar, 2. Dilbilgisel sorunlar, 3. Kültürel sözcükler ve kavramlar, 4. Zamansal farklılıklar ile ilgili sorunlar, 5. Yazınsal türler ve teknikler ile ilgili sorunlar.” (Aksoy, 2002: 83) Edebi eserlerde kullanılan değişik söz sanatları, çeviriyi daha da güçleştirir. Yazarın sözcük, söz-öbeği ya da cümlelere yüklediği anlam, okuru özgün eserin içeriğine yaklaştırırken, çevirmen bu yakınlaşmayı elinde olmaksızın durağanlaştırır. Okuru yakın duygu, düşünce, imge ve çıkarımlara vardırarak olan çevirmen olduğuna göre, haz ve sapmanın iç içeliği onun elindedir. Ayrıca, çevirmen edebi sanatlar, atasözü, deyim vb. yapıları iyi bilmesi gerekir. Bunların yanlış aktarımı çeviride önemli yanlışlıklara neden olur. Aksoy’un deyişiyle;

Deyim niteliği taşıyan sözleri, kalıplaşmış öğeleri, bir dile tam karşılığını bularak aktarmak kimi zaman bütün bütün olanak dışına çıkar. Eğer böyle öğeleri sözcük sözcük çevirecek olursak, aktardığımız dile yabancı bir anlatım, o dilde anlamı olmayan bir

söz dizisi ortaya çıkar...Örneğin, “Sultanahmet’te dilenip, Ayasofya’da sadaka vermek” gibi bir deyim başka dillere çevirmek, değişik kültürlerden kimseleri hiç bir şey anlamayacakları sözlerle karşı karşıya bırakmak olur. (Aksan, 2000: 76)

Bu sorun hemen bütün dillere yapılan çeviriler için geçerlidir. Mecâzi sözlerin ikincil anlamları çeviride anlam, kavram ve dizge sapmalarına yol açar ve aynı özdeşliği yakalamak güçleşir. Bu güçlüğü rağmen aynı içeriği veren deyim ya da diğer sanatlı ifadelerden yararlanılır. Fatma Akerson, “*konuya Fransız kaldım...*” deyiminin “*das kommt mir Spanisch vor...*” (Akerson, 1997: 83) anlam örneğindeki gibi çok sayıda kültürden gelen söz öbeğinin karşılığıyla kullanılabileceğini öne sürer. Doğan Aksan, her dilin kendine özgü bir anlama ve düşünme yolu olduğunu Humboldt’un görüşleriyle açıklar. “Ayrı ayrı dillerin sözcükleri aynı kavramı gösterebilir bile, hiçbir zaman gerçek eş anlamlı olmazlar... Her dilde özel bir dünya görüşü vardır. Çevirinin sınırlılıklarını “*innere Sprachform, innere Form der Sprache*” (aktaran: Aksan, 2000: 69) ile açıklar. Çünkü, “diller gerçeği ve dünyayı değil, onların insanoğlunun zihin süzgecinden geçen biçimlerini yansıttıkları” (Aksan, 2000: 71- 72) için her dilin anlatım yolu birbirinden ayrılır. Bu noktada çevirmen açısından önemli olan, “sanatsal dil kullanımının ne olduğundan çok (eğretileme, simge, imge, vb.) teknik ve anlamsal özelliği çerçevesinde nasıl yaratılıp kullanıldığı, metin içindeki yeri ve metindeki diğer unsurlarla olan ilişkisi ve diğer dilde nasıl yaratılabileceğidir.” (Aksoy, 2002: 84) Edebi eserlerde sanatsal kullanımların çevirisi için, eşdeğer sanatsal ifadelerin hedef dilde olmadığı veya aynı anlamı ve etkiyi verip vermediği durumlarda, eşdeğer dil kullanımdan faydalanılır. Ancak, bu işlemlerin çevirmenin zevkine ve anlayışına göre değil, okurda benzer estetik tadı hissettirecek şekilde aslına oldukça yakın yapılması elzemdir.

Sözdizimi bakımından da dillerin çoğu dilbilgisi kuralları açısından ve cümle yapıları bakımından birbirlerinden farklıdır. Bu cümlelerin sözcüklerin dizilişlerine göre çevrilmesi hedef dildeki dizine uymadığı için yanlış doğurur. Bu yanlış, özellikle birbirine uzak dil ailelerinden yapılan çevirilerde daha belirgindir. Çünkü, “her dilin kendi dilbilgisi kuralları vardır ve bu kurallar belli biçim özellikleri olarak

karşımıza çıkar.” (Akerson, 1997: 110) Çevirideki dilbilgisel sorunlar sadece bunlarla sınırlı değildir. Ayrıca zaman kullanımı ile ilgili problemler söz konusudur.

Yazılan bir eser kendi kültürü içinde zaman geçtikçe değişikliğe uğrar. Bu değişiklik söz ya da kavramla yazına yansır ve zamanla iletişimi güçleştirir. Bu bağlamda, James Holmes yazın iki çeviri yönteminden bahseder: “**a) Tarihselleştirilen Çeviri:** Kaynak metnin belirli bir yönün güncel olmasa da aktarılması, **b) Güncelleştirilen Çeviri:** Kaynak eserdeki unsurların çağdaş karşılanması.” (Aksoy, 2002: 94) Çevirmen kendisini yönlendiren bu kurallar ışığında çeviriye yaklaştığı sürece anlam sorunlarını aşabilir. Buna rağmen aşılanaşılamaayan sorunları ile çeviri, Theodore Savory tarafından şu tanımlarla açıklanır:

- 1) Bir çeviri aslının sözcüklerini yansıtmalı.
- 2) Bir çeviri aslının fikirlerini yansıtmalı.
- 3) Bir çeviri okunurken orijinal bir eser hissini vermelidir.
- 4) Çeviri, çeviri gibi okunmalıdır.
- 5) Çeviri, aslının üslubunu aksettirmelidir.
- 6) Çeviri, mütercim üslubunu vermelidir.
- 7) Çeviri, mütercimin çağdaşının bir eseri gibi okunmalıdır.
- 8) Çeviride, hedef dil metninde ilaveler ve atlamalar olabilir.
- 9) Çeviri metnine ilaveler yapılamaz, ondan bir şey çıkarılamaz.
- 10) Şiirin çevirisi düz yazıyla yapılmalıdır.
- 11) Şiirin çevirisi şiirle çevrilmelidir. (Dereli, 1994: 57)

Kuşkusuz bu özellikleri esere verecek olan çevirmendir ama o kaynak metne bağlı kaldığı gibi okurun beklentilerini de göz önünde bulundurmalıdır. Rolf Klopper bu duruma şöyle açıklık getirir:

Çevirmen bir dilsel yapıtı yabancı dilde yeniden kurmaya yönelirken, yabancı olanında elden geldiğince anlaşılmasını sağlamalıdır. Yalnız bu hiçbir zaman, yabancı metindeki simgesel belirsizliklerin çevirmence yorumlanarak aktarılması anlamına gelmez. Çeviri yaratarak yazmaktır ama gelişigüzel anlamda, olanı yeniden yazmak yada aktarmak değil yazarlığın yazarlığıdır. (Göktürk, 1994: 40)

Çeviri süreci, birçok çeviri kuramcısı tarafından *kavrama ve aktarma* tanımıyla bilinir. Çevirmenin bu sürece gelme aşamalarında bazı uğraşları vardır. Berrin Aksoy’a göre bu aşamalar şöyle sıralanır:

- 1) Kaynak metni okuma,

- 2) Eleştirel yorumlama- dilbilimsel göstergeleri inceleme,
- 3) Biçembilim,
- 4) Kaynak metni çözümlene ve anlama,
- 5) Çevirme, yeniden yaratma,
- 6) Seçim ve amaç dildeki yeterlilik dilsel ve anlamsal göstergelerin yeniden yaratılması,
- 7) Eleştirel yorumlama ile ortaya çıkan anlamların yeniden yaratılması,
- 8) Dilbilimsel göstergelerin ortaya çıkardığı özelliklerin yeniden yaratılması,
- 9) Yeniden yaratılan metin. (Aksoy, 2002: 65)

Çevirmen, “değişik bir çağda, deşik bir yörede, değişik bir kültürde hem özgün yapıt ile yazarı ve okurunun konumunu hem de yazar ile çeviri dili okurunun konumunu kavrayarak, bu iki konum arasındaki uçurumu tanılayarak köprü kurma” (Göktürk, 1994: 44) görevini üstlenir. Jiri Levy, çeviri sürecindeki bu çok yönlü kavramı şöyle özetler: “1. Metnin yazınsal, biçemsel yönden bir sanat yapıtı olarak bütünüyle kavranışı, 2. Metnin anlam çekirdeğinin bulunarak yorumlanması, 3. Metnin, birtakım dilsel, biçemsel dizgeler arasında karşılıklı bir uygunluk gözetilerek, bir sanatsal biçemle aktarımı.” (Göktürk, 1994: 41) Bu noktada çeviride eşdeğer aktarımın önemi ortaya çıkar. Şimdi bu konuya değinmeye çalışalım.

1.2.3. Çeviride Eşdeğerlilik

Eşdeğerlilik kavramı, *denklik*, *benzerlik* olarak açıklanabilir. Farklı dillerdeki dilsel yapıların çeviri bakımından birbiriyle nasıl ilişki kuracağını eşdeğerlik kavramı belirler. “Kaynak metin özelliklerinin hedef dilde ne tür bir eşdeğerlikle aktarıldığının altını çizmek için, çevirmenin eşdeğerlilik ilişkisini kurarken özgün metne bağlı bir yöntem mi yoksa kendi özgür yöntemine göre mi davrandığı, sanat metnini nasıl etkilediği, okura nasıl ulaştırdığı eşdeğerli aktarım açısından çok önemlidir.” (Can, 1998: 108) Çeviri yapılırken anlamın aktarılacağı düşüncesi, biçimi ve metnin taşıdığı işlevi de anlamlı kılar. Çeviri işemi “dilsel- metinsel eşdeğerlik” (Koller, 1997: 98) bağlamında gerçekleştirilirse çeviride kaynak metin ile erek metin arasında eşdeğer bir aktarımdan eşdeğerlik ilişkisinden söz edilebilir. Çünkü metnin bütünü anlamsal ve biçim olarak parçaları anlamlı kılar. Mehmet Rifat’ın deyişiyle eşdeğerlik ilişkisi, dil dışı ve dil içi özelliklerle örülüdür.

Aynı dil dışı gerçekliğin biçim ve yapı açısından bütünüyle farklı yollara başvurulması. Bu teknik de bir bakış açısı

değişikliği sonucu gerçekleşir ama eşdeğerlikte, dilsel birimlerin tek değil de bir bütün olarak çevirisi söz konusudur. Bu nedenle, sözcenin yaratılma koşullarından, yani durumdan hareket edilir. Bir eşdeğerliğin sağlanabilmesi için çevirmenin her iki dilin kültürünü de “yerinde yaşamış olması” ve ele aldığı metnin göndergesini göstergebilimsel açıdan yorumlaması gerekir. (Rifat, 1999: 60)

Kaynak eser okunduğu zaman nasıl kendi dilinde bir etki yaratabiliyorsa, eser çevrildiği zaman hedef dil okurunda eşdeğer bir etki uyandırmalıdır. Çeviride eşdeğerliğin oluşumunu etkileyen faktörleri Werner Koller şöyle sıralar:

- 1)Kaynak dil ve hedef dilin yapısal özellikleri, olanakları ve zorlukları,
- 2)Bir dil türüne özgü yorumların farklı gerçeklikleri,
- 3)Konteks içindeki kaynak metnin dilsel, biçimsel ve estetik özellikleri ile, kaynak dilin dilsel, biçimsel, estetik normları,
- 4)Hedef dilin ve onu çevirenlerin dilsel, biçimsel ve estetik normları,
- 5)Bir metnin yapısal unsurları ve kalitesi,
- 6)Çevirmenlerin yaratma isteği ve eseri anlama yeteneği,
- 7)Çeviri geleneğinin ve çevirmenlerin doğrudan veya dolaylı çeviri teorileri,
- 8)Çeviri prensipleri,
- 9)Özgün metin yazarının kendini yorumlaması ve kaideleri,
- 10)Çevirmenin üzerinde çalıştığı uygulamalı koşullar. (Koller, 1997: 17)

Ne var ki, “her dil kendine özgü bir düzen sunduğundan, dış gerçeği ya da göndergeleri, bunların oluşturduğu evreni, özgül bir biçimde yorumlayıp, kavramlaştırıp, dizgeleştirdiğinden, çeviride eşdeğerliliği yakalamak hiç de kolay değildir.” (Vardar, 1988: 67) O halde, eşdeğer bir çeviriyi başarabilmek için, “aynı dil dışı gerçekliğin kültürlerdeki dilsel karşılıklarını, dile yansıtılma durumlarını bilmek gerekir.” (Rifat, 1999: 61) J.P. Vinay’nin belirttiği gibi “atasözleri, aforizmalar, sloganlar, anıştırmalar, roman başlıkları, nezaket sözleri, kısacası, duruma göre az donmuş bütün bildiri parçaları bu yolla çevrilir.” (Rifat, 1999: 6) Türkçe ve Almanca gibi farklı dil ailelerinden (Ural- Altay / Hint- Avrupa) gelen dillerin sözcükleri ve sözdizimleri birbirine akrabalık göstermediği için çevirmen eseri çevirmeye başlamadan önce dilbilgisel ve kültürel açıdan daha kapsamlı bir çalışma yapmalıdır. İki dil arasındaki eşdeğerlik bu yolla yaklaşılabilir. Eşdeğerliğin, anlamsal ve işlevsel özelliklerin hedef dilde yer edinmesi bu anlamda oldukça önemlidir. Örneğin, kaynak dildeki bir sözcük amaç dilde iki anlama

geliyorsa çevirmen, “o metin içinde hangi anlamın karşılığı uygun geliyorsa onu vermelidir.” (Karayazıcı, 1991: 28) Öyle ki, çeviride eşdeğerlik olgusunu tam olarak gerçekleştirebilmek için yazarın üslubunu da iyi tanımak gerekir. Çevirmen eşdeğerlik ilişkisini kurarken özgün metne bağlı bir yöntem mi, yoksa kendi özgür yöntemine göre mi eseri oluşturduğuna, eseri okura nasıl aktaracağına, sanatsal duyguyu nasıl oluşturacağına özgü çözümlene ve sınırlandırmalar getirmelidir. Anton Popoviç, çeviri sürecinde bir sınırlandırmanın ve dört tip eşdeğerliğin, çeviriyi önemli ölçüde katkı sağlayacağını ileri sürer.

1)Dilsel eşdeğerlilik: Kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında dil düzeyinde benzerlik sağlanır, yani sözcüğü sözcüğüne çeviri yapılır. **2)Dizisel eşdeğerlilik:** Dizisel anlatım eksenindeki öğelerin eşdeğerliliği söz konusudur. Yani dilbilgisi öğelerinin eşdeğerliliği aranır. **3)Biçimsel eşdeğerlilik:** Hem kaynak hem de çeviri metnindeki öğelerin işlevsel eşdeğerliliği aranır. **4)Metinsel (dizimsel) eşdeğerlilik:** Bir metnin dizimsel yapısını yönünden eşdeğerliliği, yani şekil ve biçim eşdeğerliliği aranır. (aktaran: Yücel, 2004: 21)

Eşdeğerlik çok yönlü bir kavram olarak algılandığından Werner Koller bu doğrultuda bir çeviri eşdeğerliliğini beş katogoride inceler.“1.Düzanlamsal eşdeğerlik 2.Yananlamsal eşdeğerlik 3.Metin normlarında eşdeğerlik 4.Biçimsel eşdeğerlik 5. Dil Kullanımsal Eşdeğerlilik” (Göktürk, 1994: 60) **1)Düzanlamsal Eşdeğerlilik:** Metnin doğrudan doğruya nesnel konusuyla, metindışı göndergesel anlamıyla ilgili olduğu için, “içerik düzeyindeki değişmezlik” (Göktürk, 1994: 61) olarak adlandırılır. Bir sözcüğün akla gelen anlamı sayılır ki sözcük düzeyinde, tamlama düzeyinde, cümle düzeyinde ve metin düzeyinde incelenebilir. **2)Yananlamsal Eşdeğerlilik:** Bir sözcüğün, sözcük öbeği veya cümlenin duyulan ilk anlamının dışında farklı anlamlar çağrıştırması anlamına gelir ve içeriğe göre soyutluk anlamı katan dilsel özellikler içerir. “Sözcüğün tek bir anlamla sınırlı kalmayıp başka anlamlara da taşıyıcılık etmesi, düzanlam - yananlam karşıtlığını” (Kantel, 1991: 89) ortaya çıkarması, okur duyarlığını harekete geçirir. **3) Metin Normlarında Eşdeğerlilik:** Bir dil içinde yer alan, “sözleşmeler, iş yazışmaları, ilaç tanıtımaları, kullanım klavuzları gibi birçok metnin belli sözdizimsel, sözcüksel kalıplarının” (Göktürk, 1994: 66) amaç dilin belli yerleşik kurallarına aktarımı anlamına gelir. **4)Biçimsel Eşdeğerlik:** Kaynak metnin, “sözdizimi, biçim

“sözdizimi, biçem özellikleri ile kendine özgü anlatımını, çeviride de benzer bir estetik sağlayabilecek şekilde aktarma” (Göktürk, 1994: 69) şeklinde anlaşılır. **5) Dil Kullanımsal Eşdeğerlilik:** Çevirmen, kaynak metnin kurgusunu, dilbilgisel örgüsünü, “her bir ögenin metin içerisinde yüklendikleri işlevleri, kazandıkları değerleri, okurda uyandırdığı etkileri hesaba katarak” (Aktaş, 1996: 151) yapılan aktarımdır.

Bir özgün metnin, amaç dil okuru çevresi dilsel davranış özelliklerini, ona özgü dil kullanımını göz önünde tutularak çevrilmesi, eşdeğerliğin yanında yeterliliği, yani kolay anlaşılabilirliği da gerektirir. Örneğin bazı eserlerin çocuklar için özetlenerek yazılması, anlaşılır kılınması, hem yeterlik, hem de çeviri yeterliği için önemlidir. Eserler orijinalinden daha iyi anlaşıldığına göre, çeviriler bir anlamda yorum sayılır. Bu tür çevirilerin yeterlilikle, eşdeğerlikle bağdaşmayacağı bilinmektedir. Çünkü, “hiçbir sanat yapıtı, sadece anlamı ile güzelliğini çırılçıplak ortaya seremez.” (Göktürk, 1994: 79) Bu nedenle iyi bir çeviri için denkliğin kurulması ön koşuldur. Fakat çeviride özgün metne bire bir bağlı kalmak çok mümkün olmayabilir. Çevirinin bu yönü, “çeviri kadına benzer, güzel olsa sadık olmaz, sadık olsa güzel olmaz” (Göktürk, 1994: 47) benzetmesiyle espiye yaklaştırılır. Çeviri, yeterlilik ve kabul edilebilirlik arasında gerçekleştiği için iki kültür olgusu, bağlamı belirlemede önemli rol oynar. Gideon Toury’ye göre, “Hiçbir çeviri erek kültür için tam anlamıyla kabul edilebilir değildir, çünkü her zaman yeni bilgiler ve o sistemin tanımadığı yapısal elemanlar taşımaktadır. Öte yandan hiçbir çeviri kaynak metne tam anlamıyla uygun da değildir, çünkü erek kültürdeki normlar çeviride kaynak metnin yapılarından bir sapmaya neden olurlar.” (Altay, 1995: 11) Bu nedenlerden dolayı çeviri süreci boyunca oluşan kayıplar, çeviri yanlışlarının temelini oluşturmaktadır. Çeviride meydana gelen başlıca kayıplar şöyle sıralanmaktadır:

Sessel Kayıplar: Dünyada konuşulan çok çeşitli diller vardır. Bu dillerin hiçbirinin sessel yapısı birbirine benzemez. Her dilin kendine özgü vurgu ve ritim değerleri vardır bu durum ise çeviride özellikle de şiir çevirilerinde yitime neden olmaktadır. **Sözcük Dağarcığı Zorluğu:** Ortak kökenli diller arasında ve gelişimi birbirine yakın dillerde çeviri yapmak zor olmamaktadır. Örneğin; İspanyolcadan İtalyancaya çeviri zor olmamaktadır fakat

Almancadan Arapçaya yapılan çeviride sözcük dağarcığı açısından zorluk çıkabilir. Eşdeğer sözcükleri bulamayan çevirmen anlam yanlışlıkları da yapabilir. **Sözdizimsel Sorunlar:** Dilerin cümle yapılarındaki dizim farklılığının yanında yazarın eserindeki cümlelerin uzun veya kısa olması, dilinin ağıdalı olup olmaması, söyleyeceğini çok dolandırması da sözdizimsel sorunlara neden olur.” (Demirezen, 1991: 115- 116- 117)

Bunların yanı sıra sözcüklerin anlamsal yapısı ve kültürel etkenle de çeviride eşdeğerliği etkilemektedir. Goethe, çeviriyi, “bir halının ters yüzüne benzer, bir yüzü öteki yüzünün izdüşümü olabilir” (Demirezen, 1991: 126) derken izdüşümünün yol açtığı kayıplara işaret eder. O halde çevirmen, “kaynak dilden fazla uzaklaşmadan amaç dile yaklaşmalı, metne bağlılık ve metinden ayrılmamanın kesişme noktasını” (Demirezen, 1991: 126) yakalamalıdır. Özellikle roman ve öykü türlerinin çevirisinde; “dil, dil ötesi” (Aksoy, 2002: 102) kullanılır ki burada dil yalnızca sözcüklerin anlamlarını ve dilbilgisi kurallarını değil, yazarın dünya ile ilgili bilgileri okura aktarır. Çevirmen bu bilgileri ve eserin yazarını, ait olduğu dönemi çok iyi analiz etmelidir. Çevirinin hangi amaçla gerçekleştirileceği belirlenmeli ve çeviri bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilirken yapılanın bir yorum /açıklama da olabileceği kabul edilmelidir. Daha geniş bir söylemle;

Her çeviri, bir bakıma, belli bir oranda da olsa, çevirmenin parmak izlerini taşır. Bu izlerin en çok görüldüğü alan ise yazın yapıtlarının çevirisidir. Çevirmenin kendine özgü düşünsel konumu, bilgisi, okuma birikimi, kaynak dil ile çeviri dilini kullanabilme gücü, zihinsel çözümlenme, yorumlama, çağırıştırma yetisi, belli bir yazarın yapıtını seçmekteki amacı, çeviride sorumluluk duygusu gibi bireysel özellikler bu durumun başlıca etkenleridir. Çevirmen kişiliği ile ilgili bu özellikleri yaptığı çeviriye ister istemez yansıtır. (Göktürk, 1994: 93)

Değinilen ya da değinilmeyen pek çok nedenden dolayı hiç bir çeviri diğerinin aynısı değildir. Çeviride mutlak bir örtüşmeden söz edilemezse bile, çevirinin amacı kaynak metni, erek okura kendi kültüründe kaynak kültürdeki aynı işlevi görebilecek biçimde mümkün oldukça “eşdeğer” bir etkiyle sunabilmektir. Bu bağlamda eşdeğerliği sağlamak için; biçim ile içerik, bağımlı ve serbest çeviri, kaynak dil ile erek dil, kaynak metin ile erek metin arasındaki farklılıklar veya benzerliklerin çeviriyi ne ölçüde etkilediği sürekli tartışılmıştır. Çünkü bu tür nedenler de çeviride anlamsal ya da şekilsel kayıplara neden olmaktadır. Çeviride meydana gelen bu kayıplar, çeviri hatalarını da beraberinde getirir. Kimi zaman aşırı,

gereksiz, yanlış aktarımlar, biçimsel ve dizgisel hatalar, yorumlar, aşırı serbestliğe kaçma... gibi çok sayıda sapmaya da rastlanır. Benzer çok sayıda hatadan kaçınmak, çeviriyi gerçekleştirirken dil içi ve dil dışı faktörlerden yeterince yararlanmak, eşdeğerlik ilkesini kurarak kavram ve anlam sapmalarını en aza indirmek çevirmenin en büyük sorumluluğunu oluşturur. Çeviride oluşabilecek bu tür sapmalara III. bölümde edebi çeviriler üzerine yapılan bazı tespit ve analizlerle örneklendirilecektir.

BÖLÜM II

2. HEINRICH MANN VE YAZINSAL KONUMU

2.1. Heinrich Mann'ın Biyografisi

Heinrich Ludwig Mann Lübeck'de (Almanya) dünyaya gelir. Babası Lübeckli tüccar Thomas Johann Heinrich Mann'dır. (27.03.1871) Thomas Mann'ın ağabeyidir. Babası ticaretle uğraşır. Bir ara siyasete ilgi duyar ve Lübeck senator meclisi üyeliğine seçilir. Varlıklı bir aileden gelen Mann, Brezilyalı anne Julia'dan dolayı melez bir kimliğe sahiptir. Bu bakımdan Heinrich ve Thomas Mann'ın, "milletlerarası geniş görüş sahibi birer yazar olmaları" (Kuntay, 1960: 13) bir anlamda mensubu oldukları aileye bağlıdır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında; Alman edebiyatında önemli etkileri olan Mann kardeşler edebiyat alanında ilerlemeleri için aileleri tarafından desteklenir. Heinrich ve Thomas Mann zıt karakterde iki kardeşdir. Alman edebiyatının, bu farklı zihniyetleri "aslında bir edebiyatın iki farklı yönünü temsil etmeleri açısından" (Aytaç, 1994: 156) ilginç bütünü oluştururlar. Ancak Alman edebiyatında büyük iz bırakan, Thomas Mann gibi ünlü bir yazarın ağabeyi olmak, Heinrich Mann için bir şanssızlıktır.

Beş kardeşin en büyüğü olan Heinrich Mann, lise öğreniminden sonra kitapçılıkla ilgilenir. 1890' da Berlin S. Fischer Yayınevi'nin gönüllü stajyerleri arasına katılır. Berlin Üniversitesi'ni bitirdikten sonra bir süre Fransa ve İtalya' da yaşar. İtalya' nın onun sanat gelişimi açısından ve özel hayatında büyük önemi vardır. Bu ülke sanatının renkleri ve çizgileri kendisini çeker ve yavaş yavaş halkından hoşlanır. Ayrıca "insanlığın, Avrupa ruhunun hüküm sürdüğü hiçbir yerde kendini yabancı hissetmediğini" (Aytaç, 1994: 157) söyler. Mann, daha öğrencilik yıllarında deneme yazıları yazmaya başlar ve günlük tutar. İlk eseri olan *Im Schlaraffendland* (1901) (Miskinler Ülkesinde) daha çok toplumsal eleştiri yoğunluğudur. Daha sonraki tüm eserlerinde de, "hep kötü insanların, kötü toplumların, kötü geleneklerin amansız bir hicivcisi olarak kalmış, kalemini toplum dertlerini deşen bir neşter olarak kullanmıştır." (Kuntay, 1960: 14) Wilhelm Almanyası' ndaki para, mevki ve iktidar tutkusunu gözler önüne seren yazar,

edebiyat alanını, “politik ve eleştirici romanlar” (Aytaç, 1994: 157) ile doldurur. Edebi alanda onu üne kavuşturan eser; *Professor Unrat oder das Ende eines Tyrannen* (1905) (Bir Zalimin Sonu) romanıdır. *Der Untertan* (1918) (Uyruk), *Die Armen* (1917) (Yoksullar) ve *Der Kopf* (1925) (Kafa) oluşan *Das Kaiserreich* (İmparatorluk) adlı üçlemesinde otoriter devlet yapısını ve toplumsal tipleri eleştirir. Ayrıca otorite sahiplerinin kibirliliğini ve halkın onursuz bir uyruk ruhuyla davranmasını şiddetle eleştiren denemeler yazar. Bir oyuncu grubunun bir İtalyan kasabası üzerindeki etkisini konu alan *Die kleine Stadt* (1909) (Küçük Kent) adlı eseri güçlü bir toplum eleştirisidir.

Praglı oyuncu Maria Kanova ile evlenen yazar, 1918'de yazarlar birliği demokrasi yanlılarının sözcüleri arasına girer.1931'de Prusya Güzel Sanatlar Akademisi'ne atanan ama 1933'te Hitler'in iktidara önce kurumdan uzaklaştırılır, sonra da Alman vatandaşlığından çıkartılır. Yazarın *Uyruk* eserinde yapmaya çalıştığı toplum analizi, kendi yaşamında acı bir gerçeğe dönüşmüş gibidir. 1935' de Alman Halk Cephesi'ne katılır ve 1939' da Nelly Kroeger ile ikinci evliliğini yapar. 1944' de eşinin intihar etmesiyle büyük bir yalnızlık yaşar. 1949' da Demokratik Alman Cumhuriyeti Güzel Sanatlar Akademisi başkanlığına getirilir ve yeni kurulan devletin ilk ulusal ödülüne lâyık görülür. Ancak Demokratik Alman Cumhuriyeti' ne taşınmaya fırsat bulamaz ve 13 Mart 1950' de ölür.

2.2. Heinrich Mann'ın Yazınsal Konumu ve Eserleri

Heinrich Mann, edebi kişilikleri ve toplumsal olaylara yaklaşımıyla toplumu yönlendirmeye çalışır. Birinci Dünya Savaşı ve ülkesindeki politik atmosfer, onun için fırsat olmuş gibidir. “ Zola üzerine yazdığı bir denemede nasyonolizmi aşma çağrısında bulunur. Fransa ile bir anlaşma zemini arayan yazar, barışçı bir zihniyetin ateşli savunucusudur ve artık sanatın da bu uğurda görevli olduğuna inanır.” (Aytaç, 1994: 157) Heinrich Mann' ı kardeşi Thomas Mann' a yaklaştıran en önemli yan eserlerini otobiyografik temele dayandırmasıdır. Bazı roman karakterlerinin birbirine benzerliği bu otobiyografik benzerlikten kaynaklanır. Aytaç' a göre Heinrich Mann' ın edebi eserlere yerleşmiş olan bakış açısı şöyledir:

Heinrich Mann'ın edebi eserleri, Romen kaynaklarıyla beslenmiştir. İtalya ve Fransa onun için Avrupa ruhunun temsilcisi olmuştur. Eserleri, çağdaşlarından çok daha fazla zamana bağlılık gösterir. Hatta denilebilir ki eserler, sanat gücünün yanı sıra çağ belgeleriyle niteliğiyle de önemlidir. Gençlik eserlerinden başlayarak yazarın bütün yaratıcılığında iki karakteristik unsur kendini gösterir: Cumhuriyetçi demokrasi düşüncesi ve insanlığın, en azından Avrupa'nın uluslar üstü organizasyonu düşüncesi. Romanlarında dolaylı yoldan dile gelen bu düşünceler, denemelerinde (Essay) kesin ifadesini bulur. (Aytaç, 1994: 157)

Yazar özellikle politik içerikli ve toplumsal eleştirileri yoğunlukla *Professor Unrat* eserinde eğitimdeki diktatör anlayış, öğrencilerin yapısı, toplumsal yozlaşmayı gözler önüne serer. Roman, toplumun, çağın; geçerli, yansıtıcı bir belgesi gibidir. Bu yönüyle, “sosyal bilgiyi biçimlendirebilir, iletilebilir, hayatı ve şimdiki zamanı koruyabilir.” (Aytaç, 1994: 157)

2.2.1. Professor Unrat (1905)

Heinrich Mann *Professor Unrat* romanını 1905 yılında yazar, bu romandan esinlenilerek 1930' da ise *Mavi Melek* filmi çekilir. Film dünyada büyük bir beğeni bulur ve bu yayılan ününden dolayı *Professor Unrat* romanı daha çok *Mavi Melek* adıyla anılır. Eserin Türkçe' ye yapılan bazı çevirilerinde de *Mavi Melek* ismine rastlanır. *Professor Unrat* romanıyla ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalarla ilgili araştırmada; 1995 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulmuş olan *Die Character Verwandlung in dem Roman "Professor Unrat" von Heinrich Mann* adlı teze rastlanıldı. Abdülkerim Uzağan tarafından hazırlanan tezde roman kahramanlarının karakter değişimleri ve dönemin eğitim sorunun esere nasıl yansıdığı irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın yanı sıra *Professor Unrat* romanın Türkçe çevirileri yapılmıştır. Bu çeviriler İlknur Özdemir, Hale Kuntay ve Seyhan Bilbaşar tarafından yapılmıştır.

Despot bir lise hocasının başından geçen olayları anlatan bu romanda “Thomas Mann, Hesse, Wedekind, Hauptmann” gibi yazarlarda sıkça rastlanan okul hicivleri göze çarpar.” (Aytaç, 1994: 160) Heinrich Mann, *Professor Unrat* romanında sadece okulu eleştirmekle kalmaz. Aynı zamanda romanın yazıldığı dönemin iktidarda bulunan 2. Wilhelm' in despotizmaya dayalı baskı ve

uygulamalarını çarpık toplum yapısıyla birleştirerek dönemin yönetim şeklini de eleştirir.

Mavi Melek romanı, Rosa Frohlich adlı genç bir dansçıya âşık olan otoriter, ezik, sosyal ilişkilerinde beceriksiz bir öğretmeni konu alır. Tesadüfi bir karşılaşmanın ardından *Profesör Unrat* kısa sürede Rosa'nın büyüleyici cazibesine kapılır ve hiç kimsenin onunla daha öte bir ilişki kuramayacağına karar verir. Unrat'ın böyle bir kadınla yakın ilişkisi küçük kasaba toplumunda bir skandal yaratır ve okuldaki işini kaybeder. Ancak bunu hiç umursamaz ve Rosa'nın da yardımıyla bir yüksek sosyete figürü olarak kendisini yeniden keşfeder. Başarılı bir eğlence yeri açarlar. Unrat, kumar masasında servetlerini ya da uygunsuz ilişkilerle itibarlarını kaybederlerken eski öğrencileri ve düşmanları onun düşüşünü izleyerek bu yok oluştan keyif alırlar. İçinde bulunduğu bataklığı fark ettiğinde ise her şey için artık çok geç olmuştur.

Roman, asıl şekliyle bir çeşit patoloji incelemesidir. Yaşlı lise öğretmeni, yirmi beş yıllık hizmet süresi içerisinde öğrencilerini, psikolojik olarak kendisinin politik yönden temsil ettiği otorite prensibine tabi tutar. Ateşli bir milliyetçidir, vazife aşkı, okulun kutsallığı, askerlik aşkı konusunda kompozisyonlar yazdırır. Hükmetme hırsı, verdiği haksız notlar ve cezalarda ortaya çıkmakta, öte yandan onun zayıflığını ve baskı altına alınmış duygu ve içgüdülerini belli etmektedir. Rosa Fröhlich ile ilişkisini artırdıkça öğrenciler arasında otoritesi zayıflar ve onların boyunduruğu altına girer... Eserde bir yandan küçük burcuva hayatına, öte yandan da insan düşmanı maskaralığına yöneltilmiş hiciv hüküm sürerken, bu karşıt figür, bir karşıt figür Rosa Fröhlich' in kişiliğinde zaman zaman ironik tonda da olsa insancıl acıma duygusu (Aytaç, 1994: 160) oluşturur.

2.2.2. Die Kleine Stadt (1909)

Sanat, aşk, toplumsal ve politik alanları dikkate alarak Faşizm öncesi İtalya izlenimlerini kaleme aldığı bir romanıdır. İtalya' da ki hürriyetçi demokrasinin gelişimi romanda beş bölüme ayrılarak incelenir. Birinci bölümde huzurlu küçük şehir halkının ilerici ve tutucu partiler arasındaki çekişmeler sonucunda nasıl bozulduğu, ikinci bölümde gezici bir tiyatro grubunun şehirde uyandırdığı yankılar ve gerici partinin engelleme çabaları anlatılır. Üçüncü bölüm en uzun bölümdür. Bu bölümde şehir halkının opera temsili sırasındaki duygularını, sınıf farklılıklarına

verdikleri tepkiyi, sosyal gerçekliği yansıtır. Halk daha tiyatro salonundayken isyan tohumları etkisini göstermiştir. Dördüncü bölüm sosyal kutuplaşmanın ve çatışmaların oluşumunu gösterir. Bu durumdan ise karşıt görüşlü parti başkanları (Belotti, Camuzzi, Don Taddeo) faydalanırlar ve halkı iyice kızıştırır. Beşinci bölümde ise karşıtlıklar çözülür ve parti başkanları barışır. Bu romanda oluşturulan toplumsal karakter, “anlatıcının refleksiyonları ve açıklamalarıyla verilmemekte, figürlerin konuşmaları, jestler, mimikler ve kendilerinin karşılıklı yorumlarıyla canlandırılmaktadır.” (Aytaç, 1994: 161) Romanda yer alan karakter çokluğu Heinrich Mann’ın demokrasi arayışını kanıtlar niteliktedir.

2.2.2. Der Untertan (1918)

Bu roman da Wilhelm dönemine eleştiriler içerir ve bu eleştirilerinin yer aldığı son eseridir. Bu romanda da *Professor Unrat* ta olduğu gibi devlet yapısı eleştirilir. Eleştirdiği yönler ise devlet yapısında yer alan “nüfuzlu bir kilise, sağlam bir kılıç, kusursuz itaat ve katı adetlerdir.” (Aytaç, 1994: 162) Roman otobiyografik yansımalar içerir. Diederich Hessling’in yaşam serüveni anlatılır. Realizm, çocukluk hayalleri, öğrencilik olayları tasvir edilir. Kahramanın bir örgüte girişi, Agnes Köppel adında bir kızla aşk macerası ele alınır. Üniversite sonrası bir firmanın başına geçmesi ve işçi- köylü sınıfının tepki odağı olmasına yol açar. Zengin Guste Daichen’ in nişanlısıdır kahraman. İmparatorun izinde davranır, belediye meclisindeki becerileriyle yüksek kademe elde eder. Bu romanda Hessling’in “yerine göre acımasız (Tyrann), yerine göre kul (Untertan) kişiliği çift yönlü olarak işlenmiştir.” (Aytaç, 1994: 163) Hessling şu hayat anlayışını yansıtır; “Ezmek isteyen, ezilmeyi bilmeli.” (Aytaç, 1994: 163) Bu eser 20. yüzyıl Alman hicvinin en büyük eseri olarak değerlendirmektedir. Bu eser Thomas Mann tarafından da eleştirilere maruz kalmıştır.

2.2.3. Die Jugend des Königs Henri Qutre (1935)

İki bölümden oluşan tarihi bir romandır. VI. Henri adındaki bir kralın hayat hikayesini konu alan bir romandır. Bu romanda Heinrich Mann Almanca ve Fransızca yazıları bir arada kullanarak Alman kültürü ile Fransız kültürünü kaynaştırarak yeni bir sentez oluşturur. Romanda, IV. Henri’ nin Protestan olan

annesinin himayesinde büyüdüğünden ve Paris’ te entrikalarla dolu saray hayatını tanıdığından bahseder. Fransa’da politik sürtüşmeler ve mezhep kavgaları görülür. Sarayda kanlı olaylar yaşanır. Bu romandaki Guise adındaki Katolik liga başkanı Hitler’ den izler taşır. Henri Katolik olmaya zorlanır ve bunun üzerine saraydan kaçar. Filozof Montaigne ile tanışır. Ondan etkilenir. Yeni mezhep savaşları sonunda Henri yeniden tahta çıkar. Henri yeni reformlar planlar ülküsü Avrupa Hristiyan Birliğini kurmaktır. Bu ülkü çağın ötesinde kalır. IV. Henri “Heinrich Mann’ ın ideali olan sentezi, düşünce ile eylemin sentezini temsil edeni bir fügürdür.” (Aytaç, 1994: 164) Bu romanda tarihi gerçek “çağdaş tecrübenin ışığı altında değerlendirilir ve politik araç için adeta bir araç olarak kullanılır.” (Aytaç, 1994: 163)

2.2.4. Empfang bei der Welt (1956)

Bu eser Heinrich Mann’ın ölümünden sonra yayınlanır. Bu roman da, “yalan düzen üzerine kurulu hayatını” (Aytaç, 1994: 165) hicivli bir dille yazmıştır. Thomas Mann eserin orijinalliğini takdir eder.

Heinrich Mann’ın yazınsal konumu ve eserleri ile ilgili açıklamalar sayesinde, dil, edebi dil, çeviri bağlamında edindiğimiz bilgilerle *Professor Unrat* adlı eseri sözdizimi- anlamsal boyutlarıyla çeviribilim açısından yakından tanımaya, dizge-anlam uyumsuzluklarını açmaya çalışalım.

BÖLÜM III

3. PROFESSOR UNRAT ROMANI ÜZERİNE ÇEVİRİ İNCELEMESİ

Çeviri, kaynak dildeki orijinal metnin erek metne aktarılması olarak tanımlanır. Çeviri sürecinde amaç, sadece yazarın iletmeyi amaçladığı mesajı hedef dile geçirmek değildir. Çevirmenin, bu aktarımı gerçekleştirirken Akşit Göktürk' ün ifade ettiği gibi, “hem kaynak dilin, hem de çeviri dilinin işleyiş düzenini çok iyi bilmesi, ikisinde de dilbilgisi öğelerini çözümlenebilecek yetide olması, metnin görünür nesnel sınırları ötesindeki birçok ilişkisinin de göz önünde tutulması gerekliliğine dikkat etmelidir.” (Göktürk, 1994: 17) Çevirmenin sahip olması gerekli nitelikleri ise Yusuf Eradam şöyle sıralar:

- 1.Kaynak dili çok iyi bilmeli,
- 2.Erek dil üzerinde tam bir denetim sahibi olmalı,
- 3.İlgili konuyla baştan sona tanışık olmalı, o konuyu sevmeli, o konuya doğal bir yakınlığı olmalı,
- 4.Öykünme yeteneğine sahip olmalı, yazar-göndericinin rolünü oynamalı, onun konuşma ve edası en yakın biçim ve biçimde kişiselleştirebilmeli,
- 5.Çevirisini yaptığı iletinin, konusunun ve göndericisinin geçmişini, ekinse, geçmişini tanımalı,
- 6.Gönderici, yazara sadık kalmalı, ondan daha iyi olmaya çalışmalı,
- 7.Yazınsal çeviri yapıyorsa, yazınsal anlatım yetisine sahip olmalı,
- 8.Yazarın zekasına akraba bir zekaya sahip olmalı ve böylece, okur- alıcısına özgün metnin / iletinin kendisine verdiği zevki tattırabilmeli, biçem yaratabilmeli,
- 9.Nesnel olmalı, bir diğer deyişle;
Dürtüst olmalı,
Kişisel görüş, inanç, duygu ve zaaflarından arınmış olmalı,
Alçakgönüllü olmalı,
- Öğrenmeye, değişmeye, gelişmeye istekli olmalı,
- 10.Kendini bilmeli,
- 11.Karar verebilmeli ki, doğal doğru ve azami etkileyici olsun çevirisi. (Eradam, 1991: 71)

Çeviri basit bir etkinlik değildir. “Çevirmek oldukça eski bir uğraş olmasına rağmen, yüzyılımızda bilgi patlamasıyla meslek olarak ortaya çıkar.” (Kapp, 1991: 72) Böylece çevirinin günümüzde önemi daha da artmıştır. Çeviri işlevi sadece dil bilmekle

sınırlı değildir. F. Sakine Eruz'un da nitelendirdiği gibi çevirmen, “yaratıcı olmalı, doğru çeviri kararı almalı, kültür edincine sahip olmalı, metin oluşturma uzmanı olmalı.” (Eruz, 2003: 55)

Çevirmende bulunması gereken özellikler göz önünde bulundurulurken sözcük, sözdizimi, dil kullanımı ve üslup açısından kaynak ve hedef dil metinlerinin ne denli örtüşebildiği de her zaman tartışma konusudur. Dil konusu “genellikle akademisyenlerin ilgilenmesi gereken bir konu alanı” (Yazıcı, 2004: 230) gibi düşünülebilir ancak çeviri çalışmalarında dil konusu herkes için önemlidir. Çeviri karşılaştırmalarında kaynak dilin hedef dilde aldığı dilbilgisel, anlamsal, yapısal boyut farklılık göstereceği için konu çevirmeni ilgilendirdiği kadar eleştirmeni de ilgilendirmektedir. Bu bakımdan çeviri eser, çevirmen ve okur ilişkisi analiz çalışmalarında bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır.

Üzerinde inceleme yapacağımız *Professor Unrat - Der Blaue Engel* adlı eser İlknur Özdemir, Hale Kuntay, Seyhan Bilbaşar tarafından Türkçeye *Mavi Melek* adıyla çevrilmiştir. Eserlerde karşımıza çıkabilecek çeviri sapmalarını ya da hatalarını daha iyi gözlemlemek açısından cümleleri gruplandırmada fayda görülmektedir. Rezzan Algün bu çeviri gruplamasını şu şekilde sınıflandırır:

- 1.Orjinaline sadık kalarak, hiçbir değişiklik yapılmadan çevrilen cümleler.
- 2.Değişiklik yapılarak çevrilen cümleler. Değişiklikler şu şekilde yapılmaktadır:
 - a.Sözcük eksilterek,
 - b.Sözcük ekleyerek,
 - c.Sözcüğün hedef dildeki karşılığı yerine başka sözcük kullanarak,
 - d.Bağlaç değiştirerek,
 - e.Özne değiştirerek,
3. Serbest çevrilen cümleler,
- 4.Yanlış çevrilen cümleler,
- 5.Orijinalinde olmayan, çeviride eklenen cümleler,
- 6.Orijinalinde bulunan, fakat çevrilmeyen cümleler,
- 7.Cümleleri birleştirerek çeviri,
- 8.Cümleleri bölerek çeviri,
- 9.Kelimesi kelimesine çeviri,
- 10.Sıfatları veya fiilimsileri tam cümle gibi çevirme. (Algün, 1994: 240)

Şimdi bu sınıflandırmaya bağlı kalarak özgün eser ve çevirilerden cümleler, sözcük- söz öbekleri seçilerek çevirilerde karşılaşılan hatalar örneklendirilmeye çalışılacaktır.

3.1. Sözdizimi Boyutunda Gruplarına Göre Cümle Çözümlemeleri ve Çeviri Örnekleri

Bu bölümde cümleler gruplandırılarak, çeviride karşılaşılan hata ve sapmalar çeviri örnekleriyle gösterilmeye çalışılacaktır.

3.1.1. Özgün Metine Bağlı Kalınarak Çevrilen Cümleler

Çeviride mutlak bir örtüşmeden söz edilemezse bile, çevirinin amacı kaynak metin ile hedef metin arasında benzer ilişkiyi yakalayarak okura kendi kültüründe eşdeğer bir etki sunabilmektir.

Örnek: 1

Alm. "Herr Pofessor, es ist nicht wahr, ich hab nicht gesagt, dass es nach Unrat riecht." (Mann, 2008: 23)

Çev. "Sayın Profesör, ben çöp koktuğunu söylemedim, bu doğru değil." (Özdemir, 2007: 18)

Çev. "En sonunda, ben değildim, dedi." (Kuntay, 1960: 19)

Çev. "Çocuk hâlâ, korkudan koskocaman kesilmiş gözleriyle hocanın yüzüne bakmaktaydı." (Bilbaşar, 1960: 9)

Örnek: 2

Alm. "Die Arbeiter verschwanden im Flur, der eine sang mit." (Mann, 49)

Çev. "İşçiler koridorda gözden kayboldular, bir tanesi şarkıya eşlik ediyordu." (Özdemir, 46)

Çev. "İşçilerin ikisi de gözden kaybolmuştu." (Kuntay, 50)

Çev. "Önündeki gölgelerden biri, girelim mi Klaus? Diye sordu." (Bilbaşar, 19)

Örnek: 3

Alm. "Im Blauen Engel legten gnädige Frau noch nicht so viel Wer auf die Formen." (Mann, 224)

Çev. "Mavi Melek'teyken saygıdeğer bayan; davranış kurallarına bu kadar değer vermezdi." (Özdemir, 225)

Çev. "Hanımefendi, siz Mavi Melek Bar'ındayken görgüye bu kadar ehemmiyet vermezsiniz." (Kuntay, 207)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Profesör Unrat adlı eserin Türkçeye yapılan çevirilerinde çeviri örneklerinde de görüldüğü gibi Seyhan Bilbaşar eşdeğerlik ilkesinden uzak son derece serbest bir çeviri yöntemi benimser. Ayrıca eserin ilk beş bölümünde biçimsel olarak benzerlik olmasa da anlam olarak az çok tutarlılıkları görülebilirken, sonraki bölümlerde anlamsal olarak da sapmalara rastlanır, böylece hedef dilde konusu ve içeriği bambaşka bir roman karşımıza çıkar. Hale Kuntay'ın çevirisinde ise biçim olarak kısmen sapmalar olsa da özgün eserdeki anlamdan sapma görülmemiştir. Fakat İlknur Özdemir biçim ve anlam olarak cümle yapılarını dikkate alıp eşdeğerlik ilkesi doğrultusunda özgün metne bağlı kalarak çeviri yapmayı benimsemiştir. Çevirinin başarılı olması için belirli ölçütlere uygun olması gerekir. Çevirmen kaynak dildeki iletinin anlamını bozmamalıdır. "Bir çevirinin kalitesi işlevsel doğruluğu ve sadakati ile değerlendirilir." (Nord, 1993: 292)

3.1.2. Değişiklik Yapılarak Çevrilen Cümleler

Özgün metinde yer alan cümlelerin aslından farklı şekilde aktarıldığı görülür. Bu farklılık biçim, anlam ya da sözcük aktarımlarında karşımıza çıkar. Dolayısıyla çeviri esaslarından biri olan asla sadakat olgusu ortadan kalkar.

Örnek: 1

Alm. "Da er Raat hiess, nannte die ganze Schüle ihn Unrat." (Mann, 9)

Çev. "Adı Raat olduğundan bütün kent ona Unrat derdi." (Özdemir, 5)

Çev. "Adı Raat'tı ama, ona bütün şehir Unrat derdi." (Kuntay, 17)

Çev. "Profesör Rath'ın ismi vakıa yazılışı itibariyle "unrat" kelimesinden epey farklı idi. Fakat konuşma lisanında her iki kelime birbirine bayağı benzediği için, talebeler ona, ta öteden beri "ihtiyar moloz" diye ad takmıştı." (Bilbaşar, 7)

Örnek: 2

Alm. "Der Saal war durchspickt mit den Wiederspenstigen aus alten Jahrgängen."
(Mann, 100)

Çev. "Salon eski yıllardaki dik kafalı öğrencileriyle doluydu." (Özdemir, 98)

Çev. "Demek ki salonun içi bu eski haylazlarla doluydu." (Kuntay, 96)

Çev. "İnsanlıktan nasipsiz bu heriflere baktı." (Bilbaşar, 41)

Örnek: 3

Alm. "Er sah sich um nach einem Ausweg aus seiner Ohnmacht." (Mann, 101)

Çev. "İçinde bulunduğu güçsüzlükten kurtulmak için bir çıkış yolu arayarak çevreye bakındı." (Özdemir, 98)

Çev. "Tahammül edemeyecekti." (Kuntay, 97)

Çev. "Bir tanesine bile söz geçiremeyecekti." (Bilbaşar, 41)

Örnek: 4

Alm. "Der Saal schrie nach Kunst." (Mann, 104)

Çev. "Salonda sanat görmek isteyenler bağıyor." (Özdemir, 102)

Çev. "Salondakiler sabırsızlanmıştı." (Kuntay, 100)

Çev. "Dışarıdam müşterilerin sabırsızlığını belli eden sesler, yabancı bağırılmalar gelmeye başlamıştı." (Bilbaşar, 40)

Çeviri örneklerinde cümle dizilişi, dilbilgisi, sözcük ve anlam aktarımlarında farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar ise aşağıda değişik başlıklar altında inceleyeceğimiz çeviri sapmalarını doğurmaktadır.

3.1.2.1. Sözcük Eksilterek Çevrilen Cümleler

Çevirmenin kaynak metindeki bir ögeyi hedef metinde kullanmamasından kaynaklanır. Anlamın iyi ifade edilememesine yol açar.

Örnek: 1

Alm. "Nächsten Spätherbst nun, an einem Vormittag um elf..." (Mann, 10)

Çev. "...güz mevsiminin sonlarında bir sabah saat on birde..." (Özdemir, 6)

Çev. "...sonbaharın bu son günlerinde..." (Kuntay, 18)

Çev. "güneşin ilk ışıkları..." (Bilbaşar, 5)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi Kuntay *um elf* ifadesini çevirmeden atlamış, Bilbaşar ise cümle grubundan tamamen sapmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Er nahm die Treppe in fünf Sätzen." (Mann, 11)

Çev. "Merdivenleri beş sıçrayışta çıktı." (Özdemir, 7)

Çev. "Merdivenleri atlayarak çıktı." (Kuntay, 19)

Çev. "Profesör Rath işte tam o sırada koridorun köşesini döndü." (Bilbaşar, 9)

Burada ise *in fünf* kelimesi Kuntay tarafından kullanılmamıştır. Bilbaşar ise özgün metinden farklı bir şekilde cümleyi anlamlandırmıştır.

Örnek: 3

Alm. "Nun? fragte er, ohne aufzusehn, als sei alles klar, wollen Sie noch was wissen?... Also los!" (Mann, 14)

Çev. "Şimdi? diye sordu, hiç yerinden kalkmadan, her şey apaçıkmiş gibi bilmek istediğiniz bir şey var mı?... Başlayın öyleyse!" (Özdemir, 10)

Çev. "Başını kaldırmadan: Evet? diye sordu. 'Sormak istediğiniz bir şey var mı?' O halde başlayın!" (Kuntay, 21)

Çev. "Rath kısa bir müddet delikanlıyı seyretti ve uzanıp defteri aldı." (Bilbaşar, 10)

Als sei alles klar ifadesi Kuntay tarafından çevrilmeden atlanmış, Bilbaşar ise anlam, dizge ve yapı olarak özgün eserden uzaklaşmıştır.

Örnek: 4

Alm. "Lohmann staubte sich ab an der Stelle, wo Unrat ihn angefasst hatte, und verfügte sich besonnen Schrittes in das Kabuff." (Mann, 20)

Çev. “Unrat’ın elinin değdiği yerin tozunu silkeleyerek Lohmann ölçülü adımlarla deliğin içine girdi.” (Özdemir, 16)

Çev. “Lohmann onun elinden kurtularak hücreden içeri girdi.” (Kuntay, 16)

... (Bilbaşar, 9- cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay özgün eserdeki yan cümleleri atlayarak çevirmiş, Bilbaşar ise çevirisinde anlam olarak sadece Ertzum’un hücreye gönderildiğine değinmiş, Lohmann ve Kiselack ile ilgili özgün eserde yer alan diyaloglara değinmemiştir.

Örnek: 5

Alm. “Er stand schon eine Weile vor dem Fensterchen und räusperte sich leise.” (Mann, 27)

Çev. “Uzun bir süredir küçük pencerenin önünde duruyordu, yavaşça öksürdü.” (Özdemir, 23)

Çev. “Bir ara pencerenin önünde durdu, öksürdü.” (Kuntay, 33)

Çev. “Kapıyı itip hole girdi.” (Bilbaşar, 13)

Özdemir, *Fensterchen* kelimesindeki *-chen* küçültme anlamını *küçük pencere* çevirisiyle veriyor fakat Kuntay, bu detayı çeviriye yansıtıyor. Ayrıca *leise* kelimesi çevrilmemiştir. Bilbaşar’ın ise yine serbest anlatımı göze çarpıyor. Çevirmen, çevirmesi gereken bir öğeyi isteyerek atlamış da olabilir, farkında olmadan atlama yapması da mümkündür. Çeviride meydana gelen bu tür eksiklikler okuru özgün eserden uzaklaştırır.

3.1.2.2. Sözcük Ekleyerek Çevrilen Cümleler

Özgün metinde zaten anlaşılır olan bir ifadenin, sürekli olarak açıklanarak çevrilmesi şeklinde olabilir. Bazen de bu kullanımla özgün metin hedef dilde anlaşılır kılınır, anlatım kargaşası ortadan kalkar.

Örnek: 1

Alm. “Unrat machte einen Sprung im Sessel, spreizte beschwörend eine Hand und klappte stumm mit den Kiefern” (Mann, 19)

Çev. “Unrat koltuğundan sıçradı, bir elinin parmaklarını yalvarır gibi açtı, hiç konuşmadan çene kemiklerini tıkrıdattı.” (Özdemir, 16)

Çev. “Profesor Berbat yerinden sıçradı, ellerini açtı, çenesi aşağıya düştü.” (Kuntay, 25)

Çev. “Rath onlara bakmaksızın yürüdü ve kürsüye çıktı” (Bilbaşar, 10)

Özdemir, *parmaklarını* sözcüğünü fazladan kullanmıştır. Kuntay ve Bilbaşar’ın çevirilerinde ise çevrilmeyen sözcükler ve anlamsal sapmalar göze çarpmaktadır.

Örnek: 2

Alm. “Lohmann folgte, gelangweilt und peinlich berührt.” (Mann, 20)

Çev. “Canı sıkılan ve bu davranış çok ağrına giden Lohmann, öğretmenin peşinden gitti.” (Özdemir, 16)

Çev. “Lohmann, canı sıkılmış, üzgün bir tavırla onun önü sıra yürümeye başladı.” (Kuntay, 26)

... (Bilbaşar, 10- cümle çevrilmemiştir.)

Burada anlatımda şahısları anlaşılır kılmak nedeniyle Özdemir *öğretmenin* kelimesini, Kuntay ise *onun* zamirini fazladan kullanmıştır.

Örnek: 3

Alm. “Auch Unrat ass, und dann legte er sich auf das Sofa.” (Mann, 24)

Çev. “Unrat da yemeğini yedi, sonra kanepenin üstüne uzandı.” (Özdemir, 20)

Çev. “Unrat yemeğini yedi, biraz kestirmek üzere kanepeye uzandı.” (Kuntay, 30)

Çev. “Adeti olduğu üzere öğle yemeğini evde yedi, sonra şöyle bir şekerleme yapmak için uzandı.” (Bilbaşar, 11)

Kuntay *biraz kestirmek üzere*, Bilbaşar ise *öğle yemeğini, şöyle bir şekerleme yapmak için ve evde* sözcüklerini anlamı güçlendirmek amacıyla fazladan kullandıkları görülmektedir.

Örnek: 4

Alm. “Mann verkauft ja nicht.” (Mann, 28)

Çev. “Hiç bilet satılmıyor.” (Özdemir, 24)

Çev. “Hiç bilet satılmıyor.” (Kuntay, 33)

Çev. “Bu eski klasikleri seyretmeye kimse gelmiyor.” (Bilbaşar, 14)

Bu çeviri örneklerinde de yine anlatıma açıklık getirmek amacıyla metin bağlamından anlam çıkartılarak *bilet* sözcüğü fazladan kullanılmıştır. Bilbaşar ise anlamdan sapmıştır.

Örnek: 5

Alm. “Mir lag eigentlich nichts mehr an dem Blauen Engel.” (Mann, 85)

Çev. “Gerçekte Mavi Melek’te artık beni çeken bir şey yok.” (Özdemir, 83)

Çev. “Mavi Melek Barı, doğrusu, benim için mühim bir yer değildi.” (Kuntay, 83)

Çev. “Gotik yazıyla yazılmış Mavi Melek levhasını okudu.” (Bilbaşar, 19)

Mavi Melek Barı çevirisiyle Kuntay özgün metinde “*Mavi Melek*” olarak geçen tamlamanın yer ismi olduğunu metin bağlamından tespit ederek çeviriye yansıtmıştır. Çeviriye sözcük ekleme işlemi sık tekrarlanırsa anlatıma sıkıcılık verebilir ve eser asla sadakatten uzaklaşabilir.

3.1.2.3. Özgün Metinden Sözcük Çıkarıp, Onun Yerine Başka Sözcük Kullanılarak Çevrilen Cümleler

Çevirmenin sözcük ya da sözcük grubuna anlam vermekte zorlandığı durumlarda bu hata ortaya çıkar.

Örnek: 1

Alm. “Er bog in die Allee nach der Stadt.” (Mann, 25)

Çev. “Kente giden iki taraflı ağaçlı yola saptı.” (Özdemir, 21)

Çev. “Şehrin merkezine giden caddeye saptı.” (Kuntay, 31)

Çev. “Acele adımlarla Belediye Tiyatrosunun yolunu tuttu.” (Bilbaşar, 13)

Bilbaşar *in die Allee nach der Stadt* cümle grubu yerine “*Belediye Tiyatrosu*” tamlamasını kullanmıştır. Kuntay ve Özdemir ise *in die Alle* sözcüğünün sözlükte karşılığı olan *iki taraflı ağaçlı yol* ve *cadde* anlamlarını kullanmayı tercih etmişlerdir.

Örnek: 2

Alm. "Unrat riss das rote Fenster auf." (Mann, 65)

Çev. "Unrat hızla kırmızıyı pencereyi açtı." (Özdemir, 61)

Çev. "Unrat kırmızı perdeyi çekti." (Kuntay, 64)

Çev. "Saniye kaybetmeden fırlayıp pencereye koştu." (Bilbaşar, 30)

Kuntay *Fenster* sözcüğünü çıkartıp, *perde* şeklinde çevirmiş, Bilbaşar da yine özgün metindeki sözcükleri tam olarak karşılamayan farklı bir anlatımla cümleyi çevirmiştir.

Örnek: 3

Alm. "Unrat las es erst in dem einen Kasten, dann in dem andern." (Mann, 27)

Çev. "Unrat programı önce birinci kutudan, sonra ikincisinden okudu." (Özdemir, 23)

Çev. "Unrat önce soldaki kutuya, sonra da sağda ki kutuya baktı." (Kuntay, 33)

... (Bilbaşar, 14- cümle çevrilmemiştir.)

Burada *Einen* ve *andern* kelimeleri değiştirilerek Özdemir tarafından *birinci* ve *ikinci* şeklinde, Kuntay tarafından ise *soldaki* ve *sağdaki* sözcükleriyle çevrilmiştir.

3.1.2.4. Bağlaç Değiştirerek Çevrilen Cümleler

Özgün eserde yer alan bağlaç yerine başka bir bağlacın kullanılması ya da hiç bağlaç kullanılmaması aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi yanılığa açıktır.

Örnek: 1

Alm. "Da Sie denn nun einmal in ihrem Schaufenster anzeigen, dass Sie Billette zum Sommertheater verkaufen." (Mann, 30)

Çev. "Vitrininizde yaz tiyatrosu için bilet sattığınız yazıyor." (Özdemir, 26)

Çev. "Dükkânın camekânına 'Yazlık tiyatronun bileti satılır.' diye bir ilan koymuşsunuz." (Kuntay, 35)

Çev. "Yaz tiyatrosuna bilet... Camınızda ilanı gördüm." (Bilbaşar, 15)

Burada *dass* bağlacı Bilbaşar ve Kuntay'ın çevirilerinde kullanılmamıştır. Böylece cümleler iki ayrı cümle gibi çevrilmiş, cümleler yan cümle özelliğinden sıyrılıp, temel cümle şekline bürünmüştür.

3.1.2.5. Özne Değiştirerek Çevrilen Cümleler

Cümle yapısının ve dizgesinin yanlış yorumlanmasıyla özgün eserde yer alan özne yerine çeviride farklı özneye cümle aktarımı önemli bir yanlışlığın belki de ilk adımı olmaktadır.

Örnek: 1

Alm. "Der Wirt, schon drinnen, wendete sich unwirsch um." (Mann, 52)

Çev. "Salona girmiş olan patron somurtarak döndü." (Özdemir, 48)

Çev. "Salona girmiş olan şişman adam öfkeyle döndü." (Kuntay, 53)

Çev. "Adam Rath'ın yüzüne tuhaf tuhaf baktı, sonra omuzlarını silkip mutfağa girdi." (Bilbaşar, 21)

Çeviride özne olarak kullanılan *der Wirt* sözcüğünü çevirmenlerin üç farklı şekilde Türkçeleştirdikleri görülüyor.

Örnek: 2

Alm. "Schmutzig haben Sie sich aber gemacht." (Mann, 61)

Çev. "Kendinizi amma da kirletmişsiniz." (Özdemir, 58)

Çev. "Üzeriniz ne kadar da kirlenmiş." (Kuntay, 61)

... (Bilbaşar, 26- cümle çevrilmemiştir.)

Bu çeviri örneğinde ise özne olan *Sie* zamiri Özdemir'in çevirisinde gizli özne olarak kullanılmış, Kuntay ise *Sie* öznesi yerine *üzeriniz* sözcüğünü özne olarak kullanmış ve özgün eserden sapmıştır.

Örnek: 3

Alm. "Meistens tragen sie Mützen." (Mann, 65)

Çev. "Çoğunlukla kasket takarlar." (Özdemir, 61)

Çev. "Umumiyetle onların başlarında kasketleri vardır." (Kuntay, 64)

Çev. "Biraz evvel bu koridora iki delikanlı girdi; gözlerimle gördüm. Nerede onlar?" (Bilbaşar, 25)

Özgün eserde yer alan *sie* zamiri öznedir, Özdemir' in çevirisinde gizli özne olarak çevrilmi, Kuntay' ın çevirisinde ise özne *kasketleri* sözcüğüyle çevrilmeye çalışılmış ve özgün eserdeki anlamdan sapmaya sebep olmuştur. Bilbaşar ise biçimsel uyumdan öte sadece özgün eserdeki olay örgüsünü aktarmaya çalışmıştır.

Örnek: 4

Alm. "Sie werden man gleich selber festgehalten." (Mann, 59)

Çev. "Kendinizi tutuklatırsınız orada." (Özdemir, 55)

Çev. "Gitmişken belki de sizi deliğe tıkarlar." (Kuntay, 59)

Çev. "Polis lafıyla gözümü korkuttuğunuzu sanıyorsanız, yanılıyorsunuz." (Bilbaşar, 27)

Sie zamiri özgün eserde öznedir; Özdemir, *siz* gizli öznesiyle anlamı vermiş, Kuntay'ın çevirisinde ise özne özgün eserden uzaklaşarak *onlar* gizli öznesiyle aktarılmıştır, Bilbaşar ise biçimsel ve anlamsal olarak özgün eserden sapmıştır.

Örnek: 5

Alm. "Er plumpste herab, wandte sich um: - da stand die bunte Frauenperson." (Mann, 57)

Çev. "Yere atladı, arkasına döndü, o değişik görünümlü kadın karşısında duruyordu." (Özdemir, 53)

Çev. "Unrat kendini bıraktı, döndü, rengarenk mahlukla karşı karşıyaydı." (Kuntay, 57)

Çev. "Nedense Rath'ın gözleri yine, siyah file çoraplarla, mavi atlas külotun arasından gözükken bembeyaz tene takılmıştı." (Bilbaşar, 25)

Özgün eserde ikinci cümlenin öznesi *die bunte Frauen Person* dur. Kuntay ikinci cümlenin öznesini de birinci cümleye bağlamış ve iki cümle içinde ortak özne olarak *Unrat* sözcüğünü kullanmıştır. Böylece ikinci cümlenin öznesi yok sayılmıştır. Bilbaşar ise anlam ve biçim olarak cümleyi yine özgün eserden farklı çevirmiştir.

3.1.3. Serbest Çevrilen Cümleler

Özgün eserin anlam ve biçem özelliklerine dikkat edilmeksizin çevrilen cümleler bu kategoriye oluşturur.

Örnek: 1

Alm. "Haben Sie eine Ahnung von dem Dasein." (Mann, 66)

Çev. "Hayatımın nasıl olduğunu bir bilseniz." (Özdemir, 62)

Çev. "Ah siz burada olup bitenleri bir bilseniz." (Kuntay, 65)

Çev. "Aldırma hayatım onlara, o ilk herif başlamamış olsaydı böyle olmazdı."
(Bilbaşar, 41)

Örnek: 2

Alm. "Mit dem Volk war keine Verständigung möglich: er hatte die Erfahrung gemacht." (Mann, 32)

Çev. "Halkla uyuma olanağı yoktu: bu deneyimi geçirmişti." (Özdemir, 29)

Çev. "Halkla anlaşması imkansızdı. Bu gibilerin ne kadar küstah olduğunu biliyordu." (Kuntay, 37)

Çev. "Rath arkasını dönüp yürüdü." (Bilbaşar, 16)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi Özdemir'e göre Kuntay ve Bilbaşar anlam ve biçemde sapmalara neden olacak kadar cümleleri serbest çevirmişlerdir.

3.1.4. Hatalı Çevrilmiş Cümleler

Çeviride çeviri hatalarının bulunması çevirinin işlevinin bozulmasına neden olmakta ve algılanmasına zarar vermektedir. Biçim olarak hatalı çevrilen bir cümle dolaylı olarak anlamda da hataya yol açabilmektedir.

Örnek: 1

Alm. "Wenn Ich meine Kunden vorn Kopp stossen will, denn muss Ich jä woll was hinten vor kriegen." (Mann, 52)

Çev. "Müşterilerin kafasına vuracak olursam, ben de yumruğu yerim." (Özdemir, 48)

Çev. “*Bana müşteri lazım, başkalarının keyfine göre hareket edemem!*” (Kuntay, 53)

Çev. “*Vallahi Profesör ben bu meselelerle kafamı yormam.*” (Bilbaşar, 20)

Özdemir özgün cümleye kısmen yaklaşmış, Kuntay ve Bilbaşar ise özgün cümleden uzaklaşmış, özgün eserdeki *wenn* bağlacının cümleye kattığı şart anlamı çevirilerine yansımamıştır.

Örnek: 2

Alm. “*Sein dicker, gelb punktierter Kopf war jetzt so feuerrot wie die Borsten oben darauf.*” (Mann, 12)

Çev. “*İri, sarı lekeli kafası tepesindeki saçın rengi kadar kızarmıştı.*” (Özdemir, 8)

Çev. “*Etili sarı benekli yüzü, tepesindeki dik saçlar gibi kıpkırmızı olmuştu.*” (Kuntay, 19)

Çev. “*Yüzü korku ve heyecandan kıpkırmızı kesilmiş olan Von Ertzum ayakta kaldı.*” (Bilbaşar, 9)

Cümlelerde *korku* ve *psikolojik* durum çevirmenlerce özgün eserdeki ifadeden farklı çevrilmiştir. Kuntay ve Bilbaşar özgün eserde geçen *Kopf* sözcüğünü *yüz* sözcüğüyle türkçeleştirmiştir.

Örnek: 3

Alm. “*Sie erschrecken ja die Leute.*” (Mann, 65)

Çev. “*İnsanları ürkütüyorsunuz.*” (Özdemir, 61)

Çev. “*Korktunuz.*” (Kuntay, 64)

... (Bilbaşar, 26- cümle çevrilmemiştir.)

Erschrecken fiili *korkmak* ve *korkutmak* (*ürkütmek*) sözcükleriyle Türkçe’de karşılık bulur. Ancak özgün eser *die Leute* nesnesini aldığı için *korkutmak* karşılığı kullanılması gerekirken Kuntay bu detayı kaçırmıştır.

Örnek: 4

Alm. “*Er liebte Frau Konsul Breetpoot, eine dreissigjährige Frau.*” (Mann, 82)

Çev. “*Konsolos Breetpooth’un otuz yaşındaki karısına aşıkı Lohmann.*” (Özdemir, 78)

Çev. “*Konsul Breetpoot’un otuz yaşındaki karsını seviyordu.*” (Kuntay, 79)

Çev. “Lohmann arkadaşlarına sık sık, otuz yaşında evli bir kadının kendisine deli gibi aşık olduğunu söyleyerek övünürdü.” (Bilbaşar, 10)

Özgün eserde Lohmann’ın 30 yaşındaki Dora Breetpoot’a aşık olduğu ve bu aşkı gizlediği, onu kapı aralıklarından gözetlediği ve bu durumun ortaya çıkması durumunda hayatına son vereceği anlatılıyor. Bilbaşar’ın çevirisinde ise *Lohmann arkadaşlarına 30 yaşındaki bir kadının kendisine aşık olduğuyula övünürdü.* cümlesi ile bu durum kaynak metinden hedef metine çevrilirken hatalı aktarılmıştır.

3.1.5. Özgün Metinde Olmayan, Çeviride Eklenen Cümleler

Özgün cümlenin çevirisiyle metin bağlamına uygun anlamın verilememesi durumunda açıklayıcı cümlelerin eklenmesiyle bu tür sapmalar oluşur. Çevirmen keyfi olarak da anlatımı güçlendirmek için gereksiz cümleler ekleyebilir.

Örnek: 1

Alm. “Jä, wo soll Ich das woll herwissen, Herr, wie die Deerns alle heissen. Hier is jä alle Naslang’n niegen Juchheh.” (Mann, 54)

Çev. “Bütün kızların adlarını nereden bileyim bayım, aralıksız çıkıp eğlendirirler.” (Özdemir, 51)

Çev. “Başka işim yok da o...ın isimlerini ezberleyeceğim, köpek sürüsü kadar o..... var, hangi birinin adını aklımda tutayım.” (Kuntay, 55)

Çev. “Evet ta kendisi, güzel de bir yer bulmuşsunuz, oturup keyfinize bakın işte.” (Bilbaşar, 22)

Çeviri örneğinde de görüldüğü gibi Kuntay ve Bilbaşar özgün anlam- biçem özelliklerinden uzaklaşarak ve cümle ekleyerek aktarım yapmışlardır.

3.1.6. Özgün Metinde Bulunan, Fakat Çevrilmeyen Cümleler

Özgün eserde yer almasına rağmen, çevrilmeden atlanan cümleler bu grubu oluşturur.

Örnek: 1

Alm. “Die andern Herren standen in der Nähe.” (Mann, 10)

Çev. “Öteki öğretmenler de yakındaydılar.” (Özdemir, 6)

... (Kuntay, 18- cümle çevrilmemiştir.)

Çev. "Fener alayının içinde bulunan diğer hocalar." (Bilbaşar, 8)

Kuntay tarafından yukarıdaki cümle özgün metinde yer almasına rağmen çevrilmemiştir.

Örnek: 2

Alm. "Er litt unter der Besorgnis des Herrschers, der sein Gebiet verlassen hat: man möchte ihn verkennen, ihm aus Unwissenheit zu nahe treten, ihn nötigen, sich als Mensch zu fühlen." (Mann, 27)

Çev. "Unrat şimdi, ülkesini terk eden bir hükümdar gibi kaygılıydı, onu tanımayabilirlerdi, bilmeden fazla yaklaşabilirlerdi, kendini insan olarak duyumsamaya zorlayabilirlerdi." (Özdemir, 23)

... (Kuntay- cümle çevrilmemiştir.)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 3

Alm. "Die allgemeine Hast ergriff ihn, er drückte, ehe er's sich versah, den Griff einer Tür, über der "Heuerbass" und irgendeine schwedische oder dänische Inschrift stand. Im Laden lagen gerollte, Taue, Schiffszwieback, kleine, scharf, riechende Fässer. Ein Papagei schrie: "Dun Supen!" Mehrere Matrosen tranken, andere redeten, die Hände in den Hosen, auf einen riesigen, rotbärtigen Mann ein. Der machte sich, es dauerte eine Weile, aus den Tabakswolken des Hintergrundes los, stellte sich hinter den Ladentisch..." (Mann, 30)

Çev. "Ortalıktaki telaş onu da etkisi altına aldı, ansızın üzerinde "Heuerbass" ve İsveç ya da Danimarka dilinde bir yazı olan bir kapının koluna bastırıp açtı. Dükkanın içinde kıvrılmış halatlar, peksimetler, keskin bir koku yayan küçük fiçılar vardı. Bir papağan "Dun Supen" diye bağırdı. Birkaç gemici içki içiyor, başkaları, elleri ceplerinde, iriyarı, kırmızı sakallı bir adamla konuşuyorlardı. Adam uzunca bir süre sonra, gerideki tütün bulutlarının içinden sıyrılarak tezgahın arkasına geçti..." (Özdemir, 26)

... (Kuntay, 35- cümleler çevrilmemiştir.)

... (Bilbaşar, 18- cümleler çevrilmemiştir.)

Örnek: 4

Alm. "Am Rosmaringweg hielt er, ganz erschüttert, vor einem schiefgetretenen Holztreppechen den Schritt an. Es klomm steil bis vor eine schmale Ladentür mit der Inschrift: "Johannes Ridfleisch, Schuhmachermeister." (Mann, 39)

Çev. "Rosmarin Sokağında, basılmaktan aşınmış tahta bir merdivenin önünde durdu, eli ayağı kesilmişti. Dik merdiven, üzerinde: 'Johannes Rindfleisch-Ayakkabı Ustası' yazılı bir kapıya uzanıyordu." (Özdemir, 35)

Çev. "Birden 'Johannes Ridfleisch, ayakkabıcı' levhası asılı olan bir binanın önünde durdu." (Kuntay, 42)

... (Bilbaşar – cümleler çevrilmemiştir.)

Özgün eserde yukarıdaki cümlelerle başlayan ve Unrat'ın Rosa Fröhlich'i bulmak, nerde çalıştığını öğrenmek için gittiği ayakkabı ustası Rindfleisch ile aralarında geçen 5-6 sayfalık diyoloğa Bilbaşar' ın çevirisinde değinilmemiştir. Kuntay ise cümle ayrıntılarına girmeden kısaca çevirmiştir. Eserin tamamında Özdemir; cümleleri ve sözcükleri atlamadan çevirmeye çalışmış, Kuntay; çeviride anlamı vermeye özen göstermiş ama yan cümlelerin yoğun olduğu anlatımları ya çevirmeden atlamış ya da cümleleri bölerek aktarmayı tercih etmiştir. Bilbaşar tarafından ise özgün eserdeki biçem ve anlam özelliklerinin dikkate alınmadığı, özgün eserdeki cümle yapılarından ve verilmek istenen anlamdan son derece farklı, bir çok bölümün çevrilmediği, çevrilen bölümlerin de özgün içerikten yoksun olduğu bir çeviri ortaya konulmuştur.

3.1.7. Cümleleri Birleştirerek Çeviri

Cümleleri birleştirerek çevirmek, çevirmenler açısından kolaylık sağlasada yapısal olarak hataya yol açar.

Örnek: 1

Alm. "Die Klasse setzte sich, nur von Ertzum blieb stehn." (Mann, 12)

Çev. "Von Ertzum'un dışında herkes yerine oturdu." (Özdemir, 8)

Çev. "Sınıf oturdu. Sadece Von Ertzum ayakta kaldı." (Kuntay, 19)

Çev. "Diğer çocuklar oturdular; sadece yüzü korku ve heyecandan pancar gibi kıpkırmızı kesilmiş olan Von Ertzum ayakta kaldı." (Bilbaşar, 9)

Özdemir *bleiben stehen* fiilini kaldırarak cümleyi sadece *setzen* fiiline bağlamış ve cümleleri birleştirmiştir. Kuntay özgün cümleye daha çok yaklaşmıştır. Bilbaşar ise fazladan söz öbekleri kullanarak verilmek istenen anlamı gereksiz genişletmiştir.

3.1.8. Cümleleri Bölerek Çeviri

Çevirmenlerce çevrilmesi güç olan bağlaçlarla bağlanmış yan cümlelerde bu dizgesel sapma karşımıza çıkar.

Örnek: 1

Alm. "Lohmann war ein Mensch mit schwarzen Haaren, die über der Stirn sich bäumten und zu einer schwermütigen Strähne zusammenfielen." (Mann, 18)

Çev. "Lohmann siyah saçlı bir gençti, saçları alnının üstünde kabarıp hüzünlü bir perçem olarak öne dökülüyordu." (Özdemir, 14)

Çev. "Lohmann'ın siyah saçları başının üzerinde kabardıktan sonra geniş bir tutam halinde alnına düşüyordu." (Kuntay, 24)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Burada *die* ile temel cümleye bağlanan yan cümle Özdemir tarafından iki bağımsız cümle şeklinde aktarılmıştır, Kuntay ise yan cümlenin yüklemine temel cümleye bağlayarak aktarma yapmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Dass Lohmann niemals staubig aussah, immer saubere Manschetten trug und solche Gesichter machte: Unverschämtheiten." (Mann, 27)

Çev. "Lohmann'ın üstünün hiçbir zaman tozlu olmaması, manşetlerinin hep temiz olması, takındığı tavırlar, bunların hepsi utanmazlıktı." (Özdemir, 23)

Çev. "Lohmann'ı hiçbir zaman tozlu, buruşuk elbiseyle gördüğünü hatırlamıyordu. Daima temiz kol kapakları vardı. Rezalet." (Kuntay, 32)

Çeviri örneklerinde de görüldüğü gibi çevirmenler daha çok aktarılması güç olan yan cümle ya da mastarlı cümlelerde cümleleri tam cümle haline getirip, birleşik cümle yapısını sıralı cümle yapısıyla aktarıyorlar.

3.1.9. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri

Almanca ve Türkçe farklı dil ailelerinden geldiği için ve söz dizimindeki farklılıktan dolayı sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynak dilden hedef dile aktarımdaki anlamı net olarak karşılamaz. Bu durumda çeviride hataya yol açar. Jean Paul Vinay, hatalı çeviri diye adlandırılan sözcüğü sözcüğüne yapılan çevirilerin sakıncalarını şöyle sıralar:

- 1.Sözcüğü sözcüğüne çeviri varış dilinde bir başka anlama yol açabilir,
- 2.Sözcüğü sözcüğüne çeviri varış dilinde hiçbir anlam taşımayabilir,
- 3.Sözcüğü sözcüğüne çeviri yapısal nedenlerden ötürü olanaksız olabilir,
- 4.Sözcüğü sözcüğüne çeviri varış dilinin kültüründe hiçbir gerçekliğe denk düşmeyebilir,
- 5.Sözcüğü sözcüğüne çeviri, varış dilinde, kalkış dilindekiyle aynı düzeyde yer almayan bir bildiri yaratabilir. (Aktaran: Rifat, 1999: 56- 57)

Sözcüğü sözcüğüne çeviri açıklanan nedenlerden dolayı doyurucu sonuç vermeyebilir. Aynı dil ailesi içerisinde olan çevirilerde “yüzeysel dil boyutunda biçemsel bir uygunluk, bir koşutluk, sözcüksel bir denklik” (Rifat, 1999: 56) görülse de farklı dil ailelerinde çeviriyi her koşulda doğru sonuca götürmez. Örneğin; “Ich gehe in die Schule.” cümlesini “Ben gidiyorum eve.” şeklinde çevirmek Türkçe söz dizimine aykırıdır. Ancak Türkçedeki devrik cümle yapısını karşılar ve bu yapının da tüm esere uygulanması imkansızdır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri İlkur Özdemir ve Hale Kuntay’ın çevirilerinde görülmemektedir. Özet şeklinde bir çeviri olan Seyhan Bilbaşar’ın çevirisi ise bunu imkansız kılmaktadır.

3.1.10. Sıfatları veya Fiilimsileri Tam Cümle Gibi Çeviri

Sıfatların veya fiilimsilerin çevirmenlerce fiil gibi algılanması ve asıl fiil yerine fiilimsiye eylem görevi yüklenmesiyle bu gruptaki hatalar ortaya çıkar.

Örnek: 1

Alm. "Er war ein älterer Bürger mit einem Bauch in einem wollenen Hemd, über dem die Weste weit offenstand." (Mann, 54)

Çev. "Yünlü gömleğinin önü kapanmayan göbekli, yaşlı bir kentliydi adam." (Özdemir, 50)

Çev. "Yün gömlekli, şişman bir adamdı." (Kuntay, 55)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay *offenstand* fiilimsini atlayarak cümleyi tam cümle gibi çevirmiştir. Gruplarına göre incelemede; çeviri örnekleri, meydana gelen hata ve sapmaları gözler önüne serilmiştir. İkinci kısımda ise türlerde ortaya çıkan sapmaları inceleyeceğiz.

3.2. Sözdizimi Boyutunda Türlerine Göre Cümle Çözümlemeleri ve Çeviri Örnekleri

Cümle dizilişleri diller arasında farklılık gösterir. Türkçe’de söz diziminin en belirgin özelliği, kelime gruplarında ve cümlede ana unsurun genellikle sonda bulunmasıdır. Bu özellik, onu birçok dilden, özellikle Hint-Avrupa dillerinden ayırır. Hint- Avrupa dillerinde ise fiil öznenen sonra gelir. Söz dizimi (sentaks), dilin cümle yapısını, cümle türlerini, kelimelerin birleşme usulleri ile kelime gruplarını inceleyen dilbilgisinin ve dilbilimin büyük ve önemli bir dalıdır. Cümle, kesinlikle kelimelerin bir rastlantı sonucu sıralanmasıyla değil, onların belli kurallara göre birleşmesinden meydana gelen bir bütündür ve kelimeler, ancak cümle içinde anlam ve değer kazanır. Hangi dilde olursa olsun “birden çok hareketi gösteren karmaşık tümcelere rastlandığı gibi, tek sözcükten oluşan ve yine bir düşünce, duygu ya da yargıyı anlatan tümcelere” (Aksan, 2000: 122) de rastlamak mümkündür. Bütün dillerde tümceler; özne, yüklem ve tümleç diye adlandırabileceğimiz öğelerden meydana gelir. Fakat “dillerin sözdizimsel yapıları sorun olarak çevirmenin karşısına

çıkabilir.” (Demirezen, 1991: 177) Özellikle de farklı dil ailelerinde meydana gelen yapısal ve dizinsel farklılıklar çeviride dikkate alınmalıdır. Dikkate alınmadığı takdirde çeviride meydana gelebilecek sapmalar *Professor Unrat* romanının çevirilerinde de okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Aşağıdaki başlıklar altında bu sapmaları farklı çevirmenlerin çeviri örnekleriyle incelenecektir.

3.2.1. Bildiri Cümleleri

Türkçede bütün fiiller, iki büyük kipte toplanır. Bunlar Haber (bildirme) kipleri ve dilek kipleridir. Bildiri kipleri bir fiilin (eylemin) yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya yapılacağını haber verdikleri için bildiri cümlelerini oluştur. Bildiri tümcesi ise “bir yargıyı, bir gerçeği bildirme amacına yöneliktir; dilbilimciler ise bildiri tümcesini dile getirilen gerçeğin anlatım biçimiyle ilişkili görürler.” (Aksan, 2000: 122) Haber kiplerinin ekleri aynı zamanda fiil köklerine zaman kavramı kazandırır. Daha çok fiile bakarak ifadenin hangi zamana işaret ettiği kestirilebilir ya da zamansal sürecin hedef dile nasıl aktarıldığı gözlemlenebilir.

Örnek: 1

Alm. “*Ach ja, sagte Unrat, kindlich dankbar.*” (Mann, 29)

Çev. “*Ah evet, dedi Unrat çocukca bir minnettarlıkla.*” (Özdemir, 25)

Çev. “*Unrat çocuğumsu bir safiyetle, öyle olacak diye gülümsedi.*” (Kuntay, 34)

... (Bilbaşar, 31- cümle çevrilmemiştir.)

Özdemir *sagen* fiiliyle anlatılmak istenen eylemi özgün eserdeki gibi vermiş, Kuntay ise *öyle olacak* ifadesiyle asıl fiili mastarlaştırmış ve asıl fiil yerine *gülümsedi* ifadesini kullanmıştır.

Örnek: 2

Alm. “*Am morgen trafen Ertzum, Kiselack und Lohmann einander mit bleichen Gesichtern.*” (Mann, 84)

Çev. “*Ertesi sabah Ertzum, Kiselack ve Lohmann buluştuklarında hepsinin yüzü solgundu.*” (Özdemir, 81)

Çev. “*Ertesi sabah Kiselack, Lohmann mektepte buluştukları vakit, yüzleri soluktu.*” (Kuntay, 81)

Çev. “*Ertesi sabah sınıfta, İhtiyar Moloz’un gelmesini beklerlerken, her üç çocukta aşikar bir endişe içindeydiler.*” (Bilbaşar, 33)

Burada *trafen* asıl fiil iken çevirmenler tarafından asıl fiil mastarlaştırılmış ve asıl fiil yerine *soluktu, solgundu, endişe içindeydiler* gibi fiiller kullanılmıştır. Çeviri örneklerinde de görüldüğü gibi eylemin özgün eserden farklı sözcüklerle çevrilmesi yapısal ve anlamsal hatalara yol açmıştır.

3.2.2. Talep (Dilek) Cümleleri

Dilek kipleri, iş, oluşu, kılışı, durumu ve hareketi zamana bağlı olmadan, tasarı ve dilekle ilgili olarak bildirmesidir. İstek tümcesi “bir dilek, bir istek anlatır.” (Aksan, 2000: 123) Dilek cümlelerinin içinde yer alan istek tümcesi bir isteği dile getirir; “iş bir başlasak, tatil gelse gibi”, emir cümlesi bir emri dile getirir; “ellerini masanın üstüne koy, yarın geliniz,” gibi soru cümlesinde bir soru yöneltmesi söz konusudur; “yarın gelecekmisiniz?, bakkaldan peynir aldın mı?” (Aksan, 2000: 123) ya da bir şeyin yapılması gerekliliğini –meli, -malı kipleriyle anlatır.

Örnek: 1

Alm. “*Aber sie müssen morgen wiederkommen.*” (Mann, 86)

Çev. “*Ama yarın yine gelmelisiniz.*” (Özdemir, 86)

Çev. “*Yarın gene gelmelisiniz.*” (Kuntay, 85)

Çev. “*Yine bekliyoruz.*” (Bilbaşar, 31)

Çeviri örneğinde görüldüğü gibi Türkçe’deki gereklilik Almanca’da *müssen* modalverben ile ifade edilmiştir.

3.2.2.1. İstek Cümleleri

Eylemin yapılmasının istendiği ya da istenmediği durumları ifade eder. Bir dileği, bir isteği, bir arzuyu, bir temenniye bildiren cümlelerdir.

Örnek: 1

Alm. “*Fassen will er Sie und Wurst aus ihnen machen, sonst nichts!*” (Mann, 75)

Çev. “*Sizi eline geçirip sosis yapmak istiyor, başka bir şey değil!*” (Özdemir, 71)

Çev. "Sizlerin canınıza okumak istiyor." (Kuntay, 73)

Çev. "Kocam bu yaptığını bilse, seni ikiye böler." (Bilbaşar, 32)

Kuntay ifadeyi eksik aktarmış ve deyimle karşılık vermiştir. Bilbaşar ise cümleyi anlam olarak şart cümlesi gibi ifade etmiş ve özgün eserdeki ifadeden uzaklaşmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Ich will Ihnen-traun fürwahr-Ihre Wohnung bezahlen." (Mann, 131)

Çev. "Ben sizin - yemin ederim - ev kiranızı ödemek istiyorum." (Özdemir, 131)

Çev. "Ben sizin, emin olun ki memnuniyetle odanızın kirasını da vermek istiyorum." (Kuntay, 125)

Çev. "Sana güzel bir yer tutacağım." (Bilbaşar, 59)

İki çevirmen cümledeki isteği çeviride kororken, Bilbaşar istek ifadesini anlamsal olarak değiştirmiştir.

Örnek: 2

Alm. "So müssen Sie es machen." (Mann, 94)

Çev. "Böyle yapmalısınız." (Özdemir, 91)

Çev. "Bu iş böyle yapılır." (Kuntay, 91)

Çev. "Bu iş böyle yapılır." (Bilbaşar, 40)

Almanca da istek ifadeleri *wollen*, *möchten*, *müssen* gibi modalverben yapılarla ya da Konjunktive denilen yapılarla cümleye aktarılır. Çeviri örneklerinde özgün eserdeki istek ifadeleri bazı sapmalar dışında Türkçe' ye aktarılmaya çalışılmıştır.

3.2.2.2. Emir Cümleleri

Eylemin yapılmasını ya da yapılmamasını bir başkasından isteme durumunda kullanılır.

Örnek: 1

Alm. "Sie haben die Kühnheit, Bursche!...Fort, sage Ich, ins Kabuff!" (Mann, 13)

Çev. "Bu ne kendini bilmezlik çocuk! Doğruca deliğe diyorum size!" (Özdemir, 9)

Çev. “*Bu ne küstahlık, kerata! diye bağırdı. Derhal diyorum, derhal hücreye defol!*”
(Kuntay, 20)

Çev. “*Şimdi çık ve ceza odasına gidip bekle!*” (Bilbaşar, 9)

Çevirmenler bu çeviri örneklerinde çeviri ifadesini güçlendirmek için özgün cümleden farklı olarak sözcükler eklemişler.

Örnek: 2

Alm. “*Die Zigarettte wegwerfen, sage Ich!*” (Mann, 140)

Çev. “*Atın o sigarayı! diye bağırdı boğuk boğuk.*” (Özdemir, 140)

Çev. “*Elinizdeki cigarayı atın ! diye bağırdı.*” (Kuntay, 135)

Çev. “*At o sigarayı ağızından Lohmann. Ben atarsam ağzını burnunu koparırım.*”
(Bilbaşar, 54)

Bu çeviri örneklerinde de yine emir ifadelerini güçlendirmek için sözcük ve cümle eklemeleri dikkatimizi çeker.

Örnek: 3

Alm. “*Gehn Sie man rein und warten auf ihr, es ist ja eben sieben.*” (Mann, 89)

Çev. “*İçeri girip onu bekleyin, daha saat yedi.*” (Özdemir, 86)

Çev. “*Girin içeriye de bekleyin onu. Daha saat yedi.*” (Kuntay, 86)

Çev. “*Pek erken gelmişti.*” (Bilbaşar, 36)

Burada da Bilbaşar özgün eserdeki emir cümlesini farklılaştırarak durum ifade etmiştir.

Örnek: 4

Alm. “*Gebeñ Sie man her, Sie müssen noch viel lernen.*” (Mann, 96)

Çev. “*Bana bırakın, daha çok şey öğrenmeniz gerekiyor.*” (Özdemir, 93)

Çev. “*Verin şunu bana! Ayol, sizin hiçbir şeyden haberiniz yok.*” (Kuntay, 93)

... (Bilbaşar, 40 – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay ikinci cümleyi anlam ve yapısal olarak farklı aktarmıştır. Çeviri örneklerinde emir ifadeleri hedef dile aktarılmıştır fakat özgün eserde yer almayan bazı yapı ve anlam sapmaları yine dikkat çekmektedir.

3.2.2.3. Soru Cümleleri

Bir duygu, düşünce veya isteği soru yoluyla dile getiren ifadeler soru cümlelerini oluşturur. Türkçe’ de soru anlamı soru sıfatıyla, soru zamiriyle, soru zarfıyla veya soru edatlarıyla sağlanır.

3.2.2.3.1. Karar Soruları

Bu tür soru cümlelerinin ifadesinde Almanca’ da çekimli fiil daima soru cümlesinin başında yer alır. Türkçe’ de ise soru anlamı soru edatıyla sağlanır.

Örnek: 1

Alm. "Sind Sie -demnach denn also-die Künstlerin Fröhlich?" (Mann, 57)

Çev. "Siz –öyleyse-sanatçı Fröhlich olmalısınız, değil mi?" (Özdemir, 54)

Çev. "Demek ki siz denildiğine göre siz artist Rosa Fröhlich’ siniz öyle mi? diye sordu." (Kuntay, 57)

Çev. "Bu şarkı söyleyen Lola-Lola mı? diye sordu. (Bilbaşar, 22)

Bilbaşar’ın çevirisinde soru sorulan şahıs yön değiştirmiş, *Sie* zamiri karşıdaki kişiyi işaret ederken Bilbaşar soruyu başka bir kişiye yöneltmiştir.

Örnek: 2

Alm. "Hat der Wein schön geschmeckt?" (Mann, 66)

Çev. "Şarap hoşunuza gitti mi?" (Özdemir, 62)

Çev. "Nasıl, Şarap hoşunuza gitti mi?" (Kuntay, 65)

Çev. "Şarabımız nasıl Profesör? diye sordu. Beğendiniz mi?" (Bilbaşar, 30)

Kuntay ve Bilbaşar özgün eserde *wie* soru zamiri yer almamasına rağmen fazladan ekleme yapmışlardır.

Örnek: 3

Alm. "Es ist hier oben im Haus... Es ist ganz schön. Wollen Sie es mal sehn?" (Mann, 131)

Çev. “Burada, yukarıda benim odam... Çok güzel... Görmek istermisiniz?”
(Özdemir, 131)

Çev. “Odam... yukarıda, dedi. Pek güzeldir.... Görmek istemez misiniz?” (Kuntay, 126)

Çev. “Sahi, sen benim odamı hiç görmedin değil mi?... Biliyorsun, şu merdivenlerin üstünde. Çok güzel, bayağı hoş bir yerdir.” (Bilbaşar, 51)

Kuntay özgün eserde olumsuz soru ifadesi olmamasına rağmen *istemez* sorusundaki eki fazladan kullanmıştır. *wollen* modalverben Bilbaşar tarafından göz ardı edilmiştir. Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi karar soruları Türkçe’ye “değil mi” ya da “-mı”, “mi” soru edatlarıyla aktarılmıştır.

3.2.2.3.2. Tamamlayıcı Sorular

Temel amacı öğrenme ihtiyacı duyduğu bilgilerin tamamını açığa kavuşturmadır; böylece cevapta mutlaka açıklama ister.

Örnek: 1

Alm. “Wissen Sie noch, Ihr Lied vom runden Mond, was Ich mal gesungen hab, und die Leute lachten so dämlich? (Mann, 235)

Çev. “Sizin yuvarlak ay şarkınızı bir kez söylediğimi ve insanların aptal aptal güldüklerini biliyor musun? (Özdemir, 237)

Çev. “Hani Ay yuvarlak... diye bir şarkı yazmıştınız, ben de söylemişim, herkes gülmüştü...” (Kuntay, 215)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Almanca soru cümlelerini Kuntay soru anlamıyla çeviriye yansıtmamış, Bilbaşar ise cümleyi çevirmeden atlamıştır.

Örnek: 2

Alm. “Sie sagte, sie kenne mich nicht hinlanglich. Hältst du das für einen falschen Vorwand? (Mann, 119)

Çev. “Beni yeteri kadar tanımadığını söyledi. Sence bu uydurma bir neden mi?”
(Özdemir, 118)

Çev. "Beni kafi derecede tanımadığımı ileri sürdü. Acaba bu sence yersiz bir bahane mi? (Kuntay, 114)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi cümlede vurgulanmak istenen ifadeyi desteklemek için, tamamlayıcı sorulara yer verilmiştir.

3.2.2.3.3. Genel Soru Cümleleri

Almancada *was, wer, wo, wann, wie* gibi Türkçede ise *ne, kim, nerede, ne zaman, nasıl* soru zamirleriyle oluşturulan soru cümleleri bu kategoriye oluşturur.

Örnek: 1

Alm. "Was konnte Unrat planen?" (Mann, 84)

Çev. "Acağa Unrat neler tasarlıyordu?" (Özdemir, 81)

Çev. "Acaba Berbat'ın aklından neler geçiyordu? Neler tasarlıyordu?" (Kuntay, 82)

Çev. "Bu soğuk harbin arkasından bir şey çıkacaktı, ama bakalım ne?" (Bilbaşar, 33)

Bilbaşar soru anlamını özgün cümleden uzaklaşarak vermiş, Kuntay ve Özdemir ise *was* soru sözcüğünü *-ler* çoğuluyla aktarmıştır. *Unrat ne tasarlıyordu?* olması çeviriyi özgün esere daha çok yakınlaştırır.

Örnek: 2

Alm. "Warum haben Sie die ganze Zeit den Rücken zugekehrt?" (Mann, 96)

Çev. "Neden hep arkanız bana dönük durdunuz?" (Özdemir, 93)

Çev. "Neden deminden beri arkanız dönük oturdunuz? diye sordu." (Kuntay, 93)

Çev. "Artık başını çevirmesi lazım değil mi?" (Bilbaşar, 31)

Çeviri cümlelerinin ikisinde neden sorusu korunurken Bilbaşar, anlamı soru zamiriyle vermemiştir.

Örnek: 3

Alm. "Was nennt die Zeugin nebensächlich?" (Mann, 163)

Çev. "Tanık neleri önemsiz olarak tanımlıyor?" (Özdemir, 164)

Çev. "Sahiden ne kastediyorsunuz?" (Kuntay, 156)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay, soru cümlesinde ki *die Zeugin* öznesini karşıya yöneltilen bir soru şeklinde algılamış ve *Sie* zamirine karşılık gelen *siz* gizli öznesini kullanarak özgün cümleden uzaklaşmıştır.

Örnek: 4

Alm. “Wer sagt Ihnen, dass Ich von den dummen Jungen überhaupt einen mag?” (Mann, 71)

Çev. “O aptal gençlerin birinden hoşlandığını da kim söylüyor?” (Özdemir, 68)

Çev. “O sersem oğlanları beğendiğimi size kim söyledi?” (Kuntay, 69)

Çev. “Çoluk çocuktan gına getirdiğimi kaç defa söyledim. Bana inanmıyor musun?” (Bilbaşar, 47)

Kuntay, özgün eserdeki geniş zaman ifadesini geçmiş zaman gibi aktarmış. Bilbaşar ise soruyu anlam ve dizge olarak özgün eserden uzaklaştırmıştır.

3.2.2.3.4. Soru Zamirlerinin Bağlaç Olarak Kullanıldığı Durumlar

Soru zamirleri yan cümleyi temel cümleye bağlarken cümleye soru anlamı katmaktan sıyrılarak bağlaç görevini üstlenebilmektedir.

Örnek: 1

Alm. “Die Künstlerin Fröhlich hörte nicht mehr, was Mobelhändler redete.” (Mann, 219)

Çev. “Fröhlich artık mobilyacının dediklerini duymuyordu.” (Özdemir, 220)

Çev. “Sanatkar Fröhlich döşemecinin sözlerine artık kulak vermiyordu.” (Kuntay, 203)

Çev. “Deniz kenarındaki masalarda oturanlar, birbirlerinin kulağına onların macerasını fısıldayıp, ayıplarmış gibi başlarını sallıyorlardı. Ama Rath ailesinin bunlara aldırış ettiği yoktu. (Bilbaşar, 93)

Bilbaşar cümleyi anlamsal ve yapısal olarak özgün eserden farklı ifade etmiştir. Kuntay ise *hören* fiilini *sözlere kulak vermiyor* deyimiyilele karşılamıştır. *Reden* isim fiilini ise *sözlerine* çevirisiyle isim gibi kullanmış ve cümleyi yan cümle özelliğinden

uzaklaştırmıştır. *Was* soru zamirinin temel cümle ile yan cümleyi birbirine bağlama işlevi böylece çeviriye yansımamış, cümle yapısal olarak hatalı aktarılmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Der Primus musste den Professor darüber aufklären, wo Kiselack sei."
(Mann, 20)

Çev. "Kiselack'ın nerede olduğunu, sınıf birincisinin Profesöre söylemesi gerekti." (Özdemir, 17)

Çev. "Angst, Unrat'a Kiselack'ın bu ara hücreye girmiş olduğunu bildirdi."
(Kuntay, 26)

... (Bilbaşar, 10- cümle çevrilmemiştir.)

Yan cümle ifadesi Kuntay tarafından özgün eserdeki ifadeden farklı, açıklama getirilerek aktarılmıştır. Dolayısıyla "wo" zamirinin anlamında kayma olmuştur.

3.2.4. Ünlem Cümleleri

Seslenme, heyecan, sevinç, şaşma, sıkılma vb. ifadelerden oluşan cümleler ünlem cümlelerini oluşturur. Tahir Nejat Gencan ünlemi; "coşkunun söze dönüşmesiyle, yani bir coşkunun etkisiyle içten kopup gelen; sevinç, korku, üzüntü, acı, şaşma... duygularını canlı canlı anlatmaya yarayan kelimeler olarak" (Gencan, 1979: 479) tanımlar.

Örnek: 1

Alm. "Oho! Ich wittere Unrat!" (Mann, 9)

Çev. "Oho! Çöp kokusu duyuyorum!" (Özdemir, 5)

Çev. "Burnuma berbat bir koku geldi!" (Kuntay, 17)

Çev. "Moloz...moloz...Kokuyoooo!" (Bilbaşar, 8)

Kuntay ve Bilbaşar tarafından *Ich* öznesi göz ardı edilip özne hedef dile hatalı aktarılmıştır. Ayrıca özgün eserde geniş zamanla ifade edilen cümle Kuntay tarafından geçmiş zaman olarak çevrilmiştir.

Örnek: 2

Alm. "Ich werde Sie vollends zerschmettern!" (Mann, 170)

Çev. "Sizi mahvedeceğim!" (Özdemir, 171)

Çev. "Seni mahvedeceğim!" (Kuntay, 162)

Çev. "Hepinizi mahvedeceğim!" (Bilbaşar, 32)

Bilbaşar ve Kuntay *Sie* zamirini hedef dile *seni* ve *hepinizi* sözcükleriyle aktarmış ve bu aktarım özgün eserle ters düşmüştür.

Örnek: 3

Alm. "Eine Stimme sagte rauh: 'Donnerwetter!'" (Mann, 219)

Çev. "Bir ses kabaca: 'Aman Tanrım!' dedi." (Özdemir, 220)

Çev. "Boğuk bir ses: 'Hay Allah kahretsin!' diye haykırdı." (Kuntay, 203)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Donnerwetter daha çok kızgınlık durumlarında kullanılan bir ünlem olduğu için *Allah kahretsin* çevirisi daha uygundur. Özdemir' in çevirisi ifadeye daha çok *şaşkınlık* anlamı katmıştır.

Örnek: 4

Alm. "O weih, Mensch!" (Mann, 84)

Çev. "Yandık oğlum!" (Özdemir, 81)

Çev. "Yandık be!" (Kuntay, 81)

Çev. "Bir şey yapmayacak!" (Bilbaşar, 45)

Burada iki çevirmen de anlamdan uzaklaşırken, Bilbaşar panik ve tepki içeren ünlem ifadesini çevirisine hiç yansıtmamıştır.

Örnek: 5

Alm. "Seht ihr wohl! Ich hab gleich gesagt, er wagt es nicht!" (Mann, 85)

Çev. "Gördünüz mü! Göze alamayacağını daha o anda söylemiştim!" (Özdemir, 82)

Çev. "Herif cesaret edemez dememiş miydiniz ben size!" (Kuntay, 82)

Çev. "Bahse girerim! Sabah ki bağırmanın farkına varmamış gibi davranacak." (Bilbaşar, 45)

Kuntay *seht ihr wohl* cümlesini çevirmemiştir, olumsuz anlam özgün eserde yan cümlede olmasına rağmen çeviride *dememişiydim* sözcüğüyle temel cümleye çekilmiştir.

Örnek: 6

Alm. “‘Gotts Düwel!’ und ‘n grönsieden Kleed!’ und ‘Wer lang hett, lett lang hängen!’ ” (Mann, 98)

Çev. “‘Allah’ın paçavrası!’ ve ‘Yeşil ipek bir giysi!’ ve ‘Kim uzun giyerse boylu boyunca asılır!’ ” (Özdemir, 95)

Çev. “‘Aman Allah!’ ‘Yeşil eteğe gel, anam!’ ‘Eteğin boyuna kurban olayım!’” (Kuntay, 95)

Çev. “Hey Lola...bu ne kıyafet. Çıkar şu sırtındakileri güzelim, Lola, bebeğim rahibe mi oldun! (Bilbaşar, 41)

Kuntay ve Bilbaşar bu çeviri örneğinde özgün eserden yapı ve anlam olarak uzaklaşmıştır. Ayrıca argo sözcüklerde dikkat çekmektedir.

Örnek: 7

Alm. “Nie! Niemals!” (Mann, 115)

Çev. “Hayır! Asla!” (Özdemir, 115)

Çev. “Asla, hiçbir zaman!” (Kuntay, 111)

... (Bilbaşar –cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 8

Alm. “Nee Sie, aber Sie!” (Mann, 138)

Çev. “Ah siz, siz ya!” (Özdemir, 139)

Çev. “Aferin, yahu! diye haykırdı.” (Kuntay, 133)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay ünlem cümlesini serbest aktarmıştır.

Örnek: 9

Alm. “Wie kompromittierend!” (Mann, 117)

Çev. “Ne rezillik!” (Özdemir, 116)

Çev. “Ne kadar haysiyet kırıcı bir durum!” (Kuntay, 112)

Çev. “Küstahlar!” (Bilbaşar, 41)

Bilbaşar’ın ünlem ifadelerini anlam ve yapı olarak farklılaştırdığı dikkat çekmektedir.

3.2.5. Yan Cümleler

Yapısal olarak basit olmayan değişik eylemleri bildiren birleşik cümle diye de adlandırdığımız cümleler yan cümleleri oluşturur. Yan cümle, kuruluş bakımından bir cümle değerinde olmasına rağmen, anlamca temel cümleye bağlı olan, dilbilgisel bakımdan bağımsız olmayan cümledir. Kısaca, yan cümle temel cümledeki yargıyı güçlendiren, açıklayan, bütünleyen ve türlü yollarla temel cümleye bağlanan cümledir. Ayrıca eşitlik, sebep, sonuç, zıtlık anlamını veren birleşik yapılarda bağlaçların yaygın olarak kullanımını da dikkatimizi çekmektedir.

3.2.5.1. Zaman Cümleleri

Bağlaçlarla oluşan yan cümleler eyleme ayrıca zaman anlamı da katar. Bu anlamda çeviride fiil zaman yapısını korumalıdır.

Örnek: 1

Alm. “Unrat hatte, während sie sprach, anfangs noch zu Worte zu kommen versucht.” (Mann, 59)

Çev. “Kadın konuşurken, Unrat önce söze girmeye çalıştı.” (Özdemir, 55)

Çev. “Kadın konuşmaya başlayınca, Unrat onun sözünü kesmek istemiş...” (Kuntay, 59)

Çev. “Rath meraklanmıştı şimdi.” (Bilbaşar, 37)

Burada *während* cümleye eşzamanlılık katar, yani bir eylem gerçekleşirken başka bir eylemin de gerçekleştiğini bildirir. Özdemir cümleyi bu doğrultuda çevirirken Kuntay *başlayınca* ifadesiyle anlamdan sapar.

Örnek: 2

Alm. “Nachdem sie ihr Werk bewundert hatte, nahm sie ihm das Tuch aus dem Gebiss.” (Mann, 78)

Çev. "Rosa kendi yaptığı şeyi hayranlıkla izledikten sonra mendili çocuğun dişlerinin arasından aldı." (Özdemir, 75)

Çev. "Rosa onun bu marifetini beğendiğini gösterdikten sonra, mendili dişlerin arasından aldı." (Kuntay, 77)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 3

Alm. "Einmal, als er zugungsten Breetpoots in eine Prügelei der Jungen eingegriffen hatte, war ihm auf mehreren Lippen ein fragwürdiges Lächeln begegnet." (Mann, 82)

Çev. "Bir keresinde Breetpoot'un tarafını tutarak çocukların dövüşüne karıştığında, birçok kişinin dudığında soru dolu bir gülümse görmüştü." (Özdemir, 79)

Çev. "Hatta bir gün bu çocuğu dayak yemekten kurtarmıştı." (Kuntay, 80)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay, özgün eserdeki yan cümleyi çevirmemiş sadece anlamı vermiştir.

Örnek: 4

Alm. "Als Unrat und seine Freundinsich wieder aufgerafft hatten, schalten sie weiter." (Mann, 141)

Çev. "Unrat'la kız arkadaşı kendilerini toparladıktan sonra azarlamayı sürdürdüler." (Özdemir, 141)

Çev. "Unrat'la Rosa Fröhlich kendilerini toparladılar ama, hala Lohmann'a söylüyorlardı." (Kuntay, 136)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay *als* bağlacındaki anlamı yansıtmak yerine, farklı bağlaçla cümleyi birleştirmiştir.

Örnek: 5

Alm. "Als die Künstlerin Fröhlich einmal ins Schlafzimmer lief, folgte er." (Mann, 219)

Çev. "Bir keresinde, Fröhlich yatak odasına gittiğinde, arkasından seğirterek şunu söyledi." (Özdemir, 220)

Çev. "Karısının yatak odasına gittiğini görünce, sessizce o da peşinden gitti."
(Kuntay, 203)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Özdemir *folgen* fiilini *seğirterek* sözcüğüyle zarf fiil yapmış ve özgün eserde yer almadığı halde *söylemek* fiilini cümleye fazladan eklemiş ve özgün cümleden uzaklaşmıştır.

3.2.5.2. Neden Cümleleri

Sebep sonuç anlamı içeren cümleler bu bölümde örneklendirilmiştir. Sebep sonuç ifade eden cümleler bağlaçlarla veya kendilerinden sonra isim, zamir ya da fiilimsi alan bazı yapılarla da oluşturulabilir.

Örnek: 1

Alm. "Die schneid't sich ja oft genug selbst in Finger, aus purer Menschenliebe! Es muss davon kommen, weil ihr Vater Krankenpfleger war." (Mann, 90)

Çev. "Başkalarına yardım ederken kendine zararı dokunduğu çok olur, insan sevgisinden hep. Hastabakıcısı olan babasından almış bu huyunu herhalde."
(Özdemir, 87-88)

... (Kuntay – cümle çevrilmemiştir.)

Çev. "Ah ne iyi kalpli, ne hakikatlidir benim kızım." (Bilbaşar, 37)

Bilbaşar, neden ve sonuç bağlantısını çevirisine yansıtmamıştır.

Örnek: 2

Alm. "Unrat sah aus wie ein Kind, das heftig erschrickt, weil die Fee auf dem Theater plötzlich einen falschen Zopf verliert." (Mann, 93)

Çev. "Unrat, tiyatrodaki perinin ansızın takma saç örgüsünü düşürdüğünü görünce dehşetle irkilen bir çocuğa benziyordu." (Özdemir, 90)

Çev. "Unrat çocuk gibi ürkmüştü." (Kuntay, 90) (Yan cümle çevrilmemiş.)

... (Bilbaşar, 24)

Kuntay, cümleyi eksik aktarmış ve cümlede neden sonuç ilişkisi kurulamamıştır.

Örnek: 3

Alm. "Von Ertzums Heftigkeit stieg, weil er fühlte, dass er befremde." (Mann, 116)

Çev. "Karşısındakini şaşırtdığını sezdiği için, Von Ertzum daha da sertleşiyordu." (Özdemir, 116)

Çev. "Ertzum'un öfkesi git gide artmaktaydı." (Kuntay, 111) (Yan cümle çevrilmemiş.)

Çev. "Von Ertzum atıldı; söz veriyoruz Lolo." (Bilbaşar, 33) (Anlamsal ve yapısal sapma dikkat çekmektedir.)

Örnek: 4

Alm. "Lohmann verachtete ihn ein wenig, weil er wider ungefährlich war." (Mann, 117)

Çev. "Yeniden tehlikesiz birine dönüştüğü için Lohmann onu biraz küçümsedi." (Özdemir, 116)

Çev. "Tehlikeli halinden uzaklaştığını gören Lohmann ona küçümseyerek baktı." (Kuntay, 112)

... (Bilbaşar –cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 5

Alm. "Lohmann erschrecht und erbittert, weil Unrat ein Stück von seiner Seele zwishen seinen dürren Fingern unwendete." (Mann, 115)

Çev. "Unrat ruhunun bir parçasını cılız parmaklarının arasında evirip çevirdiği için korkan ve öfkelenen Lohmann." (Özdemir, 114)

Çev. "Lohmann fena halde sinirlendi. Unrat kurumuş ellerini ne hakla onun ruhuna uzatıyordu." (Kuntay, 110) (Cümle yan cümle özelliğini kaybetmiş, iki ayrı cümle gibi çevrilmiş.)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi Kuntay yan cümleleri ya bölmüş iki ayrı cümle gibi çevirmiş ya da hiç çevirmemiştir. Bu durumda neden- sonuç ilişkisini kurmayı engellemiştir.

3.2.5.3. Koşul Cümleleri

Bir eylemin yapılmasını bir başka eyleme bağlayan, şart içeren cümleler koşul cümlelerini oluşturur. Şart cümlesi temel cümleyi genellikle şart, zaman, sebep, benzetme gibi anlamlarla tamamlar.

Örnek: 1

Alm. "Wer da noch arbeiten tut, da ist doch kein Sagen auf." (Mann, 40)

Çev. "Çalışan olursa, rahmet bulamaz." (Özdemir, 36)

Çev. "Bu saatlerde çalışanlar, işin bereketini göremez." (Kuntay, 42)

... (Bilbaşar, 17- cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 2

Alm. "Wenn sie Mützen tragen, kenn Ich sie." (Mann, 65)

Çev. "Kasket takıyorlarsa, tanırım onları." (Özdemir, 61)

Çev. "Başlarında kasketleri olunca, anlıyorum." (Kuntay, 64)

... (Bilbaşar, 25- cümle çevrilmemiştir)

Örnek: 3

Alm. "Er wusste, wenn er darauf lossprang, würde es weg sein." (Mann, 6)

Çev. "Ama onun üstüne atılırsa, kaçacağını biliyordu Unrat." (Özdemir, 63)

Çev. "Pencereye doğru sıçradığı an, yok olacaklarını biliyordu." (Kuntay, 66)

Çev. "Saniye kaybetmeden pencereye koştu, iki kanadını da ardına kadar açıp başını dışarı uzattı, fakat sokak bomboştu, kimsecikler yoktu. (Bilbaşar, 30)

Kuntay şartlı cümleye özgün eserde olmayan sözcükler eklemiştir. Bilbaşar ise özgün eserden farklı olarak fazladan cümlelerle durumu açıklamıştır.

Örnek: 4

Alm. "Bloss noch ein einziges Mal soll sich dieses Vieh hier blicken lassen, und Ich brech ihm alle Knochen entzwei!" (Mann, 75)

Çev. "Eğer o hayvan buraya bir kere daha gelirse, bütün kemiklerini kırarım!" (Özdemir, 71)

Çev. "O hayvan bir kere daha buraya ayak basacak olsun, eğer bütün kemiklerini kırmazsam..." (Kuntay, 73)

Çev. "Biz gösteririz ona; sevgilimizin odasına girip onu elimizden almaya çalışmasının ne demek olduğunu anlar." (Bilbaşar, 32)

Kuntay şart anlamını verirken yan cümleye olumsuzluk vererek özgün eserden uzaklaşır, Bilbaşar ise şart anlamını vermediği gibi yapı ve anlam olarak özgünlükten uzaklaşır.

Örnek: 5

Alm. "Und wenn du lauschest, an dem Silbersee / Steht deine Liebe, und du hörst sie weinen." (Mann, 98)

Çev. "Ve eğer kulak verirsen, gümüş gölde / Duran aşkının ağladığını duyarsın..." (Özdemir, 96)

Çev. "Gümüş denizin yanında durup dinle, / Orada aşkın ağlıyor..." (Kuntay, 95)
... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay bu örnekte, çevirisine şart anlamını yansıtmamıştır. Rosa Fröhlich'in söylediği şarkıların çevirisi ise Bilbaşar'ın eserinde hiç yer almamıştır.

Örnek: 6

Alm. "Wenn Sie nicht augenblichlich die Zigaretten fortwerfen, begleite Ich Sie stehenden Fusses zu Ihrem Vater!" (Mann, 141)

Çev. "Sigaranızı hemen atmazsanız, sizi kendi ellerimle babanıza götürürüm!" (Özdemir, 142)

Çev. "Ya cıgarayı atarsınız, ya da ben sizin istikbalinize mani olurum!" (Kuntay, 135)

Çev. "Bir daha buraya adımızı atığınızı duyarsam, ayaklarınızı kırarım." (Bilbaşar, 55)

Kuntay bu çeviri örneğinde ise özgün eserdeki bağlaçla şart anlamını vermemiş farklı bir bağlaç kullanmıştır. Ayrıca anlamsal sapmalar da dikkat çekmektedir.

3.2.5.4. Sonuç Bildiren Cümleler

Kendinden önceki cümleyi açıklayıcı nitelik taşıyan cümleler bu grubu oluşturur.

Örnek: 1

Alm. "Aber Unrat hatte es noch zu keinem gesagt, und von keinem gedacht."
(Mann, 107)

Çev. "Ama Unrat şimdiye kadar bunu ne kimseye söylemiş, ne de kimse için düşünmüştü." (Özdemir, 105)

Çev. "Elimden geleni yaparım diye düşünmeden söz verdi." (Kuntay, 101)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay özgün eserden uzaklaşarak cümleyi çevirmiştir.

3.2.5.5. Zıtlık Bildiren Cümleler

Zıtlık veya tezat ifade eden yan cümlelerde bağlaçlar yardımıyla birbirinin aksi iki durum veya şaşırtıcı bir sonuç gösteren durumlar söz konusudur. Almanca'da obwohl, trotzdem, trotz, wegen gibi bağlaçlarla zıtlık anlamı verilir. Türkçe' deki karşılıklarının -e karşı, -e rağmen, -dığı halde, -mesine rağmen şeklindeki dilbilgisel yapılarla verildiği görülmektedir.

Örnek: 1

Alm. "Trotzdem hatte er sich als Student bei besuchen in der Stadt auf offenem Markt mit zweideutigen Frauenzimmer blicken lassen." (Mann, 26)

Çev. "Bununla birlikte, öğrenciyken kente gittiğinde, çarşının ortasında ne idüğü belirsiz kadınlarla görüldüğü olmuştu." (Özdemir, 22)

Çev. "Buna rağmen, talebeliği müddetince kötü kadınlarla aleni dolaşmaktan geri kalmamıştı." (Kuntay, 32)

Çev. "Talebeliği sırasında, düşük ahlaklı iki kadınla birden apaçık münasebet tahsis etmiş, bunun neticesi olarak mektepten kovulmuştur." (Bilbaşar, 12)

Bilbaşar özgün eserde zıtlık bildiren ifadeyi, sebep- sonuç cümlesi gibi çevirmiştir.

Örnek: 2

Alm. "Der Professor dort oben fing an zu stottern, obwohl er den Zwischenfall vorausgesehen hatte, und sah dabei jedem der Schreier in den geöffneten Mund."
(Mann, 10)

Çev. "Profesör, böyle bir şey olacağını önceden hesaba katmıştı, yine de kekelemeye başladı; bu arada her bağırmanın ağzının içine bakıyordu." (Özdemir, 6)

Çev. "Balkondaki Profesör, böyle bir nahoş hadiseyi beklemiş olmakla beraber, kekelemeye başlamış, seslenenlerin yüzlerine ağzı açık bakakalmıştı." (Kuntay, 18)

Çev. "Ellerinde alev alev yanan meşalelerle bir sürü çocuk evin önünde biriktiği sırada balkona çıkarken Profesör Rath başına geleceği biliyordu." (Bilbaşar, 8)

Özdemir, yan cümleyle temel cümleyle birbirine bağlayan *obwohl* bağlacının bu işlevini göz ardı etmiş ve yan cümleyi temel cümle gibi aktarmıştır. Kuntay ve Bilbaşar ise sözcükleri özgün eserden uzaklaştırarak serbest kullanmışlar.

Örnek: 3

Alm. "Das Lehrerkollegium, dem es aufgefallen war, dass Lohmann immer erst im letzten Quartal zu arbeiten begann, hatte ihn trotz seiner zum Schluss genügenden Leistungen sitzenlassen, schon in zwei Klassen." (Mann, 18)

Çev. "Lohmann'ın hep son çeyrek dönemde çalışmaya başladığını gören öğretmenler kurulu, yıl sonunda sınıf geçmesi için yeterli notlar almasına karşın tam iki kez sınıfta bırakmıştır onu." (Özdemir, 15)

Çev. "Öğretmenler kurulu Lohman'ın derslerine daima en son aylarda çalışarak durumunu düzelttiğini bildiği halde onu iki defa sınıfta bırakmıştı." (Kuntay, 25)

... (Bilbaşar, 11- cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay *trotz* bağlacının olduğu yan cümleyi çevirmemiştir.

3.2.5.6. Amaç Bildiren Cümleler

Öznenin işi, hareketi gerçekleştirme amacı ve sonucu cümle içinde verilir. Almandaca *um- zu* bağlaçlı cümleler ifadeye amaç anlamı katar.

Örnek: 1

Alm. "Er hatte sie immer noch ausfindig zu machen, um sie dem Schüler Lohmann 'beweisen' zu können" (Mann, 46)

Çev. "Lohmann'ın onunla ilişkisi olduğunu "kanıtlaması" için, o kadını bulup çıkarması gerekiyordu hala." (Özdemir, 42)

Çev. "Onu bulmalı, Lohman'ı yakalamalıydı." (Kuntay, 48)

Çev. "Lola, Lola denen kadını bulması lazımdı." (Bilbaşar, 17)

Kuntay ve Bilbaşar çevirilerine *um-zu* bağlacının anlamını yansıtmamıştır.

Örnek: 2

Alm. "Er ist weiss Gott von hinreichend einfachem Geiste, um das zu tun." (Mann, 76)

Çev. "Tanrı bilir ya bunu yapacak kadar alçak gönüllü bir ruhu var." (Özdemir, 72)

Çev. "Bana sorarsanız bütün bunları vermesi için bir hayli basit düşünceli olmalı." (Kuntay, 74)

Çev. "Birine kapıldı mı, onun için yapmayacağı şey ve katlanmayacağı fedakarlık yoktur." (Bilbaşar, 37)

Kuntay ve Bilbaşar anlam ve yapıdan uzaklaşmıştır.

Örnek: 3

Alm. "Es gab Stunden, wo er dieses Mädchen zu seinen Füßen zu sehen wünschte, wo er sie begehrte, um sie zu demütigen, um ihren Liebkosungen den Geschmack düstern Lasters zu geben-und durch solch Laster seine eigene Liebe zu beschmutzen, in der auf den Knien bettelnden Dirne sie, Dora Breetpoot selbst, zu erniedrigen und dann vor ihr-hinzusinken und köstlich zu weinen!" (Mann, 83)

Çev. "Bu kızın, ayaklarına kapandığını görmek, onu aşağılamak için iltifat etmek, okşayışlarına koyu bir rezilliğin tadını katmak, bu ahlaksızlık yoluyla kendi aşkını kirletmek, dizlerinin üstünde yalvaran o fahişenin kişiliğinde Dora Breetpoot'u küçük düşürmek, sonra da önünde yere çöküp ağlayabilmek istediği saatler olmuştu." (Özdemir, 80)

Çev. "Arada sırada bu kadını arzuluyor, ayaklarının dibinde görmek, kendi bedbaht ruh haletine onu da katmak, böylece büyük aşkını kirletmek istiyordu. Ayaklarının dibinde sürünen bu düşük kadın sanki Konsul Breetpoot'un karısı Doraymış gibi davranacak, onu ıstırapla kıvrandıracak ağlatacaktı." (Kuntay, 80)
... (Bilbaşar - cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay cümleleri bölerek çevirdiği, bazı cümle ve sözcükleri çevirmeden atladığı görülmektedir.

Örnek: 4

Alm. "Sie schüttelte Unrat stark an der Schulter, um ihm die Wahrheit körperlich fühlbar zu machen." (Mann, 92)

Çev. "Bu gerçeği bedeniyle de duyumsayabilmesi için Unrat'ı omuzlarından tutup sertçe sarstı." (Özdemir, 89)

Çev. "Unrat' omuzlarından yakalayıp sarstı. Adamın idrak etmesi için sanki bedenen sarsılması lazımdı." (Kuntay, 89)

Çev. "Lola gülümseyerek onun çenesini okşadı." (Bilbaşar, 40)

Kuntay yine *um-zu* bağlacıyla bağlanan cümleleri, iki ayrı cümle gibi çevirmiştir. Bilbaşar ise anlam ve yapı olarak farklı bir çeviri ortaya koymuştur.

Örnek: 5

Alm. "Unrat folgte dem Trieb, sich nach dem Fenster umzusehen." (Mann, 92)

Çev. "Unrat içinden gelen dürtüye uyarak pencereye baktı." (Özdemir, 89)

Çev. "Unrat dönüp, pencereye bakmak istedi." (Kuntay, 89)

Çev. "Saniye kaybetmeden fırlayıp pencereye koştu." (Bilbaşar, 30)

Özdemir mastar fiil olan *umzusehen* fiilini çeviride asıl fiil haline getirmiş, Kuntay ve Bilbaşar ise anlam ve yapı olarak özgün ifadeden farklı ifadelerle cümleyi çevirmiştir.

Örnek: 6

Alm. "Die dicke Frau erhob sich vom Toilettentisch, um ihnen beizustehen." (Mann, 94)

Çev. “Şişman kadın onlara yardımcı olmak için tuvalet masasından kalktı.”
(Özdemir, 91)

Çev. “Şişman kadın aralarını bulmak için yerinden kalktı.” (Kuntay, 90)

Çev. “İşte o sırada şişman kadın, hiç umulmadık bir şekilde Rath’ın imdadına koştu.
Ağır vücudunu zorla koltuktan kaldırarak Profesör’ün yanına geldi.” (Bilbaşar, 28)

Bilbaşar cümlelere ekleme yaparak verilmek istenen anlamı genişletmiştir. Ayrıca yapı ve anlam sapmaları dikkat çekmektedir.

Örnek: 7

Alm. “Darauf ging sie, um mit Kiepert das Flottenlied zu singen.” (Mann, 126)

Çev. “Sözlerini bitirince denizci şarkısını söylemek üzere Kiepert’le beraber çıktı.”
(Özdemir, 125)

Çev. “Bunları söyledikten sonra kocasıyla beraber gemici şarkısını söylemek üzere
dışarı çıktı.” (Kuntay, 120)

Çev. “Haydi Kiepert! dedi, bizim sıramız. Üstlerine başlarına çeki düzen verip
odadan çıktılar.” (Bilbaşar, 28)

Um-zu bağlacının cümleye kattığı amaç sonuç ifadeleri bazı çeviri örneklerine yansıtılmamış, yapı ve anlam sapmaları örnekleri böylece çoğalmıştır.

3.2.5.7. Mastar Cümleler

Türkçe sözcüklere yapım eki getirilerek oluşturulur. Almandada ise -zu edatıyla kelime mastar haline getirilir.

Örnek: 1

Alm. “Er war nicht mehr aufgelegt, Unrat zu kränken.” (Mann, 170)

Çev. “Artık Unrat’ı incitmek istemiyordu.” (Özdemir, 170)

Çev. “Sesinde alay yoktu, acıma vardı.” (Kuntay, 162)

Çev. “Görmüyor musun, zavallı insanlığından oldu.” (Bilbaşar, 89)

Kuntay ve Bilbaşar ifadeyi anlam ve yapı olarak hatalı aktarmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Es war eine Machtfrage für Unrat und eine Angelegenheit seiner Selbstachtung, dies zu bewirken." (Mann, 88)

Çev. "Bunu sağlamak Unrat için bir güç ve öz saygı sorunu olmuştu." (Özdemir, 85)

Çev. "Onun Fröhlich'ten uzak kalması için elinden geleni yapacaktı." (Kuntay, 85)

Çev. "Lohmann ve ötekilerden daha evvel davranmış olmak için, her akşam biraz daha erken geliyordu gazineye." (Bilbaşar, 45)

Kuntay ve Bilbaşar anlam ve yapı olarak özgün ifadeden sapmış *zu bewirken* fiilimsisini çevirilerine yansıtmemişler.

Örnek: 3

Alm. "Einen Weg, dies zu verhindern, hatte die Künstlerin Fröhlich selbst angeben." (Mann, 86)

Çev. "Buna engel olmanın bir yolunu sanatçı Fröhlich kendisi göstermişti." (Özdemir, 84)

Çev. "Bu münasebete mani olmanın bir şeklini Rosa Fröhlich kendisi teklif etmişti." (Mann, 83)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Burada anlamsal sapmalar oldukça açıktır.

Örnek: 4

Alm. "Ertzum, von der Schule wieder unterworfen und klein gemacht, war, wie immer, schwitzend bemüht, der Klasse zu folgen, und blieb zurück, wie immer." (Mann, 85)

Çev. "Okulun bir kez daha boyun eğdirdiği, aşağıladığı Ertzum ise, her zaman ki gibi kan ter içinde sınıfı izlemeye çalıştı ve yine her zaman ki gibi geride kaldı." (Özdemir, 82)

"Von Ertzum ise şaşkınlığından, bütün dikkatiyle dersi takibe gayret ediyor, her zaman ki gibi de yetişemiyordu." (Kuntay, 82) Özgün metinde yer alan sözcükler çıkarılarak çevrilmiştir.

... (Bilbaşar, 34 – cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 5

Alm. "Er traf endlich ein, ohne sich ihretwegen zu beeilen, und sie gingen ins Haus."
(Mann, 86)

Çev. "Arkadaşlar bekler diye acele etmeksizin geldi sonunda, eve girdiler."
(Özdemir, 83)

Çev. "Kiselack nihayet gelebildi, beraberce bara girdiler." (Kuntay, 83)

Çev. "Ama içeri girmek için Kiselack'ın da gelmesini beklemek zorundaydılar... Üçü bir araya geldikten sonra, Mavi Meleğin kapısını itip girdiler." (Bilbaşar, 34)

Burada *ohne* zu bağlacının anlamı Kuntay tarafından verilmemiş. Bilbaşar ise yine özgün eserden saptmıştır.

Örnek: 6

Alm. "Das Klavier hatte angefangen, Tränen zu vergissen." (Mann, 98)

Çev. "Piyano yine gözyaşı dökmeye başlamıştı." (Özdemir, 96)

Çev. "Piyano hazin bir şarkıya başladı." (Kuntay, 95)

Çev. "Piyano dahil üç sazdan müteşekkil orkestra, bozuk akortlu bir girişle, yepyeni bir şarkının melodisini çıkartmaya çalışıyordu." (Bilbaşar, 41)

Kuntay tarafından isim fiil çevrilmemiş; bunun yerine ilgisiz bir şekilde *hazin bir şarkı* tamlaması kullanılmıştır. Bilbaşar anlam ve yapıdan uzaklaşmıştır.

Örnek: 7

Alm. "Da fand Unrat endlich den Mut, sich schlafen zu legen." (Mann, 120)

Çev. "İşte ancak o zaman Unrat yatmaya gitme cesaretini bulabildi." (Özdemir, 119)

Çev. "Nihayet Unrat yatağa girip uyumak cesaretini kendinde buldu." (Kuntay, 115)
... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Özdemir *schlafen* fiilini çevirmeden atlamıştır.

Örnek: 8

Alm. "Unrat ward von dem Drang ergriffen, ihr Zimmer zu sehen, es zu untersuchen." (Mann, 123)

Çev. “Kızın odasına girmek, orayı araştırmak dürtüsü kapladı Unrat’ın içini...”
(Özdemir, 122)

Çev. “Unrat birden Rosa Fröhlich’in odasını görmek telaşını kapıldı.” (Kuntay, 118)
... (Bilbaşar –cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay tarafından *zu untersuchen* isim fiili çevrilmemiştir.

3.2.5.8. Karşılaştırma Cümleleri

Bir düşünceyi ya da kavramı daha anlaşılır hale getirmek için onu başka bir düşünce ya da kavramla herhangi bir yönden değerlendirmeye denir. Karşılaştırma, ortak ya da farklı yönlerden yapılabilir.

Örnek: 1

Alm. “Er war stärker, als sie meinte.” (Mann, 150)

Çev. “Kızın sandığından da güçlüydü o.” (Özdemir, 151)

Çev. “Henüz onun üzerindeki tesirinin ne dereceye kadar sağlam olduğunu bilemiyordu.” (Kuntay, 144)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Karşılaştırma ifadesi temel cümle olmasına rağmen Kuntay tarafından yan cümle gibi çevrilmiş ve cümleden sözcük çıkartılıp, yerine sözcük konarak anlam ve yapı olarak çeviri özgün eserden uzaklaşmıştır.

Örnek: 2

Alm. “Sein Sohn sah nicht schöner aus als er selbst und war überdies noch ein äugig.” (Mann, 25- 26)

Çev. “Oğlu babasından daha güzel değildi, üstüne üstlük tek gözlüydü.” (Özdemir, 22)

Çev. “Güzellik bakımından babasına çekmiş olan oğlanın, bir gözü de kördü.”
(Kuntay, 31- 32)

Çev. “Rath’in kafasız ve çirkin oğlu. Bu bakımdan annesinin tamamen bir kopyası idi.” (Bilbaşar, 12)

Kuntay karşılaştırmayı *nicht schöner als er* ifadesinde olduğu gibi yapmamıştır, Bilbaşar ise özgün cümledeki anlamın tam zıttı bir anlamla cümleyi çevirmiştir.

Örnek: 3

Alm. "Kein Bankier und kein Monarch war an der Macht stärker beteiligt, an der Erhaltung des Bestehenden mehr interessiert als Unrat." (Mann, 45)

Çev. "Hiçbir banker, hiçbir hükümdar, yönetme gücünde Unrat'dan daha fazla hak sahibi, var olanın korunmasıyla ondan daha çok ilgili değildi." (Özdemir, 41)

... (Kuntay – cümle çevrilmemiştir.)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Almanca da karşılaştırma cümleleri sıfat derecelendirmeleriyle (komparative) yapılmıştır.

3.2.5.9. Bağlaçlı Cümleler

Bağlaçlar, benzer dilbilgisel yapıları, sözcük ya da söz öbeklerini ve cümleleri bağlayan sözcüklerdir. Ayrıca Almanca, İngilizce, Fransızca gibi Hint-Avrupa dillerinde, aslında birer yan cümle olan sebep- sonuç, etki- amaç ve zıtlık- tezat ifade eden cümle çeşitlerinin oluşturulmasında esas rolün bağlaçlarda olduğu yukarıdaki çeviri örneklerinde de görülür.

Örnek: 1

Alm. "Aber beim Erwachen in dunkler Frühe merkte er, es sei nicht in Ordnung, bevor er nicht den Schüler Lohmann 'gefasst' habe." (Mann, 86)

Çev. "Ama sabah karanlığında uyandığı zaman, öğrenci Lohmann'ı 'enselemeden' hiçbir şeyin tamam olmayacağını anladı." (Özdemir, 83)

Çev. "Fakat sabahın erken saatinde uykusundan uyanınca, Lohmann'ı 'yakalamadan' içinin rahat etmeyeceğini anladı." (Kuntay, 83)

Çev. "Lola denen kadını bulması lazımdı. Yatağa yatsa gözüne uyku girmeyecek, oturmak istese içi rahat etmeyecekti." (Bilbaşar, 17)

Bilbaşar çevirisinde cümleleri özgün eserdeki gibi bağlaçla bağlamamış ve ayrı cümleler oluşturmuştur. Bu cümlelerde anlam ve yapı olarak özgünlükten uzaktır.

Örnek: 2

Alm. "Ausserdem durfte er nicht nachdenken, sondern sie schickte ihn nach Bier."
(Mann, 113)

Çev. "Ayrıca düşünmeye vakti yoktu, çünkü kız onu bira almaya gönderdi."
(Özdemir, 111)

Çev. "Zaten fazla düşünmesine meydan vermeden Rosa Fröhlich onu bira almaya gönderdi." (Kuntay, 108)

Çev. "Söyleyelim, bir şişe şarap getirsinler." (Bilbaşar, 42)

Bilbaşar bağlaç kullanmamış ve eylemi özgün eserden uzaklaştırarak farklı özneye yüklemiştir.

Örnek: 3

Alm. "Niemand weiss, dass ich seit Sonntag ein verzweifelter Mensch bin." (Mann, 118)

Çev. "Pazar gününden beri ne kadar umutsuz olduğumu kimse bilmiyor." (Özdemir, 117)

Çev. "Pazar gününden beri içimi kemiren derdi kimse bilmiyor." (Kuntay, 113)
... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 4

Alm. "Solange das Flottenlied stieg, bewegte sich die Künstlerin Fröhlich stöhnend durch die Garderobe." (Mann, 126)

Çev. "Denizci şarkısı söylendiği sürece, Fröhlich inleyerek soyunma odasının içinde dolanıp durdu." (Özdemir, 126)

Çev. "Gemici şarkısı devam ettiği müddetçe, Rosa Fröhlich söylenerek dolaştı."
(Kuntay, 121)

Çev. "Lola şarkıya başlamak için, giriş müziğinin nihayetlenmesini bekliyor; ara sıra hayranlarına iki eliyle öpücükler gönderiyordu." (Bilbaşar, 41)

Bağlaç içeren yan cümleler, Bilbaşar tarafından yapılan çeviri örneklerin de anlam ve yapı sapmalarına uğramıştır.

3.2.6. Edilgen Çatılı Cümleler

Türkçede ise edilgen çatı fiil kökü ile zaman takısı arasına eklenen edilgenlik takıları *-l* ve *-n* ile oluşturulmaktadır. Almancada ise edilgen yapı *werden* yardımcı fiili ve esas fiilin üçüncü hali (Partizip II) alınarak yapılır.

Örnek: 1

Alm. "Unrat drükte sich, in Wunsch nicht gesehen zu werden, wie eine Fledermaus die schattige Wand entlang." (Mann, 89)

Çev. "Görülmemek için, bir yarasa gibi gölgeli duvar boyunca büzülerek sıvışmak istedi." (Özdemir, 86)

Çev. "Unrat görünmek istemediği için, karanlık duvara yarasa gibi sürünerek, odaya doğru ilerlemeye başladı." (Kuntay, 86)

Çev. "Onlara görünmek istemediği için, duvar kıyısından sessiz sessiz yürüdü." (Bilbaşar, 36)

Bu cümle örneklerinde edilgen yapı master halinde çevrilmiştir.

Örnek: 2

Alm. "Er musste von der Künstlerin Fröhlich ferngehalten werden." (Mann, 88)

Çev. "Sanatçı Fröhlich'e yaklaştırılmamalıydı o." (Özdemir, 85)

Çev. "Onun Fröhlich'den uzak kalması için Profesör elinden geleni yapacaktı." (Kuntay, 85)

Çev. "Mavi Meleğe, sırf çocukları o şarkıcı kızdan uzak tutmak gayesiyle gitmemekte olduğunu bilmenin şaşkınlığı içindeydi." (Bilbaşar, 36)

Bilbaşar ve Kuntay özgün eserdeki edilgen yapı fiili çevirilerine yansıtmamışlar.

3.2.7. Gerçek Dışı Cümleler

Almanca'da Kojunktiv I ve II olarak nitelenen zamanlar, Türkçe' de rivayet ve dilek/şart zamanlarına karşılık gelir. Bu cümlelerde, cümlenin bir tarafındaki dileğin yerine gelmesi, cümlenin ikinci tarafındaki şarta bağlıdır. Almanca' da Konjunktiv I, şimdiki zamanda (Präsens) hayali bir dileği bildirir; fiil köküne çekim ekleri eklemeye kurulum; dolaylı anlatım ifedelerinde kullanılır. Kojunktiv II ise,

yakın geçmiş zamanlı (Präteritum) hayali bir dileği bildirir; yakın geçmiş zamanlı fiil köküne – ki burada fiil kökündeki ünlüler (a, o, u) *Umlaut* almıştır – çekim ekleri eklenerek kurulur.

Örnek: 1

Alm. "Es ward ihnen zumute, als seien sie ausgestossen aus der menschlichen Gesellschaft, hätten schon den bürgerlichen Tod erlitten." (Mann, 84)

Çev. "Sanki insan toplumunun dışına itilmiş, medeni haklarından yoksun bırakılmış gibi duyumsadılar kendilerini." (Özdemir, 81)

Çev. "Aforoz edilmiş gibiydiler." (Kuntay, 82)

Çev. "Rath onlara şu şekilde veya bu şekilde, diğerlerinden ayrı muamale yapmadı." (Bilbaşar, 33)

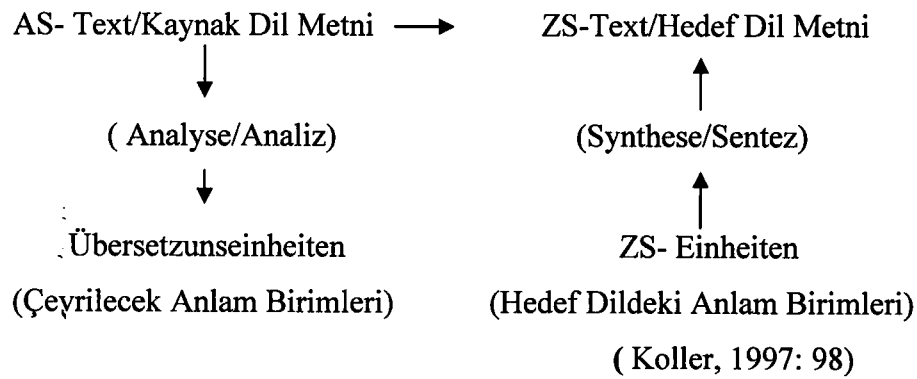
Kuntay cümleyi kısaltarak çevirmiş, Bilbaşar ise özgün eserdeki ifadenin zıttı bir çeviri benimsemiştir. Sonuç olarak, Almanca ve Türkçenin farklı dil ailelerine ait olmaları, dolayısıyla farklı ses, biçim ve söz dizimi özellikleri sergilemeleri, çeviride dikkate alınması gereken en önemli unsurdur. O hâlde, sadece ana dili veya sadece yabancı dili iyi bilmek yetmiyor. İncelemesi yapılan çeviri örnekleri de gösteriyor ki, dilin kendinden önce mantığını kavramak gerekiyor.

3.3. Sözcük Boyutunda Anlam Çözümlemeleri

Çeviride eşdeğerliği yakalamak için sözcük boyutu da dikkate alınmalıdır. Çeviride verilmek istenen anlamın yakalanması ise sözcüklerin derinlemesine incelenmesiyle mümkün kılınır. Sözcükler eş anlam, yan anlam, mecazi anlam, gerçek anlam gibi birçok farklı boyutu vardır. Bu özellikler çeviri yapılırken daha da dikkate alınmalı, aktarma yapılan dile yansıtılmalıdır. Çünkü dil sözcük ve söz öbeği yapılarıyla oluşan bir olgudur. Dilin yapısı gereği, her sözcük beraberinde kullanıldığı diğer sözcükler ile bir bağlam yaratmaktadır ve bu bağlam çerçevesinde özel bir anlam oluşturmaktadır. "İçerik ve Biçim" (Aktaran: Wills, 1981: 302) kavramları çeviride bütünsel olarak ele alınır. Yani içerik ve şekilsel boyutun hedef dile aktarımını Gisela Thome; "sözcüksel çeviride, metnin tamamıyla ilgili methodik

ilkel gerçeklerin, metin örneklerine uyarlanmasıyla anlamsal kayıp ve sınırlandırmaların ortaya çıkacağı belirtilir.”(aktaran: Wills, 1981: 302)

Kaynak ve erek dil dizgesinde birebir karşılıkların olmamasından kaynaklanan çeviri güçlükleri ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı sözcüklerin anlamları metin bütünlüğüne bakılarak incelenmelidir. Werner Koller çeviride uyulması gereken bu durumu şekilsel olarak şöyle özetlemiştir.

Koller sözcüklerin anlamlarının metin bütünlüğü içinde analiz-sentez yaparak incelenmesi gerekliliğini şekilsel olarak ortaya koymuş ve çevirmen için bir disiplin oluşturmuştur.

3.3.1. Sözcük

İnsan dil aracılığı ile yeryüzündeki canlı ve cansız varlıkları adlandırır bu adlandırma sayesinde iletişimde ki karmaşa ortadan kalkar. Bu adlandırma diller arasında hem ortaklığı hem de ayrışmayı sağlayabilir. Bu durumu Fatma Erkman Akerson şöyle açıklar: “Dünya hep aynı dünya, insan da hep aynı insan olduğuna göre, adlandırılacak, sınıflandırılacak, düzene sokulacak şeylerin ve algıların bir bölümü ister istemez ortak olacaktır. Bir de kuşkusuz, her toplumun kendi çevresi ve yaşama çevresinden gelen deneyimler var ki, bunlar her zaman ortak olmayabilir.”

(Akerson, 1997: 59) Sözcük; çeviride duruma, olaylara, kişilere, konunun geçtiği döneme, kültüre göre bir anlam yükleneceğinden sözcükler metin bağlamında çevrilmelidir. İki dil arasında “dil ve söz düzleminde örtüşmeye götürecek bağlantılar belirlenmeli ve betimlenmeli” (Kuran, 1995: 42) ve bu bağlantılar eserin bütünlüğüyle de örtüşmelidir.

Örnek: 1

Alm. "Ins Kabuff" (Mann, 13)

Çev. "Deliğe" (Özdemir, 16)

Çev. "Hücreye" (Kuntay, 20)

Çev. "Ceza odası" (Bilbaşar, 9)

Das Kabuff kelimesi sözcüksel anlamı küçük depo demektir. Ama metinsel bağlama göre *Unrat*'ın öğrencilere ceza vermek için gönderdiği yer olduğundan üç değişik sözcükle karşılık bulmuştur.

3.3.2. Kavram

Çeviride kavram tanımı ve kavram örgüsü oldukça önemlidir. Kavram, varlıkların ortak özelliklerine dayanan bir genellemedir. Bu genellemeye Doğan Aksan şöyle açıklık getiriyor. "Kavram dünyadaki nesnelerin, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. Bu anlatım tuz, ip, su; yüreklilik, çöpçatan, açlık; hasıraltı, tepeden inme, açık göz gibi değişik ses ve biçimlerle, değişik yollardan gerçekleşir; somut ve soyut diye nitelediğimiz kavramları oluşturur." (Aksan, 2000: 151)

Çeviri açısından, bir sözcüğün kavram alanının öteki dildeki kavram alanıyla örtüşmemesi sorun olmaktadır. Çeviride sözcüğün kavram alanına taşınması gerekir. Fakat bir dilde bir kelime birden fazla farklı kavram taşıyabildiği için çevirmen kavram tutarlılığına dikkat etmelidir. Örneğin, Almanca' da ki "Tante" kelimesi Türkçe' de üç farklı kavram alanına karşılık gelir: "hala- teyze- yenge " (Akerson, 1997: 65) Ya da Türkçe' de tek kavramla ifade edilen "almak" sözcüğü Almancada: "bekommen, kaufen, nehmen" (Akerson, 1997: 70) gibi üç farklı kavram alanına karşılık gelmektedir.

3.3.3. Anlam

Sözcüklerin dillerin kullanımı içerisinde yüklendiği "duygu değeri", "dizge içindeki yeri" ya da "sözcüğün yansıttığı kavramdır" (Aksan, 1997: 159) Her sözcüğün ya da sözcük öbeğinin cümle içindeki kullanımına göre beliren bir anlam

değeri vardır. Çeviride önemli olan kaynak metindeki anlamı erek metne yansıtabilmektir.

Örnek: 1

Alm. “*Das Klavier war schon wieder in Tätigkeit.*” (Mann, 60)

Çev. “*Piyanist yeniden çalmaya başlamıştı.*” (Özdemir, 56)

Çev. “*Piyano sesi yeniden yükseldi.*” (Kuntay, 59)

Çev. “*Salondan piyanonun sesi geliyordu.*” (Bilbaşar, 31)

Özdemir, çevirisinde özneyi değiştirmiş ve *piyano* kelimesini *piyanist* olarak çevirmiştir. Kuntay ise *piyona sesi* diyerek fazladan kelime kullanmış ve *yükseldi* yüklemiyle cümlede yer almayan bir anlam yüklemiştir. Bilbaşar ise *salondan* ve *sesi* kelimelerini fazladan kullanmış ve verilmek istenen anlamdan sapmıştır.

3.3.4. Eşadlılık (Homonymie)

Sesteş olmakla birlikte aynı anlamı, kavramı karşılamayan sözcüklere denir. Eş adlılıkta, sözcüğün sesçe aynı olan iki biçimi arasında hiçbir anlam ilişkisi yoktur. Konuyu çeviri örnekleriyle anlamlandırılalım.

Örnek: 1

Alm. “*Die dicke Frau musste sich für ihre nächste Nummer umkleiden.*” (Mann, 103)

Çev. “*Şişman kadının bir sonraki numara için hazırlanması gerekiyordu.*” (Özdemir, 101)

Çev. “*Şişman kadın bundan sonraki numarası için üzerindeki değiştirdi.*” (Kuntay, 99)

Çev. “*Üstlerine başlarına çeki düzen verip, odadan çıktılar.*” (Bilbaşar, 28)

Çeviri cümlelerinde *Nummer* kelimesi sesteş özelliğe sahiptir. Temel anlamı *sayı, rakam, numara*’dır. Burada ise *hokkabazlık* anlamında kullanılmıştır.

3.3.5. Eşanlamlılık (Synonymie)

Sesleri farklı, anlamları aynı olan sözcüklere eş anlamlı (anlamdaş) sözcükler denir. Örneğin; ak- beyaz, siyah- kara, akıl- us... Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. "Barfuss" (Mann, 42)

Çev. "Çıplak ayak" (Özdemir, 38)

Çev. "Yalınayak" (Kuntay, 145)

... (Bilbaşar – sözcük çevrilmemiştir.)

Örnek: 2

Alm. "Drei Stühle" (Mann, 103)

Çev. "Üç iskemle" (Özdemir, 101)

Çev. "Üç sandalye" (Kuntay, 99)

Çev. "Üç iskemle" (Bilbaşar, 42)

Örnek: 3

Alm. "Hünnengrab" (Mann, 119)

Çev. "Dolmen" (Özdemir, 118)

Çev. "Dev mezar" (Kuntay, 148)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi orijinal eserdeki sözcükler, hedef dile çevrilirken yazılışları farklı olan sözcüklerle ifade ediliyor fakat "aynı anlama gönderme yapıyor." (Akerson, 1997: 75) Bu şekilde kullanımlar da dillerde var olan sözcüksel zenginliği ortaya koyar.

3.3.6. Çok Anlamlılık (Die Polysemie)

Bir sözcüğün birden çok durum ya da kavramı ifade etmesidir. Yani "aynı sözcüğün birden fazla kavrama gönderme yapabilmesidir." (Akerson, 1997: 64)

Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. "Fassen" (Mann, 38)

Çev. "Enselemek" (Özdemir, 34)

Çev. "Yakalamak" (Kuntay, 41)

Çev. "Haklarında karar vermek" (Bilbaşar, 13)

Örnek: 2

Alm. "Unrat" (Mann, 9)

Çev. "Çöp" (Özdemir, 5)

Çev. "Berbat, Pislik" (Kuntay, 17)

Çev. "Moloz" (Bilbaşar, 7)

Örnek: 3

Alm. "die stille Gasse" (Mann, 38)

Çev. "Sessiz yokuş" (Özdemir, 34)

Çev. "Tenha yokuş" (Kuntay, 41)

Çev. "Daracık sokak" (Bilbaşar, 17)

Örnek: 4

Alm. "Die Revolution brach aus." (Mann, 87)

Çev. "Ayaklanma baş göstermişti." (Özdemir, 85)

Çev. "Her an kuşkuyla beklediği isyan mı kopacaktı yoksa." (Kuntay, 84)

Çev. "Profesör sınıfa girdiği zaman heyecanları son haddini bulmuştu." (Bilbaşar, 33)

Örnek: 5

Alm. "Unter einem schwarzen Hut mit wilder Krempe" (Mann, 90)

Çev. "Çılgın kenarlı bir şapkayla" (Özdemir, 87)

Çev. "Kenarlı siyah bir şapka" (Kuntay, 87)

Çev. "Tüylü kocaman şapka" (Bilbaşar, 36)

Çok anlamlılık her dilde “benzetme yoluyla kurulur ve bu tür bir göstergenin içeriği öteki dilde hiç de yorumlanmamış olabilir.” (Akerson, 1997: 64) Örneklerde metin bağlamına göre Özdemir’ in çevirileri verilmek istenen anlama yaklaşırken, Kuntay ve Bilbaşar’ ın çevirilerinde anlam sapmalarına rastlanılmaktadır.

3.3.7. Düzanlam

Bir sözcüğün zihinde uyandırdığı ilk anlama düz anlam adı verilir. Sözlük anlamı da denir. Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. “Nachtessen” (Mann, 39)

Çev. “Akşam yemeği” (Özdemir, 35)

Çev. “Akşam yemeği” (Kuntay, 39)

Çev. “Yemeğiniz” (Bilbaşar, 17)

Örnek: 2

Alm. “Das sind Schüler” (Mann, 58)

Çev. “Bunlar öğrenci” (Özdemir, 54)

Çev. “Hepsi talebe” (Kuntay, 58)

Çev. “O çocuklar” (Bilbaşar, 26)

Örnek: 3

Alm. “Arbeitslampe” (Mann, 86)

Çev. “Okuma lambası” (Özdemir, 83)

Çev. “Çalışma masasının üzerindeki lamba” (Kuntay, 83)

Çev. “masanın başı” (Bilbaşar, 17)

Arbeitslampe kelimesi *çalışma lambası* olarak da çevrilebilir. Bu kelimedeki çevirilerde Kuntay kelimeyi kavram olarak açıklamak yerine anlam çözümlemesi şeklinde bir çeviri yapmıştır. Özdemir ise işleve takılmıştır. Bilbaşar ise anlamdan uzak farklı bir kelime grubu kullanmıştır.

Örnek: 4

Alm. "der Schuhmacher" (Mann, 43)

Çev. "Ayakkabı ustası" (Özdemir, 39)

Çev. "Ayakkabıcı" (Kuntay, 46)

... (Bilbaşar – sözcük çevrilmemiştir.)

Örnek: 5

Alm. "An der Seite der Haustochter" (Mann, 39)

Çev. "Evlatlık kızın yanında" (Özdemir, 35)

Çev. "Evin kızının yanına" (Kuntay, 42)

... (Bilbaşar - sözcük grubu çevrilmemiştir.)

Özdemir evlatlık çevirisiyle gerçek anlamı saptırarak kelime grubuna farklı bir anlam yüklemiştir.

Örnek: 6

Alm. "Nach Schulschluss bekam er, gerade wie sie, seinen Mut zurück." (Mann, 88)

Çev. "Okul bitince tıpkı onlar gibi o da yüreklendi." (Özdemir, 85)

Çev. "Paydos zili çalınca, üç sefihle beraber Unrat'ın da yüreği birden rahatladı." (Kuntay, 85)

Çev. "Son dersin bittiğini ilan eden zil de çalmış, profesör çantasını toplamış sınıftan çıkıyordu işte... Onlara ilşmemişti." (Bilbaşar, 34)

Özdemir okul bitince çevirisiyle verilmek istenen ilk anlamı vermiştir. Kuntay ve Bilbaşar tarafından ise metin bağlamına göre kavramdan uzaklaşan çeviriler benimsenmiştir.

Örnek: 7

Alm. "Künstlerzimmer" (Mann, 89)

Çev. "Sanatçı odası" (Özdemir, 86)

Çev. "Odanın içi" (Kuntay, 86)

Çev. "Onun odası" (Bilbaşar, 36)

Örnek: 8

Alm. "Die dicke Frau" (Mann, 93)

Çev. "Şişman kadın" (Kuntay, 90)

Çev. "Şişko kadın" (Özdemir, 91)

Çev. "Şişman Kadın" (Bilbaşar, 38)

Çeviri örneklerinde görüldüğü gibi bazı çevirilerde kelimenin ilk akla gelen "göstergenin kavramsal içeriği" (Akerson, 1997: 73) verilirken bazı örneklerde ise anlamsal çözümleme şeklinde çeviri yapılmıştır ya da anlam içeriğinden uzak farklı kavramlar kullanılmıştır.

3.3.8. Yananlam

Temel anlamıyla bağlantılı olarak zamanla ortaya çıkan değişik anlamlara yan anlam denir. Sözcüğün gerçek anlamının dışında, ancak gerçek anlamıyla az çok yakınlık taşıyan yeni anlamlar kazanması yan anlamı oluşturur. Bir sözcüğün yan anlam kazanmasında genellikle yakıştırma ve benzerlik ilgisi etkili olmaktadır. "Sözcüğün, düzanlamın ötesindeki duygusal, yorumlayıcı, değerlendirici nitelikleridir. "altın yürekli adam" ya da "kadife sesli şarkıcı" dediğimizde ne adamın yüreği altın madeninden yapılma ne de adamın sesi kumaş olan kadifedir. Kastedilen altın ve kadife yananlamlardır. Adamın yüreği altın gibi değerli ve iyi, şarkıcının sesi de kadifekadar yumuşaktır. (Akerson, 1997: 73)

Örnek: 1

Alm. "Atem schöpfen" (Mann, 11)

Çev. "Solluğu kesilmek" (Özdemir, 7)

Çev. "Nefes nefese" (Kuntay, 19)

Çev. "Derin iki defa nefes aldıktan sonra" (Bilbaşar, 9)

Özdemir *solluğu kesilmek* ifadesiyle mecazi olarak kelime grubuna yan anlam vermiştir. Diğer çeviri örneklerinde ise anlamsal ve yapısal sapmalar göze çarpmaktadır.

Örnek: 2

Alm. "Nebendinge" (Mann, 51)

Çev. "Yan işler" (Özdemir, 42)

Çev. "Gizli kapaklı işler" (Kuntay, 52)

... (Bilbaşar, 19- cümle çevrilmemiştir.)

Mecazi ifadelerle yan anlam vurgulanmış Kuntay ise Türkçede ifadeye karşılık bulan bir deyimle çeviri yapmayı tercih etmiştir.

Örnek: 3

Alm. "Er ist aber ein feingebildeter Mann und ganz leicht um den Finger zu wickeln." (Mann, 74)

Çev. "Ama kültürlü bir adam o, o üstelik kolayca parmak ucunda oynatılabilecek biri." (Özdemir, 70)

Çev. "Malumatlı ince bir efendi, hem de kolayca parmakta çevrilebilir." (Kuntay, 72)

Çev. "İhtiyar miskin" ... (Bilbaşar, 32)

Altı çizili sözcüklerde yan anlamlı sözcükler dikkat çekmektedir.

Örnek: 4

Alm. "Jetzt kan er Stank machen." (Mann, 75)

Çev. "Bize kötülük edebilir." (Özdemir, 71)

Çev. "Bilmem ama canımızı okuyacak gibi geliyor bana." (Kuntay, 73)

Çev. "Seni ortadan ikiye böler." (Bilbaşar, 32)

Bilbaşar ve Kuntay çevirilerinde Türkçede anlam olarak karşılayabilen deyimlerle çeviri yapmıştır. İki çevirmenin de aynı deyimle yan anlamı vermemiş olmaları anlamsal sapmayı netleştirmektedir.

Örnek: 5

Alm. "Das Gelande des ersten Balkons" (Mann, 81)

Çev. "Birinci balkonun parmaklığı" (Özdemir, 78)

Çev. "Alt katın parmaklığı" (Kuntay, 79)

... (Bilbaşar – sözcük grubu çevrilmemiştir.)

Bu çeviri örneklerinde de benzetmeye dayalı bir yan anlam verilmiştir. İnsana özgü olan parmak kelimesi benzetme yoluyla yan anlam kazanmıştır.

Örnek: 6

Alm. "Wegen dem Herzen, was das Mädchen hat." (Mann, 90)

Çev. "Kızın yüreği yüzünden" (Özdemir, 87)

Çev. "Pek yufka yüreklidir" (Kuntay, 87)

Çev. "Ah ne iyi kalpli, ne hakikatlidir benim kızım" (Bilbaşar, 37)

Kuntay çeviriye *yufka yürekli* deyimiyile yan anlam katmıştır ama fazladan kelime kullanarak cümleden yapısal olarak sapmıştır. Aynı sapma serbest çeviriye benimseyen Bilbaşar'da da görülmektedir.

Örnek: 7

Alm. "Von mir haben sie alles aus erster Hand." (Mann, 90)

Çev. "Benden her şeyi ilk ağızdan öğrenebilirsiniz." (Özdemir, 88)

Çev. "Yani söylediklerimin uydurma bir tarafı yok." (Kuntay, 88)

Çev. "Şimdiye kadar size anlatamayacağım, fena ayıp bir şey yapmışlığımı hiç hatırlamam." (Bilbaşar, 37)

Örnek: 8

Alm. Mein Herze weint, und alle Sterne lachen." (Mann, 99)

Çev. "Kalbim ağlıyor, ve tüm yıldızlar gülüyor." (Özdemir, 97)

Çev. "Kalbim ağlarken, bütün yıldızlar gülüyor." (Kuntay, 96)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Burada ki çeviri örneklerinde de insana özgü ağlamak özelliği nesnelere yüklenerek yan anlam verilmiştir.

Örnek: 9

Alm. "Steht deine Liebe und du hörst sie weinen." (Mann, 115)

Çev. "Aşkın durur ve aşkının ağladığını duyarsın." (Özdemir, 114)

Çev. "Gümüş denizin yanında aşkın ağlıyor." (Kuntay, 110)

... (*Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.*)

Aşk mecazi bir şeydir, insana özgü ağlama sözcüğü ile kişiselleştirilmiş ve benzetme yoluyla yan anlam kazanmıştır. Bilbaşar çevirisinde özgün kitapta yer alan *Rosa Fröhlich*'in söylediği şarkı sözlerini çevirmemiştir. Dolayısıyla örneklendirmelerde de gösteremiyoruz.

3.3.9. Kalıp Sözlere Anlam

Çoğunlukla belli bir olaya ya da kişiye dayanan, söylenmeleriyle dilde yerleşen ve zamanla genelleşen, diğer dillere çevirilerinde kalıp olarak kullanılan sözler, bir simgeyi üstlenir durumdadırlar. “Deyimler, atasözleri, özdeyişler, ikilemeler bu gruba girer. En az iki sözcükten oluşurlar.” (Akerson, 1997: 79) Kalıp sözlerde anlamı tek sözcükle aramakla hata yaparız. Bunun için kalıp sözü oluşturan tamlama yapısına bakarak anlama ulaşmak daha doğru bir yaklaşım olur. Ayrıca “her dilin belli uzmanlık alanları için geçerli kalıp sözleri de mevcuttur. Bankacılıktan turizme, dilbilimine, terziliğe, kimyaya, kumara, hukuka kadar değişik etkinlik ve uğraş alanlarının” (Akerson, 1997: 80) kendilerine özgü söz kalıpları olabilir.

3.3.9.1. Geleneksel Kalıp Sözler

Geleneksel kalıp sözlerin, sözcük karşılıklarıyla bir dilden ötekine çevrilemez olmaları bilinmekle birlikte, aynı içeriği taşıyan kalıp sözleri birçok dilde görebilmek mümkündür. Ama burada yine, sözcüklerin kavram ve biçim olarak farklılık gösterdiği hemen göze çarpar. Kalıp sözlerde “bilgi aynı bile olsa dilden dile anlatım değişebilir, üstelik her toplum hep aynı yaşam deneyimlerini ve bilgileri edinmemiş olabilir, bir dildeki bu tür kalıp sözlerin öteki dilde karşılığı bulunmayabilir.” (Akerson, 1997: 81) Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. “Zweipfenningstück” (*Mann, 56*)

Çev. “İki Pfening” (*Özdemir, 53*)

Çev. “Yirmi kuruş” (*Kuntay, 57*)

Çev. “Yirmi fenik” (*Bilbaşar, 24*)

Türkçe’ de yer almayan para birimini Özdemir ve Bilbaşar olduğu gibi aktarmış, Kuntay ise Türkçeleştirmeye çalışmıştır.

Örnek: 2

Alm. “Jubiläumsabend” (Mann, 10)

Çev. “Jubile akşamı” (Özdemir, 6)

Çev. “Jübile akşamı” (Kuntay, 18)

Çev. “Meslek hayatındaki yirmi beşinci senesi” (Bilbaşar, 8)

Bilbaşar sözcük grubunu açıklayarak çevirmiştir.

Örnek: 3

Alm. “Zu Ostern” (Mann, 10)

Çev. “Paskalyada” (Özdemir, 6)

Çev. “Yılsomunda” (Kuntay, 18)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kültürel öğeyle ilgili olan aktarımların ya eserdeki kullanımından uzaklaşmadan çevrildiğini ya da kelime anlamının açıklamaya gidilerek çevrilmeye çalışıldığını görüyoruz.

Örnek: 4

Alm. “Adam und Eva” (Mann, 91)

Çev. “Adem ile Havva” (Özdemir, 88)

Çev. “Adem Baba ile Havva Anamız” (Kuntay, 88)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Burada evrensel dinlerde yer alan kalıpsal bir isim yapısının çevirisi dikkat çekmektedir. Özdemir’in ifadeyi olduğu gibi aktardığını fakat Kuntay’ın fazladan sözcük kullanarak orijinal ifadeden saptığını görmekteyiz.

3.3.9.1.1. Atasözleri

Atasözleri kuşkusuz kültür aracılığıyla dillerin zenginliğini ortaya koyan kalıplaşmış deyişlerdir. İnsanoğlunun deneyimlerinden, dünya görüşünden,

bilgeliğinden ve dili etkin kullanabilme gücünden doğan atasözleri “dünyanın her dilinde vardır.” (Aksan, 2000: 38) Örneğin; “Son gülen iyi güler.” atasözü “Wer zuletzt lacht, lacht am besten.” şeklinde, “Vakit nakittir.” atasözü ise “Zeit ist Geld.” (Aksan, 2000: 40) ifadesiyle karşılık bulur. Birçok dilde birbirine benzer atasözleri olmasına rağmen anlatım düzleminde ayrımlarda olabilmektedir. Bu farklılaşmayı Akerson şöyle örneklendirmiştir:

İçerik: Bir iş olup bitmeden sonuca ulaştığını varsaymak kötüdür.
 Almanca: Man soll nicht den Tag vor dem Abend Loben.
 Türkçe: Dereyi görmeden paçaları sıvama. Ya da başka bir örnekle;
 İçerik: Bir şeyin görünüşü güven verici olsa da, aslı öyle olmayabilir.
 Almanca: Stille Wasser gründen tief.
 Türkçe: Uysal atın çiftesi pek olur. (Akerson, 1997: 82)

Örnekler de iki dilde de içerik aynı olmasına rağmen anlatım da farklılık vardır. Çevirilerde bu farklılaşmalara dikkat etmek gerekir. Aynı anlamı karşılayan atasözü bulunmamışsa atasözü kullanılmamak daha iyidir. Kaynak metinde yer almadığı halde metin içeriğine uygun düşer diye kullanılacak bir atasözü de çeviriyi yozlaştırır. Çeviri de bu tür detaylar göz önünde bulundurulmalıdır. “*Professor Unrat*” eserinin çevirilerinde atasözü kullanımına rastlanmamıştır.

3.3.9.1.2. Deyimler (das Idiom)

Genellikle gerçek anlamından az çok sıyrılarak ilgi çekici şekle gelen söz öbeklerine deyim diyebiliriz. Deyimlere de tıpkı atasözleri gibi toplumların dile yansıttıkları kültürel öğelerin anlatıma güzellik, çekicilik, katmasıyla oluşur. Çevirilerde kaynak dil ve amaç dil arasında birebir karşılık sağlayacak deyimler bulunmayabilir. Bunun için metin bütünlüğünü bozmamak için içerik denkliğine bakılabilir. Örneğin; “İçerik: Bir işi çok abartmak. Almanca: Er macht aus einer Mücke einen Elefanten. Türkçe: Pireyi deve yapmak.” (Akerson, 1997: 83) Görüldüğü gibi anlatım farklı olmasına rağmen iki dilde de içerik aynıdır. Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. “Der Mund behielt den Mund offen.” (Mann, 30)

Çev. "Ağı açık kalmıştı." (Özdemir, 27)

Çev. "Adam hayretle baktı." (Kuntay, 35)

Çev. "Adam aklın başında mı senin." (Bilbaşar, 15)

Türkçe de kinaye diye adlandırdığımız, bir deyim hem gerçek hem de mecaza gelecek şekilde kullanımını Özdemir' in çevirisinde görüyoruz. Kuntay duruma Türkçe'de farklı bir deyimle karşılık vermiştir, anlam olarak özgün esere yaklaşmış, yapısal olarak özgün eserden uzaklaşmıştır. Bilbaşar ise anlam ve yapı olarak tamamen uzaklaşmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Sie drohte Unrat noch mit dem Finger." (Mann, 63)

Çev. "Unrat'a parmağıyla gözdağı verdi." (Özdemir, 54)

Çev. "Kadın parmağını kaldırdı." (Kuntay, 62)

Çev. "Parmağıyla, masanın üzerinde yatmakta olan bir çiçek buketini işaret etti."
(Bilbaşar, 26)

Kuntay ve Bilbaşar anlam olarak özgün eserden uzaklaşmıştır. Özdemir ise cümle bağlamına karşılık deyim kullanmıştır.

Örnek: 3

Alm. "Lass nur, den kriegem wir noch wieder kirre." (Mann, 13)

Çev. "Bırak, biz onun burnunu sürttürürüz." (Özdemir, 9)

Çev. "Aldırma, onu bir gün dize getireceğiz." (Kuntay, 20)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Örnek: 4

Alm. "O Gott, Ich fall rein." (Mann, 13)

Çev. "Aman Allahım, tökezledim." (Kuntay, 21)

Çev. "Allahım, ben battım." (Özdemir, 10)

Çev. "Üç çocukta akıbetlerinin ne olacağını hakikaten pek merak ediyorlardı."
(Bilbaşar, 13)

Bilbaşar özgün cümleye eklemeler yaparak aktarma yapmıştır.

Örnek: 5

Alm. "Er sah sich gefangen." (Mann, 87)

Çev. "Kendini tuzağa düşmüş görüyordu." (Özdemir, 84)

Çev. "Kısılmıştı." (Kuntay, 84)

... (Bilbaşar, 30- cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay fiili değiştirerek anlamı vermiştir.

Örnek: 6

Alm. "Die Künstlerin Fröhlich war also nicht, wie Unrat eben gefürchtet hatte, plötzlich abgereist, geflüchtet, vom Erdboden verschlungen." (Mann, 88)

Çev. "Sanatçı Fröhlich, az önce Unrat'ın sanmış olduğu gibi geziye çıkmamış, kaçmamış, yer yarılıp içine girmemişti." (Özdemir, 85-86)

"Çev. Rosa Fröhlich uzaklara gitmemişti, hâlâ rengârenk haliyle şarkı söylüyordu." (Kuntay, 85)

... (Bilbaşar- cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay cümleyi özgün cümleden uzaklaşarak çevirmiş ve açıklayıcı nitelikte fazladan cümle kullanmıştır.

Örnek: 7

Alm. "Nicht die Bohne behaupt Ich." (Mann, 91)

Çev. "Beş para etmez diyorum ben." (Özdemir, 91)

Çev. "Sizin attığınız tırnak bile olamaz." (Kuntay, 88)

... (Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.)

Kuntay ve Özdemir cümleye Türkçe' deki iki farklı deyimle karşılık bulmuşlardır.

Örnek: 8

Alm. "Er war enttäuscht." (Mann, 97)

Çev. "Hayal kırıklığına uğramıştı." (Özdemir, 95)

Çev. "Şaşkın bir hayal kırıklığı içindeydi." (Kuntay, 94)

... (*Bilbaşar – cümle çevrilmemiştir.*)

Örnek: 9

Alm. "Er errötete wolkig" (Mann, 110)

Çev. "Unrat kıpkırmızı kesildi." (Özdemir, 109)

Çev. "Unrat şaşırıp kızardı." (Kuntay, 107)

Çev. "İkisininde vücudu titrer gibi oldu. (Bilbaşar, 51)

Bilbaşar özneyi değiştirmiş *er* zamiri yerine *ikisininde vücudu* sözcük grubunu özne olarak kullanmıştır. Anlam ve yapı olarak özgün cümleden uzaklaşmıştır. Çeviri örneklerinde de görüldüğü gibi içerik benzerliklerinde Türkçe deyimler kullanılmıştır. Bazı çevirilerde sözcük boyutunda anlam ve anlatım hataları göze çarpmaktadır.

3.3.9.1.3. Durumlara Özgü Kalıp Sözler

Gündelik konuşma dilinde rastlanılan, selamlaşma, kutlama, anlık durumları içeren sözcüklerdir. Çevirilerde içerik esas alınarak ve amaç dilde kullanıldığı durumun özelliğine dikkat edilerek aktarılmalarında fayda vardır. Ancak her ifadenin her dilde karşılığı olmayabilir. Çünkü bu tür kalıp sözler bir dil kültüründe varlık gösterirler. "Gesundheit- çok yaşa, Mein Beileid- başımız sağolsun" (Akerson, 1997: 85) Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. "Na prost" (Mann, 61)

Çev. "Şerefe öyleyse" (Özdemir, 61)

Çev. "Şerefe öyleyse" (Kuntay, 61)

Çev. "Profesörün şerefine" (Bilbaşar, 42)

Özgün ifade de yer almayan *Profesör* sözcüğü Bilbaşar' ın çevirisinde fazladan kullanılmıştır.

Örnek: 2

Alm. "Sie wünschen? fragte er heiser." (Mann, 27)

Çev. "Ne arzu etmiştiniz? Diye sordu boğuk bir ses." (Özdemir, 24)

Çev. "Buyrun efendim? diye kısık bir sesle sordu." (Kuntay, 33)

Çev. "Ne, ne?..Ne istiyorsunuz?" (Bilbaşar, 15)

Örnek: 3

Alm. "Herr" (Mann, 32)

Çev. "Bayım" (Özdemir, 28)

Çev. "Bana bak" (Kuntay, 37)

Çev. "Ahbap" (Bilbaşar, 16)

Bilbaşar çevirisinde argo sözcük kullanmıştır. Kuntay ise sözcüğü emir cümlesi tarzında aktarmıştır.

Örnek: 4

Alm. "Entschuldigen Sie nur." (Mann, 29)

Çev. "Özür dilerim." (Özdemir, 25)

Çev. "Afedersiniz." (Kuntay, 39)

Çev. "Özür dilerim, diye mırıldandı." (Bilbaşar, 26)

Örnek: 5

Alm. "Meinswegen. Ich hab ja nischt davon." (Mann, 58)

Çev. "Bana ne, beni ilgilendirmez." (Özdemir, 54)

Çev. "Anladık, ne olursa olsunlar, bana ne." (Kuntay, 58)

Çev. "Ne isterseniz olun vallahi, bana vız gelirsiniz." (Bilbaşar, 26)

Bu çeviri örneklerinde, yapı olarak çevirmenler farklı çeviri tarzı benimsemiş olsalarda anlam olarak özgün cümleye yaklaşmışlardır.

Örnek: 6

Alm. "Mitnichten." (Mann, 127)

Çev. "Asla." (Özdemir, 127)

Çev. "Elbette haklı olarak." (Kuntay, 122)

Çev. "Hayır." (Bilbaşar, 48)

Kuntay özgün ifadenin zıttı olan bir sözcükle çevrisine karşılık bulmuştur.

Örnek: 7

Alm. "Gott, Ich sage" (Mann, 96)

Çev. "Tanrım, ne desem" (Özdemir, 93)

Çev. "Hay Allahım" (Kuntay, 93)

Çev. "Aman Allahım" (Bilbaşar, 40)

Ich sage ifadesi Kuntay ve Bilbaşar tarafından çevrilmemiştir.

Örnek: 8

Alm. "Denen, die wir lieben." (Mann, 103)

Çev. "Sevdiklerimize." (Özdemir, 101)

Çev. "Sevdiklerinizin sıhhatine." (Kuntay, 101)

Çev. "Profesörün şerefine." (Bilbaşar, 42)

Kuntay ve Bilbaşar'ın çevirilerine *wir* zamirinin kattığı anlam yansımamıştır.

3.3.9.1.4. İkilemeler

Anlatımı etkili hale getirmek ya da anlamı pekiştirmek için yapılan kelime tekrarı olarak tanımlayabiliriz. Türkçe de ikilemeler genellikle sıfatların tekrarı ile yapılırken Almanca da "bir benzetmenin kalıplaşması şeklinde"(Akerson, 1997: 86) de karşımıza çıkar. Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. "Völlig unbehaarter kleiner Mann" (Mann, 51)

Çev. "Ufak tefek bir adam" (Özdemir, 51)

... (Kuntay- sözcük grubu çevrilmemiştir.)

... (Bilbaşar- sözcük grubu çevrilmemiştir.)

Burada Almanca sözcük grubunda ikileme olmadığı halde, sözcükler ikileme gibi yanıltıcı anlamla çevrilmiştir.

Örnek: 2

Alm. "Glücksend und dröhnend" (Mann, 31)

Çev. "Gurultulu gürültülü" (Özdemir, 28)

Çev. "Kahkahalarla" (Kuntay, 36)

... (Bilbaşar – sözcükler çevrilmemiştir.)

Burada Özdemir ikilemeyi Türkçedeki yapı özelliğine göre çevirmiştir. Bu kalıp ifade Türkçeye *hakara hikiri* şeklinde de çevrilebilir.

Örnek: 3

Alm. "Wenn Sie das öfter tun." (Mann, 74)

Çev. "Bunu sık sık yaparsanız." (Özdemir, 70)

Çev. "Yapmasana çocuğum." (Kuntay, 72)

Çev. "Bu yaptığını bilse, seni ikiye böler." (Bilbaşar, 32)

Almanca cümlede ikileme olmadığı halde Özdemir, Almandaki sıfat derecelendirmesini anlatımı etkili biçime getirdiği için Türkçeye ikileme olarak aktarmıştır.

Örnek: 6

Alm. "Zeit zu zeit" (Mann, 112)

Çev. "Ara sıra" (Özdemir, 110)

Çev. "Gün geçtikçe" (Kuntay, 106)

Çev. "her gece" (Bilbaşar, 45)

Burada ise ikileme sözcüklerin farklı aktarımı okuru yanıltacak biçimdedir.

3.3.9.1.5. Argo

Argo, bir dilin parçası olmakla birlikte, toplumun belli bir çevresi tarafından kullanılan, kendine özgü sözcük, deyim ve deyişlerden oluşan özel bir dil anlayışıdır. Amacı, "sınırlı bir topluluğun anlayabileceği özel bir şifre oluşturmak" (Akerson, 1997: 88) olan argo bazen terbiye sınırını aşan söylemleri de içerir. Çeviride deyim

çevirilerinde olduğu gibi metin bağlamına uyan ve içerik olarak benzeşen ifadeler argo deyişlere dönüştürülebilir. Romandan örnekler:

Örnek: 1

Alm. “*Deubel Herr, gehn Sie selber.*” (Mann, 52)

Çev. “*Allah kahretsin, beyim, kendiniz girin.*” (Özdemir, 48)

Çev. “*Allah kahretsin. Siz kendiniz gidip çağrsanız.*” (Kuntay, 53)

Çev. “*Nasıl getireyim, madem talebenizmiş gidip siz çıkarın.*” (Bilbaşar, 20)

Bilbaşar *Deubel Herr* argo ifadesini atlamış, ayrıca özgün ifade de yer almayan sözcüklerin de çeviride yer bulmuştur ki bunlar argo değildir.

Örnek: 2

Alm. “*Muhen sie wie das Vieh*” (Mann, 69)

Çev. “*Hayvanlar gibi böğürüyorlar.*” (Özdemir, 65)

Çev. “*Davar gibi böğürüyorlar.*” (Kuntay, 67)

Çev. “*Cehennem dibine gitsin hepsi.*” (Bilbaşar, 41)

Özdemir ve Kuntay *das Vieh* sözcüğünün sözlükte yer alan iki farklı karşılığını çevirilerine yansıtılmışlar, Kuntay ise anlam ve yapı olarak özgün eserden uzaklaşmıştır. Oysa Almanca ifadede sadece bir benzetme vardır.

Örnek: 3

Alm. “*Du Frechmops*” (Mann, 74)

Çev. “*Seni korkusuz bücür köpek*” (Özdemir, 71)

Çev. “*Seni gidi çenesi düşük herif*” (Kuntay, 73)

Çev. “*Ne dediğini kimse anlamamıştı, ama gözlerinde dostça bir ifade yoktu.*”
(Bilbaşar, 33)

Burada *Frechmops* Türkçe’ de *alçak herif* anlamıyla kullanılırken çevirmenler öz anlamdan uzaklaşmışlardır.

Örnek: 4

Alm. “*Und überhaupt war das ‘n Ekel.*” (Mann, 91)

Çev. "Ne iğrenç herifti o." (Özdemir, 88)

Çev. "İğrenç bir herifti." (Kuntay, 88)

Çev. "Çok kibar tavırlı, dediğini yaptığını bilen, baba bir adamdı." (Bilbaşar, 37)

Buradaki benzetme doğrudan argo sayılmasa argo olarak alabiliriz. Çünkü hedef kültürde hedef metin oluşturulurken, hedef dil sözcüklerinin doğru bir biçimde seçilmesi ve hedef kültürde doğru etkiyi vermesi gerekir. Bu niteliğin gerekliliği sözcük boyutunda yapılan incelemeyle örneklendirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeviri tarih boyunca gerçekleştirilen dilleri ve kültürleri birbirine yaklaştıran bir etkinliktir. Özgün metinler dilden dile aktarılırken ve okur kitlesine ulaşırken özgünlüklerini koruyabildikleri ölçüde okura tat verirler. Özellikle edebi eserlerde özgünlüğün korunmasında çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Çünkü her dilin kendine has kuralları vardır. Bu kurallar diller arasında aynı ölçüde örtüşmeyebilir. Bunun sebebi kaynak dil ve çevirinin yapıldığı hedef dil arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Özellikle özgün eserin edebi estetiğini verebilme çabası, özgün eserdeki mecazi ifadeler, sözcüklerin anlamsal zenginliği, diller arasındaki yapısal farklılıklar çeviriyi daha da zorlaştırır.

Çalışmada yararlanılan üç çeviri eserin sözdizimi ve sözcük boyutlarıyla, özgün metnin sözdizimi ve sözcük boyutlarının karşılaştırılmasında bilgi yitimi, anlam ve sözdizimi kayması aktarılmaya çalışılmış; bu sapma ve hatalar çeviri eserlerinden seçilen cümle ve sözcüklerle örneklendirilmiştir. Özellikle çeviri eserlerde biçime dikkat edilmeden anlamsal boyut verilmeye çalışılmış; özgün esere sadakati sağlamak için tamamen anlama bağlı yapılacak olan çeviride söz dizimi ve dilbilgisinden uzaklaşma görülmüştür. Burada çevirmen bu nedenle sonsuz özgürlüğe sahip olmadığının bilincinde, özgün metin okurunda oluşan etkiyi, çeviri eser okurunda da oluşturma çabasında olmalıdır. Çevirmen bunu gerçekleştirmek içinde daha önceden de vurguladığımız gibi kaynak ve hedef dili çok iyi bilmeli, iki dilin de dilbilgisel kurallarına iyi hakim olmalı, iki dil arasında eşdeğerliği yakalamaya çalışmalıdır. Bunların yanı sıra çevirisini yaptığı eserin yazarını, yazarın çevireceği eserini ve diğer eserlerini de çok iyi bilmeli dil ve üslûbunu özümsemelidir. Ayrıca özgün eser ile çeviri arasındaki tarihsel bağlam da dikkate alınmalıdır. Tarihsel bağlam; sözcük, sözcük öbeği, deyim vb. unsurları ve dizgeleri zaman geçtikçe anlam ve yapı bakımından değiştirir. Dillerin canlı yapısı ve gelişimine bağlı, kültürün, kültür tarihinin değişkenliğine koşut olarak her tür olgu, söz, eylem değişecektir. Örneğin, Mevlana felsefesinde *şarap sözcüğü insanın manevi olarak kendinden geçmesi*, anlamına gelirken bugün *şarap sözcüğü sarhoşluk veren içki* anlamında kullanılmaktadır. Dilin tarihsel bağlamına dikkat

etmeyen bir çevirmen bugün *Mesnevi* çevirisi yaparken *şarap* kelimesini bugünkü *içki* anlamıyla anlamlandırırorsa o an çeviride büyük bir hataya yol açar. Buna benzer örnekleri çoğaltılabilir. Özgün eserin yazıldığı tarih ile çevirinin yapıldığı tarih de bu noktada önem teşkil eder. Bu çerçevede *Professor Unrat* romanı 1960 yılında Hale Kuntay ve Seyhan Bilbaşar tarafından çevrildi. Roman 2008 yılında 61. baskısını yaparken bu bahsettiğimiz çeviriler 1. Baskı ile sınırlı kalmıştır. Özdemir ise anlatılan günceli 2007 yılında yaptığı çevirisiyle az çok yakalamıştır. Bu niteliklerin çeviri eserinde yer edebilmesi daha özgün çevirilerin yapılmasını sağlayacaktır.

Tezimizde yer alan çeviri örnekleriyle, çeviride yer alan sapma ve hatalar analiz edilerek bu çalışma sırasında çevirmenlerden İlknur Özdenmir'in bazı sapmalar dışında eşdeğerlik ilkesine, iki dil arasındaki sözcük ve dizge boyutlarına dikkat ettiğini gözlemlenmiştir, Hale Kuntay ise özgün eserden anlam bütünlüğü olarak uzaklaşmamasına rağmen, cümle yapı ve dizgelerinde, sözcük seçiminde eşdeğerlik ilkesinin gerekliliğini çevirisine istenen düzeyde yansıtamamıştır. Seyhan Bilbaşar ise ilk birkaç bölüm dışında özgün eserden tamamen uzaklaşmış, hedef dilde neredeyse özgün eserle benzerliği olmayan farklı bir eser oluşturmuştur. Çevirideki bu durum anlam ve yapı tutarlılığını fazlasıyla zorlamıştır. Çevirmenin böyle bir özgürlüğe hakkı olmadığı için bu tür çeviriler hedef dildeki okuru aldatmadan öte geçememektedir. Bu karşılaştırmalı incelemede amaç, çevirmenlerin yaptığı hataları ortaya çıkarıp; bir edebi eserin, kaynak dilden hedef dile çevrildikten sonra, eserin özgünlüğünü ne ölçüde koruyabildiğini görmek, daha nitelikli çevirilerin yapılması için eksiklikleri ortaya çıkartmayı örneklendirmek olmuştur. Bu sayede özgün eserin okunabilirliği ve eleştirel boyuta alınabilirliği sağlanmıştır. Diğer çalışma, araştırma ve incelemeler için böylesi çalışmaların faydalı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia (1998) Dil Kültür Bağlantısı (1. Baskı) İstanbul: İnkılap Kitapevi
- Akerson, Erkman, Fatma (1997) Anlam Çeviri Karşılaştırma Bizim Dilimizden Öteki Dile- Öteki Dilden Bizim Dilimize (2. Baskı) İstanbul: ABC Kitapevi
- Aksan, Doğan (2000) Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ciltler: I-II-III (2. baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Aksoy, N. Berrin (2002) Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi (1.Baskı) Ankara: İmge Kitapevi
- Aksoy, Bülent, Bengi, Işın, Karantay, Suat, Kuran, Nedret, Rifat, Mehmet (1995) Çeviri ve Çeviri Üstüne Söylemler (yayına hazırlayan: Mehmet Rifat) (1. Basım) İstanbul: Düzlem Yayınevi
- Aktas, Tahsin (1996) Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış, Ankara: Orsen Matbaacılık
- Algün, Rezzan (1994) Almanca'da Aziz Nesin, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Arslan, Başar (5 şubat 2010) Üç Deniz Öyküsü K dergisi syf. numaraları 34. Alkım Dergi Basım Yayıncılık
- Aytaç, Gürsel (1994) Çağdaş Alman Edebiyatı (4. Basım) Ankara: Gündoğan Yayınları
- Bakiler, Y. Bülent (2004) Sözü'n Doğrusu- 1 (5. Baskı) İstanbul: Size Dergisi Yayınları

Bariřta, Pakize (26 şubat 2010) Anton şehov' un Hikayeleri, Yeniden ve Her Zaman. K dergisi syf numaraları 34. Alkım Dergi Basım Yayıncılık

Başkan, Özcan (1978) Dilde çeviri İşlemi - Türk Dili çeviri Sorunları. Ankara

Baykan, Ali (1996) Sosyal ve Kültürel Faktörlerin řevirideki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Bayraktar, Nesrin (2006) Dil Bilimi (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Bilbaşar, Seyhan (1961) Mavi Melek (1. Basım) Ankara: Öteki Yayınevi

Bozkurt, Nejat (1992) Sanat ve Estetik Kuramları, İstanbul: Sarmal Yayınları

Can, Özber (1998) Kafka'nın Dönüşüm Öyküsü Üzerine çeviribilimsel Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

Cömert, Bedrettin (1978) Kuramsal Açıdan řeviri Sorunu, Ankara: TDK

Demircan, Ömer (2000) İletişim ve Dil Devrimi. Yayılım Yayıncılık

Demirezen, Mehmet (1991) çeviride Kayıplar Sorunu. Çağdaş çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler (12-13 Nisan 1990), Ankara Hacettepe Üniversitesi Y.D.Y.O. Mütercim-Tercümanlık Bölümü. syf. 115-116-117-126

Eradam, Yusuf (1991) Nasıl şevirsem de Kuramsızlığı Kurumlaştırsam Sorunu. Çağdaş çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler (12-13 Nisan 1990), Ankara Hacettepe Üniversitesi Y.D.Y.O. Mütercim-Tercümanlık Bölümü. syf. 71

- Eruz, F. Sakine (2003) *Çeviriden Çeviribilime (Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış)* İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları
- Ergin, Muharrem (1995) *Üniversiteler İçin Türk Dili (5. Baskı)* İstanbul: Bayrak Yayınları
- Ethemoğlu, Armağan (1991) *Yazınsal Çeviride Sanatsal Eşdeğerlik Sorunu Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler (12-13 Nisan 1990)*, Ankara Hacettepe Üniversitesi Y.D.Y.O. Mütercim-Tercümanlık Bölümü. syf. 136
- Gencan, T. Nejat (1979) *Dilbilgisi, (4. Baskı)* Ankara: TDK Yayını
- Göktürk, Akşit (1994) *Çeviri: Dillerin Dili (2. Basım)* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Göknel, Yüksel (1974) *Modern Türkçe Dilbilgisi*, İzmir: Esen Kitap ve Kırtasiye Evi
- Günkan, Fatih, Gökçek, Oktay, Durucan, Günay, Odabaşı Elif, Kılıç Abdullah (2010) *Felsefe Ders Kitabı (1. Baskı)* Ankara: Başak Matbaacılık
- Güzel, Abdurrahman (2006) *Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik, Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar (Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi)* Ankara: Milli Eğitim Yayınları
- İnce, Özdemir (1993) *Yazınsal Söylem Üzerine*. İstanbul: Can Yayınları
- Kabaklı, Ahmet (2008) *Türk Edebiyatı, Cilt-1 (14. Baskı)* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
- Kaplan, Mehmet (2006) *Kültür ve Dil (22. Baskı)* İstanbul: Dergah Yayınları

Karayazıcı, Berrin (1991) AET Antlaşma ve Anlaşma Metinlerini Türkçeye Çevirirken Karşılaşılan Güçlükler ve Öngörülen Yöntemler Çeviride Kayıplar Sorunu. Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler (12-13 Nisan 1990), Ankara Hacettepe Üniversitesi Y.D.Y.O. Mütercim- Tercümanlık Bölümü. syf. 28

Kapp, Volker (1991) Übersetzer und Dolmetscher (3. Auflage) Darmstadt GmbH: Franke Verlag, Tübingen

Kılıç, Veysel (2002) Dilin İşlevleri ve İletişim (1. Basım) İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Koller, Werner (1997) Einführung in die Übersetzungswissenschaft (5.Auflage) Quelle-Meyer Verlag GmbH.Co.Wiesbaden

Kuntay, Hale (1960) Mavi Melek (1. Basım) İstanbul: Güven Yayınları

London, C. John (1995) Kelimelerin Büyülü Dünyası (Anlambilim ve İletişim) (çeviren: Murat Çiftkaya) İnsan Yayınları

Mann, Heinrich (2008) Professor Unrat (Der Blaue Engel) (61.Basım) S. Fischer Verlag (Frankfurt)

Nord, Christiane (1993) Einführung in das Funktionale Übersetzen: am Beispiel von Titeln und Überschriften (1. Basım) A. Francke Verlag Tübingen und Basel

Önal, Mehmet (2008) Edebi Dil ve Üslûp. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Sayı 36) 25, 31, 125

Özarpınar, Yılmaz (2002) İnsan Düşüncesinin Boyutları (1. Basım) İstanbul: Ötüken Neşriyat

Özdemir, İlnur (2007) Profesör Unrat (Mavi Melek) (1. Basım) İstanbul: İthaki Yayınları

Riceour, Paul (2008) Çeviri Üzerine (Çeviren: Sündüz Öztürk Kasar) (1.Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Rifat, Mehmet (1999) Gösterge Eleştirisi (1. Basım) Kaf yayıncılık

Savory, Theodore (1994) Tercüme Sanatı (çeviren: Hamit Dereli) İstanbul: Meb Basımevi

Stolze, Radegundis (2004) Übersetzungstheorien- eine Einführung (4. Auflage) Gunter Narr Verlag Tübingen

Tekin, Mehmet (2001) Roman Sanatı (Romanın Unsurları) (1. Basım) İstanbul: Ötüken Neşriyat

Tepebaşı, Fatih (2005) Edebiyat Yazıları (1. Basım) Ankara: Hece Yayınları

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977) Cilt- 2. Dergah Yayınları

Uçan, Hilmi (2008) Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi (1. Baskı) Ankara: Hece Yayınları

Ünlü, Mahir (1991) Türk Dili ve Edebiyatı (Dil ve Edebiyatta Temel Kavramlar) (1. Basım) Eskişehir: Etam Web-Ofset

Vardar, Berke (1982) Dilbilimin Temel Kavramları ve İlkeleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Vardar, Berke (1988) Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: ABC Kitapevi

Wolfram, Wills (1981) Übersetzungswissenschaft (1. Basım) Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt

Yazıcı, Mine (2004) Çeviri Etkinliği (Disiplinler Arasından Çeviriye Bakış) (1.Basım) İstanbul: Multilingual

Yücel, Oğuz (2004) Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Yeri ve Önemi (1. Basım) Konya: Yelken Basım -Yayım

Zimmermann, Hans Dieter (2001) Yazınsal İletişim (çeviren: Fatih Tepebaşılı) (1. Basım) Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Hatice Ark	İmza:	
Doğum Yeri:	Seydişehir –Konya		
Doğum Tarihi:	01.06.1983		
Medeni Durumu:	Evli		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Ulviye Fenmen İlköğretim Okulu	İlkokul -Ortaokul	Ankara/Keçiören	1998
Ortaöğretim	Enis Şanlıoğlu Lisesi	Yabancı Dil Ağırlıklı	Konya/Seydişehir	2001
Lise	-	-	-	-
Lisans	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi	Almanca Öğretmenliği	Konya	2008
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Alman Dili Eğitimi	Konya	-

Becerileri:	İngilizce ve Almanca bilme ve öğretebilme, deneme yazma.
İlgi Alanları:	Yabancı dil, edebiyat, farklı yerleri gezip görmek, kitap okumak...
İş Deneyimi:	3 yıldır Anadolu Lisesi' nde ücretli öğretmenlik yapmaktayım.
Aldığı Ödüller:	Öğrenim hayatım boyunca takdir, teşekkür ve diploma dışında bir ödül ya da belge almadım.
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Selçuk Üniversitesi Almanca Öğretmenliği Bölümündeki öğretim üyeleri.
Tel:	0.506.763.88.71
Adres	Yeni Cami Mah. 1416.sok. Güneş Apt. no: 38/4 –Seydişehir/Konya